

Teológia

A TARTALOMBÓL

AZ EGYHÁZ SZENTSÉGEI: EUCHARISZTIA

Áldozat és megosztott kenyér — Az Eucharisztia értelmezése az Újszövetségben — Az Eucharisztia az egyházatyák teológiájában — Hitünk titka — Az élet kenyere — Az Eucharisztia képei és jelképei — Közöség Krisztussal és egymással — Az Eucharisztia tisztelete a középkorban — A Límai Konferencia az Eucharisziáról — Emlékezés, hálaadás, lakoma — Az Eucharisztia a keleti liturgiában — Jézus a mi vendégünk

A TEOLÓGIA beszélgetése Walter KASPER professzorral

Az örök élet forrása: vallomások az Eucharisziáról

Bánhegyi B. Miksa — Cselényi István Gábor — Gál Ferenc — Hetény János — Kasper, Walter — Kozma Imre — Lenhardt Vilmos — Nyiredy Maurus — Schütz, Christian — Szabó Ferenc — Széll Margit — Tarjányi Béla — Török József — Vanyó László írása

XIX. évf. 1985. 2. sz.

KÖNYVTÁRA
BUDAPEST

1985. MÁJUSI KAL

Teológia

NEGYEDÉVI FOLYÓIRAT

XIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM

1985. JÚNIUS

SZABÓ FERENC: Eucharisztia: üdvösséges áldozat és megosztott kenyér	66
TARJÁNYI BÉLA: Mennyei kenyér	71
VANYÓ LÁSZLÓ: Az Eucharisztia az egyházatyák teológiájában	76
CHRISTIAN SCHÜTZ: Az Eucharisztia — hitünk titka (ford. Tarnay Brúnó)	80
GÁL FERENC: Az élet kenyere	83
SZÉLL MARGIT: Az Eucharisztia képei és jelképei	87
NYIREDY MAURUS: „... bennem marad és én Őbenne” (Jn 6,56)	92

* *

A mai teológia néhány fontos kérdéséről (A TEOLÓGIA beszélgetése WALTER KASPER professzorral) (Illés Róbert)	96
TÖRÖK JÓZSEF: Az Eucharisztia tisztelete a középkorban	98
LENHARDT VILMOS: Történelmi lépés az egység felé A Límai Konvergencia Nyilatkozat az Eucharisziáról	100
KOZMA IMRE: Emlékezet — hálaadás — lakoma	105
CSELENYI ISTVÁN GÁBOR: „Hogyan ismerték föl a kenyértörésben” ..	108
HETÉNY JÁNOS: Régi ünnep — megújult tartalommal	113

* * *

Az örök Élet forrása (Vallomások)	115
BÁNHÉGYI B. MIKSA: Jöjj el Jézus, légy vendégünk	124

Felelős szerkesztő: Szennay András

Felelős kiadó: Magyar Ferenc

Az Eucharishtiában él az egyház egész kegyelmi gazdagsága, maga Krisztus a mi húsvéti bárányunk és élő kenyérünk. Teste a Szentlélek által élő és életető test: életet ad az embernek és ezzel készíteti őket, hogy önmagukat, munkájukat és minden tereményt övele együtt áldozatul mutassanak be.

Papi szolg. 5.

Az eucharisztia a szó jelentése (eu: jól, kharisz: ajándék) és a régi gyakorlat szerint az ember hálaadása. Hálát ad, mivel valami nagy jóval ajándékozták meg. Hálát ad az Isten ajándékáért és ebből a hálaadásból fakadóan kezd el imádkozni. — A keresztény ember és a krisztushívők közössége hálát ad Isten legnagyobb, evilágba érkezett, a földön is elérhető ajándékáért, Jézus Krisztusért. Az Élet Kenyeréért, a köztünk maradt Jézusért. Ezért is jelentette később az „eucharisztia” (s ebben az esetben már nagy E-vel is írhatják) Jézus értünk és nekünk adott testét és véréét.

Mindezt akkor érthetjük meg kissé jobban (megérthetjük-e egyáltalán?!), ha Jézus utolsó földi vacsorájára gondolunk, az Úr-vacsorára s ha figyelmesen olvassuk el újra és újra az erről szóló szentírási híradást (Lk 22; Mk 14; Mt 26 és 1Kor 11). Jézus utolsó földi vacsoráján — saját szava szerint — „testét” és „vérét” ajándékozta nekünk — hogy „vehessük, ehessük és ihassuk”. Teste és vére — valóban „étel és ital”. Jézus vágyva vágyott rá, hogy e z t a vacsorát tanítványaival elkölthesse. Már ekkor, ezen a közös esti együttléten tudatosan vállalta sorsát, életáldozatát, Atyjának adta át — pro mundi vita, a világ életéért — önmagát. S hogy a búcsúzás, elválás szomorúságát enyhítse, ezt a vacsorát már a végleges együttlét, az el nem múló öröm előképének tekinti. Annak az örömnak „elővételezése” volt ez a búcsúvacsora, melynek majd minden meghívott és választott részesévé lesz, amikor a közös otthonban, az Atya asztalánál együtt fog „enni és inni”. Ez a lakoma akkor és azóta Jézust összekapcsolja minden tanítványával, minden „barátjával” és mindazokkal, akik valóban őhozzá tartoznak.

Jézus azonban nemcsak hálaadásra, öröme, emlékezésre szólít fel. Az eseményhez, az ünnepi búcsúzásához, testének és vérenek átadásához még sajátos parancsot is fűz. „Ezt tegyétek emlékezetemre!” Azóta is, ahol a földkerekségen „ezi” teszik, Jézus valóságosan, hatékonyan jelen van. Az egyház, a krisztushívők közössége máig is hittel vallja és meg fogja vallani az idők végéig: ebben az „emlékezésben”, „Úr-vacsorában” vértelenül jelen van az Úr Krisztusnak a keresztben bemutatott véres áldozata is.

Az eucharisztikus, hálaadó emlékezés, ünnepi hálaima nem szakítható el az „étkezéstől”, egyszersmind azonban valódi áldozat is. Olyan „vértelen áldozat”, melyben Jézus keresztáldozata hatékonyan, maradandó módon jelen van és marad közöttünk az idők végéig. Ezt az áldozatot az egyház — a keresztény közösség részvételével — a nap mint nap előttünk megjelenített, részvételünkkel teljessé tett liturgikus kultuszban realizálja.

Számunk írói — bár ezt csak vázlatosan tehetik — bemutatják az egyház, a keresztény hívők és gondolkodók eucharisztikus lelkületének, gondolkodásmódjának különféle szempontjait. Ezek közül az évszázadok során hol az egyiket, hol a másikat domborították ki, — anélkül, hogy az egészet, a teljességet valaha is tagadták, vagy akár csak szem elől tévesztették volna. Így szó esik majd arról, hogy az eucharisztia a krisztushívők lakomája, azaz ma is valódi „Úrvacsora”, hogy az oltár köré gyűlők ma is és mindenkor hálát akarnak adni Isten legnagyobb, hatékony ajándékáért, az „élet Kenyeréért”, hogy az eucharisztikus kultusz végzésével közösen imádkozunk, emlékezzünk Jézusra és keresztáldozatára (vö. TEOLÓGIA 1980. 1. sz.), mi több, hogy Krisztus teste és vére — ahogyan ezt már az egyházatyák vallották — nap mint nap „vérontás nélküli áldozatként” van jelen oltárainkon.

Mindezen sokat gondolkodhatunk, elmélkedhetünk, de úgy, hogy újra és újra visszacseng fülünkben az akklamáció: Íme, hitünk szent titka — Mysterium fidei. Mert az eucharisztia — bár életet adó valóság, bár testünk-lelkünk tápláléka — mégis mélységes, szent TITOK.

Sz. A.

EUCHARISZTIA: ÜDVÖSSÉGES ÁLDOZAT ÉS MEGOSZTOTT KENYÉR

Az eucharisztia,* „hitünk titka”, Krisztus művének összefoglalása és univerzalizálása (egyetemes kiterjedése). A 20 évvel ezelőtt megjelent liturgikus konstitúció (Sacrosanctum Concilium) mindjárt a 2. pontjában így összegezi a liturgia — elsősorban az Eucharisztia — jelentőségét: „A liturgia által — legfőképpen pedig az eucharisztia isteni áldozatában — megvalósul a megváltás műve’ (opus nostrae Redemptionis exercetur). A liturgia tehát nagy-nagy mértékben hozzásegít ahhoz, hogy a hívek életükkel megmutassák és kézzelfoghatóvá tegyék Krisztus misztériumát és az igaz egyház valódi mivoltát. Azt a sajátságát tudni-illik, hogy egyszerre emberi és isteni, látható ugyan, de láthatatlan javakban gazdag, tevékenyen buzgó és szemlélődésben elmerülő, a világban időző és az ég felé zárandokoló, úgy azonban, hogy benne az emberi az istenire, a látható a láthatatlanra, a tevékeny a szemlélődésre, a jelenvaló a vágyva-vágyott örök hazára irányul és annak van alárendelve. Így a liturgia egyrészt az Űrban szent templommá és a Szentlélekben Isten hajlékává építi az egyház tagjait, amíg el nem jutnak a krisztusi nagykorúságra, másrészt csodálatos erőt ad nekik ahhoz, hogy Krisztusról tanúságot tegyenek. A kívülállók felé úgy mutatja ezáltal az egyházat, mint a népek között felmagasodó jelet, amely alatt Isten szétszóródott gyermekeinek egybe kell gyűlniök, mígnem végül egy nyáj lesz és egy pásztor.”

Ugyanez a konstitúció a 2. fejezetben külön tárgyal az Eucharisztiairól. A 47. pontban így foglalja össze e szentség lényegét: „Üdvözítőnk az utolsó vacsora alkalmával, azon az éjszakán, amelyen elárultatott, megalapította testének és vérének eucharisztikus áldozatát, hogy így a keresztdózat a századokon át az ő eljöveteleig jelenlevő valóság legyen. Ezért szeretett jegyesére, az egyháza bízta halálának és föltámadásának emlékezetét, az irgalom szentségét, az egység jelét, a szeretet kötelekét, mint hűsvéti lakomát, amelyben Krisztust fogadjuk szívünkbe, lelkünk megtelik kegyelemmel és megkapjuk a jövőendő dicsőség zálogát.”

Az eucharisztia végtelenül gazdag misztériumának most csak néhány szempontját világitjuk meg, felhasználva az ide vonatkozó újabb irodalmat,¹ és figyelve az ökumenikus vonatkozásokra is.

Üdvösséges áldozat

A „szentmiseáldozat” kifejezés újabban kizorul az egyházi nyelvhasználatból. A Zsinat óta inkább „Eucharisztia”, eucharisztikus áldozatot mondunk, az Eucharisztia ünnepléséről beszélünk. A görögből átvett „eucharisztia” hálát, h á l a d á s t jelent; ehhez kapcsolódik a bibliai „áldás” (eulogia, héb.: beraka), amely Isten csodatetteit ünnepli a hálaadásban. A hálaadást általában visszaemlékezés (memoriale, anamnesis) kíséri: az emlékezet visszaidézi a múltat, az üdvösségtörténet egy-egy mozzanatát. A zsidó étkezéseknél — a pászkavacsoránál is — áldásokkal dicsérik Istent az egyiptomi szabadulásért, köszönetet mondanak a táplálékokért, hálát adnak Isten jótéteményeiért (vö. Róm 14,6; 1Kor 10,30; 14,16kk; 1Tim 4,3k; eucharistein-eulogein).

A kenyérszaporításnál Jézus áldást mond (Mt 14,19p), illetve hálát ad (Jn 6,11.23). Ugyan-így az utolsó vacsora elbeszélésénél is a két kifejezés egyenértékű: Máté szerint (26,26) Jézus megáldja a kenyeret (vö. Lk 24,30), a kehelynél pedig hálaadásról van szó (Mt 26,27). Pál megfordítva a kenyérenél beszél hálaadásról (1Kor 11,24) és a kehelynél áldásról (1Kor 10,16). A keresztény szóhasználatban az Eucharisztia szó kerül előtérbe, hogy azt a cselekményt jelöljék vele, amelyet Jézus halála előestéjén végzett, amikor megalapította az üdvösséges művére emlékeztető eucharisztikus áldozatot.

Mondottuk, hogy újabban előszeretettel használjuk az Eucharisztia szót a szentmiseáldozat helyett. Ez a szóhasználat egy bizonyos újraértelmezés eredménye; kétségkívül

*Felhívjuk Olvasóink figyelmét, hogy az „Eucharisztia” szót tartalma szerint kétféleképpen írjuk: „Eucharisztia,,: Oltáriszentséget, szentségi Jézust stb. jelenti; „eucharisztia”: istentiszteleti hálaadás stb. értelemben.

az ökumenikus párbeszéd is hatással volt a változásra. Manapság az emberek nem kedvelik az áldozatra való hivatkozást: a vágy és az élvezet, a személy kiteljesedése került előtérbe, sokan nem ziven hallanak az áldozatvállalásról, a kötelességteljesítésről, a keresztéről, illetve a keresztáldozattal kapcsolatos régebbi aszketikus elvekről. De itt most nem annyira a keresztény lelkeség — sajnálatos — hangsúlyeltolódásáról van szó, hanem inkább teológiai kérdésekről. Ebből a szempontból az „áldozat” olyan teológiai felfogásra utal, amely Krisztus véres keresztáldozatát hangsúlyozta, a megváltás fájdalmas voltát, a bűnök kiengesztelését.

Az első három század során az áldozat szó — miként a „papság”, „kultusz” — gyakorlatilag hiányzik a keresztény nyelvhasználatból. Ezek a szavak ugyanis a pogány vallások szókészletét alkotják. Csak a IV. században, amikor a pogány vallásokon diadalmaskodik a kereszténység — kerülnek be ezek a szavak a keresztény használatba. A keresztáldozat annyira központi helyre kerül, hogy nemegyszer kiszorítja a Feltámadást. Jóllehet az Eucharisztia Krisztus halálának és feltámadásának emlékezetére; a feltámadt Krisztus van jelen Lelke erejével az eucharisztikus áldozatban, amint mindjárt látjuk.

A keresztény érzékenység egyébként megmagyarázható. Az ember állandóan szembenéz az erőszakkal, a szenvedéssel, amely lesújtja és egyben fascinája (elbűvöli). Az embertudományok, nevezetesen az etnológia és az antropológia újabban megmutatták, hogy az áldozatnak szociológiai szerepe van: a helyettesítés révén az áldozatra hárítják az erőszakos tendenciák kielégítését, amelyek végzetesek lehetnének a társadalmi csoportra nézve. A keresztényeket elbűvölte a Keresztrefeszített vére. A Názáreti Jézust főpappá tették, aki egyedül képes bemutatni az igazi áldozatot, és egyben maga a legfőbb áldozat.

Szent Ágoston magáévá teszi az ószövetségi próféták kritikáját a pogány áldozatokkal szemben: ezek teljesen haszontalanok; Istennek nincs rájuk szüksége. De ugyanakkor megvilágítja az áldozati cselekmény igazi célját. Istennek nem az áldozatok tetszenek, hanem az irgalmasság, a béke. Az igazi áldozat tehát olyan tett, amely Istennel kapcsol össze bennünket, kommuniót teremt Isten és az emberek között és így az emberek között is. Az igazi áldozat célja: az emberek közössége, akik — miután kiengesztelődtek Istennel és egymással — Krisztusban egyetlen testet alkotnak. Így tehát az üdvösséges áldozat az a hűsvéti aktus, amely révén Jézus az emberiséget visszaviszi az Atyához, aki az emberek boldogsága. Istent nem találhatjuk meg az emberek nélkül: a kiengesztelődött emberiségnek és a világmindenségnek vissza kell térnie Istenhez, miután átalakult a Feltámadt Lelke erejében.

Manapság tehát visszatérünk ehhez az ágostoni felfogáshoz. Az áldozat elsősorban nem negatív jelentésű: megfoszom magamat valamitől, feláldozok (megsemmisítek) valamit, hanem egész lényemet Istenre irányítom és az ő szándéka szerint mindent neki ajánlok fel, hozzá viszek vissza, illetve az ő örök üdvösségterve szerint használom. Világos, hogy ez lemondást, áldozatot, keresztet is jelent. Tudom, mert hiszem, hogy Isten szeret, és tudom, hogy önmagának teremtett; tehát csak úgy lehetek önmagam, ha vállalom küldetésemet, és mindenemet, egész szabadságomat neki adom vissza. Úgy, ahogy Jézus Krisztus tette a keresztén. Jézus nem a szenvedést, a keresztet kereste, hanem — mivel szerette az Atyát és az embereket — mindvégig, egészen a keresztthalálig, hűséges volt küldetéséhez. Mindent — szabadságát és egész létét — visszaadott az Atyának, akitől mindent kapott. Szeretetből, szabadon vállalt engedelmissége — hűsége küldetéséhez — a mi megváltásunk. Az ő nagy Igenje Istennek a mi megtérésünk és kiengesztelődésünk.

Az eucharisztia Krisztus hűsvéti (pászka), átmenete az Atyához; a szeretet áldozata Annak, aki maga a Szeretet. És ez a szeretet a halálig menő önküresítésben (kenózisban, vö. Fil 2), az új születés, a Feltámadás forrása. A szeretet erősebb, mint a halál: ezt hirdeti a Keresztrefeszített és Feltámadt Krisztus, akinek emlékezetét az eucharisztia-ban ünnepeljük.

A keresztények között kibontakozott teológiai párbeszéd ebbe az irányba mutat; máris egy bizonyos egyetértés, konvergencia mutatkozik az eucharisztia lényegére vonatkozóan. Így például az ún. Dombes-i Csoport (nem hivatalos) egyetértése az eucharisztia kérdésében, a katolikusok és protestánsok közös nyilatkozata 1971-ben. (A Csoportot 1937-ben alapította Paul Couturier abbé; nevét a Lyon közelében fekvő, a megbeszélések színhelyéül szolgáló trappista kolostortól kapta: „Notre-Dame des Dombes”). „A közös eucharisztikus hit felé” c. jelentés így magyarázza az eucharisztia mint Krisztus emlékezetét:

„Krisztus az eucharisztia egész élete, és főleg keresztje és feltámadása emlékezetével (anamnézis) alapította. Maga Krisztus mindazzal, amit értünk és az egész teremtésért tett, van jelen ebben a memóriálében, amely egyben Országa előíze. Ez a memóriálé (emlékezet), amelyben Krisztus egyháza örvendező ünneplése révén hatékony, magában foglalja tehát halála és feltámadása megjelenítését és országa elővételezését. Nemcsak arról van tehát szó, hogy emlékezetünkben felidézzük a múlt eseményét (Krisztus keresztthalálát) vagy annak

jelentését. A memoriálé (anamnézis) által az egyház hathatósan hirdeti Isten nagy művét. Az egyház Krisztussal való közösségében részesedik ebben a valóságban, amelyből él. A memoriálét mint megjelenítést és elővételezést a hálaadásban és a közbenjárásban éljük meg. Az egyház, amikor megéli Krisztus — főpapunk és közbenjárónk — szenvedése, feltámadása és mennybemenetele „emlékezetét”, bemutatja az Atyának Fia egyetlen és tökéletes áldozatát, és felajánlja magát, hogy minden ember részesedjék az általa hirdetett megváltás nagy művében. Így, egyesülve az Úrral, aki felajánlja magát Atyjának, és egységben az égi és földi egyetlenes egyházzal, — megújulunk a Krisztus vére által megpecsételt szövetségben, és felajánljuk önmagunkat élő és szent áldozatként, aminek egész életünkben ki kell fejeződnie. Krisztus memoriáléja a hirdetett Ige és az Eucharisztia lényeges tartalma. Nem ünnepeljük az eucharisziát az igehirdetés nélkül, mert az igeszolgálat az eucharisziát célozza, az viszont feltételezi és beteljesíti a hirdetett igét.”

Mondottuk, hogy konvergencia mutatkozik, a lényeges kérdésekben egyre nagyobb meg egyezés alakul ki a katolikus–protestáns teológiai párbeszéd során az eucharisztia hitével kapcsolatban. Ez persze nem jelenti azt, hogy már elérkeztünk a teljes egységre (hitbeli egységre, mert a kifejezések, megfogalmazások és rítusok területén nemcsak megengedett, hanem kívánatos a gazdag sokféleség). A teológiai párbeszédben szándékosan elkerülük a korhoz kötött, és a katolikus dogmát sem érintő — vitatott — teológiai megfogalmazásokat. Az interkommunió ideje azonban még nem érkezett el.

Itt ki kell térnünk a valóságos jelenlét mivoltára. Tudjuk, hogy a trentói zsinat a „transzsubstantiatio” teológiai kifejezést használta a kenyér és a bor átváltoztatása, illetve a valóságos jelenlét jelölésére. A skolasztikus „átlényegülés” fogalma akkor mást jelentett, mint napjainkban (egyként a zsinat atyái hosszú habozás után fogadták el a szakkifejezést). Maga az „átlényegülés” kifejezés nem tartozik a dogmához. A hittétel csak ezt mondja ki: Krisztus valóságosan jelen van az Eucharisziában, az átváltoztatott kenyérben és borban, testével és vérével. A zsinat akkor alkalmasnak találta az „átlényegülés” szakkifejezést a hittétel jelölésére, de nem zárta ki, hogy másképpen is ki lehet fejezni ugyanazt a valóságot.

Manapság a szubsztancia (lényeg, állag) kifejezés félreértésre adhat alkalmat. A modern tudományos szellemiség számára a fogalom mást jelent, mint a skolasztikus filozófia számára. Jelenleg a köznyelvben szubsztancián a dolgok empirikus valóságát, alapanyagát értjük, amely bizonyos struktúrát, szerkezetet képvisel, de lényegében a jelenségek rendjéhez tartozik. Például felsőkabátom szubsztanciája a gyapjúsövet; vagy a kenyér szubsztanciája a búza, vagy rozs, árpa. A szubsztancia filozófiai jelentése ma: egy bizonyos egységgel és állandósággal felruházott lény, amelyet az értelem felfog és valósnak állít. Vagy: az a princípium, amely egyetlen egészzé szervez bizonyos elemeket vagy jelenségeket, tehát, amely értelmet ad nekik. Ebben az értelemben felöltöm szubsztanciája az a tény, hogy ruházatul szolgál, megvéd a hidegtől; a kenyér szubsztanciája (lényege) az, hogy táplálék: többé már nem búza, mivel az emberi munka átalakította: liszté őrölték, kenyeret készítettek belőle. Ebben az értelemben már egy bizonyos „átlényegülés” történt: a természet anyaga, a búza, az emberi munkával táplálékul szolgáló kenyér lett. A kenyér lényege (szubsztanciája) oksági és célszerűségi együttesként, belső egységként jelenik meg. A lényeg az, hogy a búza táplálék lett. Amikor a pap Krisztus nevében ezt mondja: „Ez az én testem...”, tehát a kenyeret azonosítja Krisztus testével, az a kijelentés alapvető: a kenyér Krisztus testévé válik. Ezért a transzfalizáció és a transzszignifikáció (célváltozás, jelentés változás) kifejezések (bár önmagukban igazságot fejeznek ki), nem elégségesek a létrejött valóság jelölésére. Elégtelenek, mert önmagukban jelölhetnének pusztán külső változást. Az „átlényegülés” (transzsubstantiatio) viszont feltételezi az okság és a célszerűség egységesített viszonyát: a hit révén tudjuk, hogy Krisztus Lelke átalakította a kenyeret Krisztus szentségi (feltámadott) testévé (és a bort vérévé).

A Dombes-i Csoport elkerüli az „átlényegülés” kifejezését, de az átváltozást, a valóságos jelenlétet határozottan állítja: Krisztus tevékenysége révén történik az átváltozás, aki szavai által és a Lélek erejében önmagát odakapcsolja a szentségi eseményhez, amely jelenléte jele. A szubsztancia helyett az ökumenikus dokumentum „a kenyér és a bor jelei alatt adott valóságról”, „végső igazságról” beszél. Az azonosságot állító ítélet félreérthetetlen: „(A kenyér és a bor) ezentúl, végső igazságukban, a külső jelek alatt, az adott valóság, vagyis Krisztus teste és vére.” Egy utólagos jegyzet hozzáfűzi: ez nem jelenti sem Krisztus lokalizálását a kenyérben és a borban, sem azt, hogy a dolgok (kenyér és bor) fizikai-kémiai valósága átalakult.

Krisztus valóságos, „lelki”-szentségi jelenléte tehát az Eucharisziában a következőt jelenti (a „lelki” a Szentlélekre utal, a feltámadt Krisztus Lelke hármias tevékenységére):

— A feltámadt Krisztus teste van jelen, a „lelki” test, ahogy Szent Pál írja az első Korintusi levél 15. fejezetében, mert Jézus földi teste a Szentlélek tevékenységére átalakult és megdicsőült;

— Az eucharisztikus test tehát a dicsőséges Krisztusé. Ezért hívjuk le a Szentleket a kenyérré és a borra az első epiklézisben: „Kérünk tehát, Istenünk, szentelje meg a Szentlélek ezt az adományt, hogy a mi Urunk Jézus Krisztus teste és vére legyen, és ünnepelhesük ezt a nagy titkot, amelyet ő maga hagyott ránk örök szövetségül” (IV. eucharisztikus ima).

— Végül az Eucharisztia Krisztus egyházi teste; az Eucharisztia az egyházat építi, Krisztus valóságos jelenléte a Lélek által megvalósítja Krisztus Teste, az egyház kommunióját, szeretetközösségét. Akik Krisztus feltámadott, szentségi testében részesülnek, az Úr egyetlen testét alkotják, amint a második epiklézis kifejezi: „Tekints, Istenünk, erre az áldozatra, melyet te készítettél egyháznak, és engedd jóságosan, hogy mindazok, akik ebből az egy kenyérből és egy kehelyből részesülnek, a Szentlélek által egy testbe összegyűjtve, Főlséged dicsőítésére, Krisztusban élő áldozattá váljanak” (IV. eucharisztikus ima).

Ahogy Szent Ágoston tanítja (Homília Szent János evangéliumáról, 27, 6 és 11), Jézus „lelki” jelenléte Lélek szerinti jelenléteket jelent. A megdicsőült Krisztus Lelkét kiárasztotta szívünkbe, megkaptuk a szeretet ajándékát, amely egyetlen testté egyesít mindannyiunkat, akik Krisztus testét szentségileg és lelkileg (=Lélek szerint) magunkhoz vesszük. Ez annyit jelent, hogy hiszünk Krisztusban, az élő kenyérben, Krisztusban a Főben; és mivel a Fő elválaszthatatlan Testétől (az egyháztól), a szeretet által építjük Testét; szeretve egymást egyetlen testté leszünk és az emberiségben az egységet valósítjuk meg.

Megosztott kenyér

Valóságos jelenlét tehát, mivel megvalósítja az egyházat, ahogy P. de Lubac hangsúlyozta „Corpus Mysticum” c. könyve végén. Az eucharisztia elsősorban átalakít, egyesít, és ez az egyesítés magában foglalja a valóságos jelenléteket.

Néha azt mondják, hogy az átváltoztatott Ostyában Krisztus Teste helyettesíti a kenyeret. Ez eretnység. Ha a konzekrált Ostyát laboratóriumi vizsgálatnak vetnénk alá, nem találánk más elemeket, mint a kenyér fizikai-kémiai összetevőit. Az egyház sohasem tanította, hogy az átváltoztatás szavaira megváltozik a kenyér és a bor fizikai-kémiai szerkezete. Már jeleztük, hogy az „átlényegülés” mit jelent: Krisztus feltámadt teste (és vére) szentségileg van jelen a Szentlélek működésére. El kell kerülnünk a kafarnaiták földhözragadt elképzelését.

De itt most másról akarunk szót ejteni. Az eucharisztia a teljesített emberi feladatok hathatós jele is; az élet kenyérében való részesedésnek — ha hittel, reménnyel és szeretettel „esszük az Úr testét” — nyilvánvalóvá kell válnia mindennapi életünkben is. A megosztott kenyér felszólítás és küldetés számunkra.

Krisztus az Eucharisztiaiban nem helyettesíti a kenyeret, miként megfőzések az Isten Fia nem helyettesítette az embert, mintha ezt mondta volna: Engedd át nekem a helyet, most már én cselekszem helyetted, mert te semmit sem érsz. Életed, fáradozásod, szenvedésed, családdal való törődésed, emberi, társadalmi feladataid teljesítése nem számít nekem. Én lélek helyedre! Ez a természet (teremtés) és a természetfeletti (kegyelem) viszonyának hamis felfogása lenne. Ebben az esetben igazuk lenne az ateistáknak: ha Isten minden, az ember semmi. Ha az emberi szabadságot helyettesíti, elnyomja az isteni hatalom, akkor igaz a „gyanú mestereinek” (Marx, Nietzsche, Freud) állítása: a hit elidegenedés, misztifikáció, illúzió. Emberméltóságunk megtiltja, hogy Krisztust úgy fogjuk fel, mint aki elfoglalja helyünket. A kegyelem nem pótszer, a Lélek nem helyettünk cselekszik, hanem velünk, úgy, hogy felfokozza szabadságunkat, cselekvőkké, önállókká tesz. „Dieu fait se faire les choses”, szerette ismételni Teilhard.

Amikor Szent Pál azt állítja, hogy Krisztus tagjai vagyunk (1Kor 12,27), nem azt akarja mondani, hogy ezzel a ténnyel megszűnik emberi önállóságunk; Krisztus nem veszi el emberi méltóságunkat. Nem Krisztus tagja helyettesíti az embert, hanem az ember válik Krisztus tagjává. Amikor az ember a fogadott fiúság Lelke által megistenül, akkor válik teljesen emberré. Mint ahogy Krisztus tökéletes ember volt, mivel isteni volt ember, Istenember volt.

Az eucharisztikus áldozatban az emberi munka gyümölcsét ajánljuk fel Istennek a kenyérben és a borban. Emberi munkánk a természet humanizálása, a teremtés befejezése. A kenyér a természet átalakításának eredménye: jelképezi az emberi erőfeszítést és az egész történelmet, kinnjainkat és örömeinket. A világ emberibbé válik munkánk által; ezt a világot ajánljuk fel Istennek hálaadásul és áldozati ajándékkul, hogy a Lélek erejében istenivé tegye erőfeszítésünket. Ha az anyag megnemesítve kerül ki az ember kezéből, az ember viszont lealacsonyodik, akkor igaza van Marxnak, a botrány elkerülhetetlen. Sok igazság van a marxiz-

musban, amikor azt állítja, hogy az ember a munkában, a munka által válik igazában emberré. (Természetesen, munkán az ember egész világot humanizáló tevékenységét értjük). De ha itt megállunk, nincs értelme semminek sem. Az emberi történelem pusztán emberi marad. Az ember munkájával megszerzi kenyerét, megeszi azt, hogy éljen, tovább dolgozik, hogy átalakítsa a természetet (humanizálja a világot), de ezzel nem oldotta meg a történelem értelmét. Nincs kiút a pokoli körből.

De ha a kenyeret az oltárra visszük, Krisztus azt saját Testévé alakítja át; átisteníti azt, amit mi humanizáltunk. Megszenteli az emberi erőfeszítést és átalakítva beteljesedéshez segíti a világot. Örök életet ad annak, aki hisz benne és az élő kenyeret magához veszi. „Áldott vagy, Urunk, mindenség Istene, mert a Te bőkezűségedből kaptuk a kenyeret. Fölajánljuk neked, mint a föld termését és az emberi munka gyümölcsét. Ebből lesz számunkra az élet kenyeré” (Felajánlási ima). Ha az a darab kenyér, amelyet az oltárra viszek, nem az ember, mi értelme van még az eucharisziának? De a valóság az, hogy az ember egész történelme Krisztus Testévé válik. Ezzel még továbbra is emberi történelem marad, de túlmutat az emberen, Isten felé; isteni hivatásunk így teljesedik be. És amikor az ember valóban Krisztus Testévé válik, teljesen emberré válik. Az eucharisztia tehát a teljesített emberi feladat hathatós jele.

Az Eucharisztia Isten legfőbb ajándéka: az új szeretetszövetség jele Krisztus testében és vérében. Jézus, amikor a kenyeret és a kelyhet nyújtja, önmagát adja nekünk, hogy a mennyei táplálékkal átalakítson bennünket Önmagába. Az egyház is állandóan adja, amit Urától kap: megosztja a kenyeret. Kezdetben a keresztyének „kenyértöréssel” jelölték az Eucharisziát. Ma inkább a kenyér megosztásáról beszélünk. E kifejezés jól jelzi azt, hogy a hívők közösen részesednek az Úr Testében és egyetlen szeretetközösséget alkotnak. Jézus önmagát adja az áldozásban és magával egyesíti a hívőket, akik aztán a szeretettől indítva testvéreikkel megosztják javukat, életüket, idejüket, mindenüket. A *koinonia* (szeretetközösség) a diakóniában (szeretetszolgálatban) gyümölcsozódik. Maga az eucharisztikus liturgia is jelképesen kifejezi a hívő kettős viszonyát Istenhez és a felebaráthoz: minthogy egyetlen kenyérben részesedünk, egyetlen testet alkotunk. „Az áldás kelyhe, melyet megáldunk, ugye Krisztus vérében való részesedés? S a kenyér, melyet megtörünk, ugye Krisztus testében való részesedés? Mi ugyanis sokan egy kenyér, egy test vagyunk, mivel mindnyájan egy kenyérben részesedünk” (1Kor 10,16—17).

A liturgikus cselekménynek természetesen a mindennapi életben kell folytatódnia: ez jelenti a kenyér, vagyis javaink megosztását, az éhínség elleni küzdelmet, az igazságtalanságok kiküszöbölését, a különféle bajok, szenvedések legyőzésére irányuló erőfeszítést. Az eucharisztia misztériuma az egyházat és az emberek testvéri közösségét építi, átalakítva a szíveket és így a történelmet.

A megújított miseliturgia szellemében az eucharisztikus áldozat bemutatásakor Teilhard de Chardin imájával az egész vajúdo mindenséget felajánljuk Istennek: „Fogadd el, Uram, ezt a teljes Ostyát, amelyet a vonzásodtól mozgatott Teremtés mutat be Neked az új nap hajnalán. Ez a kenyér, ami erőfeszítésünk, tudom, önmagától csak véghetetlen szétesés. Ez a bor, a mi fájdalomunk sem más még, sajnós, mint szétoldó ital. De — biztos vagyok benne, mert érzem (= hiszem) — ebbe az alaktalan tömegbe azt az ellenállhatatlan és megszentelő vágyat rejtetted, amely — hívőkkel és hitetlenekkel — ezt kiáltatja velünk: „Uram, egyesíts bennünket! ...” (Mise a világ felett).

1. Irodalom: Xavier Léon-Dufour: Le partage du pain eucharistique selon le Nouveau Testament, Seuil, Paris 1982; — „AGAPÉ” (többen): L'Eucharistie, de Jésus aux chrétiens d'aujourd'hui, Droguet et Ardant, Limoges 1981; — Un peuple qui parle... (Kerekasztal-megbeszélések az 1981-es Lourdes-ban tartott 42. Eucharisztikus Világkongresszus alkalmával), Droguet et Ardant, Limoges 1982. — Bernard Descouleurs; Ils m'ont dit: L'Eucharistie, Mame, Paris 1981; — François Varillon: Joie de croire, joie de vivre, Centurion, Paris 1981; pp. 279—294.

MENNYEI KENYÉR

Az Eucharisztia értelmezései az Újszövetségben

Az Eucharisziáról, Krisztus Testéről és Vérérol sok helyen szó esik az Újszövetségben. A kérdéses újszövetségi kijelentések között csak elvétve akad olyan, amely megelégszik a pusztá tényközléssel (pl. Mk 14,23: „ez az én testem”). Az újszövetségi szerzők a legtöbb helyen burkolt vagy nyílt magyarázatot is adnak arra vonatkozóan, hogy az Eucharisztia milyen értelemben teste és vére Krisztusnak. A legmegragadóbb talán az a magyarázat, amelyet János tolmácsol evangéliumának 6. fejezetében: Jézus így szólt (...): Nem Mózes adott nektek kenyeret az égből, hanem Atyám adja nektek az igazi mennyei kenyeret. Mert az az Isten kenyere, aki alászállt a mennyből és életet ad a világnak (...). — Én vagyok az élet kenyere. Atyáitok mannátt ettek a pusztában, mégis meghaltak. Ez a mennyből alászállott kenyér, aki ebből eszik, nem hal meg. Én vagyok a mennyből alászállott élő kenyér. Aki a kenyérből eszik, örökké él. A kenyér, amelyet adok, a testem a világ életéért (...). — Aki eszi az én testemet és issza az én véremet, annak örök élete van, s feltámasztom az utolsó napon. A testem ugyanis valóságos étel, s a vérrem valóságos ital. Aki eszi az én testemet és issza az én véremet, az bennem marad, én meg benne. Engem az élő Atya küldött, s általa élek. Így az is élni fog általam, aki engem eszik (Jn 6,32—33.48—51.54—57.).

Ez a magyarázat világosan értésünkre adja, hogy maga a Fiú az Eucharisztia, a második isteni Személy, aki azért jelent meg a földön, hogy örök életet adjon az embereknek: Istennek az életét. Amikor János evangéliumában erről olvasunk, nem kerülheti el a figyelmünket, hogy ez az Eucharisztia értelmezés egészen másra helyezi a hangsúlyt, mint az utolsó vacsora leírásai. Az Oltáriszentség alapításának szavaiból (Mk 14,22—25; Mt 26,26—29; Lk 22,19—20; 1Kor 11,23—26) arról értesülünk, hogy az itt szereplő kenyér Jézus teste, amelyet ő (áldozatul) ad tanítványaiért (Lk 22,19; 1Kor 11,24); az itt elfogyasztott bor pedig vér: egy új szövetség vére; vér, amelyet Jézus ont tanítványaiért (Lk 22,20) ill. sokakért (Mk 14,24; Mt 26,28) a bűnök bocsánatára (Mt 26,28).

János evangélista ezeket az ún. alapító szavakat nem közli, és a nála található Eucharisztikus Beszédben (6,22—58), ha egyáltalán jelen van (vö. 6,51), egészen háttérbe szorul az Eucharisziának mint áldozatnak és áldozati lakomának a gondolata. Ő ehelyett inkább azt a felismerést tárja a keresztények elé, hogy Jézus az Eucharisziában (is) önmagával (saját istenségével, isteni életével) ajándékozza meg az embert.

Már ebből az összehasonlításból is kiténik, hogy az apostoli korban az egyes apostolok, evangélisták és igehirdetők — egyéniségüknek, igehirdetői céljuknak megfelelően — esetenként mást tartottak fontosnak Jézus szavaiból, vagy az idő haladtával hitük és teológiai értésük szintje szerint különböző megfogalmazásban tolmácsolták Jézus kijelentéseit ill. a rá vonatkozó felismeréseket, igazságokat. Nagyon valószínű az is, hogy a teljesebb igazság felismerésére fokozatosan jutott el az egyház, és körültekintő vizsgálattal esetleg fel is tárhatjuk az egyes fokozatokat. Mindez rendkívül tanulságos lehet egy olyan fontos és alapvető vallási tényező esetében, mint Krisztus Teste és Vére, az Eucharisztia.

Jézus alakjának értelmezései

Ahhoz, hogy felismerjük Jézus kijelentéseinek az értelmét („ez az én testem”, „ez az én vérem”), mindenekelőtt azt kell meghatároznunk, hogy ki volt az a Jézus, aki az utolsó vacsorán ezeket a kijelentéseket tette. Az Eucharisztia értelmezése közvetlen függvénye annak, hogy ki nek tartjuk Jézust, mit tudunk ő róla. Az ősegyház Eucharisztia értelmezése is pontosan követte a Jézus alakjával kapcsolatos teológiai felismeréseket. Hogy az ősegyházban ki, mikor, mit tanított az Eucharisziáról, világosan fel tudjuk tárnai, ha röviden áttekintjük az ősegyház Jézus-értelmezésének alakulását.

1. Jézus — dicsőséges Messiás. A nyilvános működés idején Jézus követői megsejtették, majd felismerték, hogy Jézus a régóta várt Messiás. Hittek abban, hogy a názáreti Próféta és Mester személyében megjelent az emberek között a Szabadító, aki megszünteti az emberi nyomorúságokat, megbünteti a gonoszokat, megtöri a sátnál hatalmát, és megalapítja Isten uralmát, az Istennek tetsző, új választott népet. Általa megvalósul a messiási béke és boldogság, visszatér a paradicsomi állapot. Hatalommal és dicsőséggel megnyilvánuló uralmat vártak tőle, mert szí-

vük szerint hajlottak arra, hogy a prófétai jóvendölésekből a béke és boldogság vonzó ígéreteit tartásuk szám előtt; ezek előjeleit vélték felfedezni Jézus számos jótéteményében, csodájában. Voltak ugyan zavaró részletek is Jézussal kapcsolatban, amelyek nem illettek ebbe a képbe (pl. az előfutár fogsága és halála; Jézus jóvendölései szenvedéséről, haláláról; az egyre élőző feszültség, sőt halálveszély, mely Jézust fenyegette), — de ezek elfogadásától, megértésétől ekkor még elzárkóztak. Olyannyira gyökeret vert bennük a dicsőséges Messiás képe, hogy a veszély idején két szál karddal megkísérik megmenteni Mesterüket (Lk 22,38.50), sőt még a kereszthalál után is felcsillan előttük a remény: „Uram, most állítod helyre Izrael országát?” (ApCsel 1,6).

2. Jézus — szenvedő Messiás. Jézus gyötrelmes és megalázó halála megrendítette a tanítványok addigi elképzeléseit. Ez az élmény a próbatétel kohója volt számukra, tisztító tűz, melyben hitük megtisztult a téves elképzelésektől. Jézussal való kapcsolatuk pedig az önző vágyaktól és reményektől megszabadulva új irányban kezdett fejlődni. Felismerték, hogy üdvösség és dicsőség nincs szenvedés és áldozat nélkül, hisz Jézusnak „mindezt el kellett szenvednie, hogy bemehessen dicsőségébe” (Lk 24,26). Ráébredtek, hogy az Ószövetség nem csak vonzó ígéreteket tartalmaz, hanem a másokért, mások helyett szenvedő Isten Szolgájáról is beszél. Egyoldalú nézőpontjukból kizozdítva látni kezdték az „egész” Jézust: nem csak a Jutalmat, hanem az Áldozatot is; nem csak a Mestert, hanem a Szolgát is.

A kereszthalál ténye egészen új fénybe állította a Messiás-Jézus (= 'Jézus Krisztus') alakját. Felismerték, hogy Jézus olyan Messiás volt, aki nem egyszerűen Istentől kapott hatalmával, hanem tulajdon véres életáldozatával menti meg az embert és szerzi meg számára az üdvösséget. És kezdték megsejteni azt is, hogy Jézus és Isten között sokkal mélyebb a kapcsolat, mint küldő és küldött, megbízó és megbízott között. Jézus olyannyira „egyetlen” az Isten számára, mint senki más (vö. Iz 42,1; Mk 1,11; 9,7); sokkal több, mint „egyszerű” Messiás.

3. Jézus — az Isten Fia. Jézus tanítványai látták és tapasztalták, hogy Jézus olyan próféta volt, aki eddig soha nem látott fokon összhangban állt Istennel, Isten akaratával; aki olyan teljhatalmat kapott Istentől, hogy már nem is a Küldő erejével, hanem saját hatalmával hajtott végre Istenhez méltó tetteket. Olyan Szolga volt, aki szenvedésével, kereszthalálával maga valósította meg az Isten által ígért üdvösséget. Tapasztalták, hogy Jézus olyan Messiás, akiben éppúgy lehet és érdemes bízni, mint Istenben (hit = bizalom), mert hatalma és jósága nem különbözik Isten hatalmától, jóságától. Felismerték, hogy Jézus maga is Isten. De hogyan lehetséges ez? A kezdő egyház ezt a kérdést nem filozófiai, elméleti síkon tette fel („Hogyan lehetséges ez?”), hanem sokkal gyakorlatibb módon: a) Hogyan viszonyul Jézus az Istenhez?; b) Mióta Isten Jézus?

a) **Hogyan viszonyul Jézus Istenhez?** Jézus követőinek válasza: Jézus az Isten Fia. A keresztények jól ismerik az Ószövetséget, benne a prófétai szövegekből, zsofárokból azokat a helyeket, ahol Isten a Messiáskirályt fiának nevezi. Kézenfekvő tehát, hogy a Messiás Jézus Isten Fia. A zsidókeresztény ősegyház leküzdte az „Isten Fia” messiási címtől való hagyományos és érthető (zsidó) idegenkedést, hiszen egyetlen más messiási cím sem alkalmas arra, hogy a Jézus és Isten között fennálló különösen mély kapcsolatot, bensőséges viszonyt, azonosságot ilyen megfelelően kifejezze. Az ősegyház vallja és hirdeti, hogy Jézus és Isten úgy viszonyulnak egymáshoz, mint Atya és Fiú.

b) **Mióta Isten Jézus?** — Ez a kérdés csak számunkra meglepő. Az ősegyház számára logikus és szükségszerű volt, hiszen mindaddig egyetlen személyt vallottak Istennek, és csak Jézus megjelenése óta ismernek újabb isteni személyt.

A kérdés felvetése azért is természetes abban a korban, mert a környező világ gyakran beszélt olyan emberekről, akik istenné lettek vagy az istenektől születtek, tehát istenségük időben kezdődött. — Számos jel arra mutat, hogy ez a kérdés nem tisztázódott egyetlen pillanat alatt, mindjárt kezdetben. Jézus követői a feltámadás és a mennybemenetel alapján megbizonyosodtak afelől, hogy Jézus a mennyben, Istennél van, ül az ő jobbán (Mk 16,19; Ef 1,20; Kol 3,1; vö. Mt 26,64 párh.; stb.). Figyelemreméltó azonban, hogy igen sok újszövetségi kijelentés szerint Jézus Isten „támasztotta fel” (ApCsel 3,15; 4,10; 5,30; 10,40; 13,30.37; Róm 4,24; 1Tesz 1,10; 1Kor 6,14; stb.; Róm 8,11; Isten Lelke, Isten „vitte fel” az égbe (Mk 16,19; ApCsel 1,2.11.22; stb.), Péter Pünkösdi beszédében ezt olvassuk: „Jézust Isten Úrrá (= Istenné) és Messiássá tette” (ApCsel 2,36). *A főtanács előtt ezt mondják az apostolok: Jézust „Isten jobbja Fejedelmé és Megváltóvá emelte” (ApCsel 5,31). A filippieknek pedig így ír Pál: Jézust „Isten felmagasztalta, és olyan nevet adott neki, amely fölülte van minden névnek, hogy Jézus nevére hajoljon meg (= imádjá őt) minden térd, ... és minden nyelv hirdesse, ... hogy Jézus Krisztus az Úr (= Isten)” (Fil 2,9—11). Ez a szóhasználat, mely egyébként megtalálható az Újszövetség legkülönbözőbb korú és eredetű rétegeiben, csak azzal magyarázható, hogy a legelső időkben a legkorábbi felismerés ez volt: Jézus feltámadása és mennybevétele által (idejétől) lett Isten.*

Az egyház azonban a Szentlélek vezetésével hamarosan felismerte, hogy Jézus nem csak Istenné lett, hanem Isten volt feltámadása, mennybemenetele előtt is. Márk evangéliuma őrzi azt a hitvallást, amelyben az ősegyház megfogalmazta és hirdette, hogy Jézus már megkeresztelkedése alkalmával (ill. attól kezdve) Isten volt. Isten ugyanis ekkor jelentette ki: „Te vagy az én Fiam” (Mk 1,11). Így Jézus nyilvános működésének egész ideje alatt már mint Isten járt az emberek között. A felismerés döntő lépést jelentett, hiszen így Jézus minden szava isteni szó, minden tette isteni tett (szenvedése, kereszthalála is).

Jézus titkának megismerése ezzel távolról sem fejeződött be. Az őskeresztény igehirdetésnek egy másik részlete, amely Lukács gyermekségevangeliumában található (angyali üdvözlés, Lk 1,26—38), vallja és hirdeti, hogy Jézus Isten Fia volt létének első pillanatától kezdve, nem csak nyilvános működése idején.

4. Jézus — örök Isten. Ma már nem tudjuk, hogy ki és mikor ismeri fel és fogalmazza meg először, hogy Jézus már születése előtt is létezett, mint örök Isten, mint a második isteni Személy. Pál írásainak több részlete arról tanúskodik, hogy az apostol (legalábbis az 50-es évektől kezdve) már ebben az értelemben tanít (Fil 2,5—8; Gal 4,4; Róm 8,3; stb.).

A kérdéssel kapcsolatban („Mióta Isten Jézus?”) a teljes igazságot végül János evangélista mondja el és fejti ki legvilágosabban a század végén. Jézus az Ige, aki már „kezdetben” is (=öröktől fogva) létezett Istennél, és maga is Isten volt (Jn 1,1—2). Ő az Isten „egyszülött” Fia (1,14.18; 3,16.18; 1Jn 4,9), akit Isten a világba „küldött” (Jn 3,17.34; 5,37; 6,40; stb.), és aki tanítványaitól búcsúzva ezt mondja: „eljöttem az Atyától, a világba jöttem, de most itthagynom a világot, és visszatérek az Atyához” (16,28; vö. 16,5; 17,13). János szerint a nyilvános működés idején Jézus minden tettén keresztül az ő isteni dicsősége ragyogott (2,11), az a dicsőség, amelyben része volt az Atyánál, mielőtt a világ lett (17,5).

János evangélista természetesen tudatában van annak, hogy az előző evangéliumokhoz képest ő már többet mond Jézusról. Éppen ezért evangéliumában megalapozza, tisztázza az új felismerés („dogmafejlődés”) jogosultságát. Jézus szavaival rámutat arra, hogy a Szentlélek eljövételének a célja éppen az volt, hogy az egyházat a természetfölötti igazságok egyre mélyebb megismerésére vezesse: „A Vigasztaló, a Szentlélek, akit majd a nevemben küld az Atya, megtanít benneteket mindenre” (Jn 14,26). — „Amikor eljön az Igazság Lelke, ő majd elvezet benneteket a teljes igazságra” (Jn 16,13). — A Szentlélek működésének természetes és szükségszerű következménye a hitigazságok mind pontosabb, elmélyültebb megértése, megismerése.

Az Eucharisztia értelmezései

1. Messiási lakoma. Az előzőekben láttuk, hogy Jézus követői csak a feltámadás után tudták összeegyeztetni a szenvedés és áldozat gondolatát a Messiás alakjával. Mindaddig meggyőződéssel várták vagy titkon remélték, hogy Jézus mint dicsőséges Messiás, hatalmi szóval, látványos módon megváltoztatja a választott nép sorsát és az emberi történelmet.

Közvetlen értesüléseink nincsenek arról, hogy az apostolok milyen érzelmekkel és reményekkel vettek részt az utolsó vacsorán. Mivel Jézust ekkor még dicsőséges Messiásnak tartották, valószínű, hogy a fokozott várakozás és éleződő feszültség légkörében ezt az ünnepélyes étkezést úgy értelmezték, mint messiási lakomát ill. annak elővételezését. A messiási korra vonatkozó elképzelések közismert eleme volt ugyanis, hogy amikor a Messiás uralma elkezdődik, ünnepi étkezésre, lakomára hívja meg az igazakat (ld. apokrif és kumráni iratok, Talmud számos helye). Egyébként maga Jézus volt az, aki a búcsúvacsoara ilyen értelmezését sugallta, amikor kijelentette: „Nem iszom többé a szőlő terméséből addig, amíg majd az újat nem iszom az Isten országában” (Mk 14,25 párh.).

A tanítványok Jézus többi kijelentését is valószínűleg annak a meggyőződésnek a fényében értették, hogy a dicsőséges Messiással ülnek egy asztalnál az elővételezett, titkos messiási lakomán. Gondolhattak például arra, hogy ha Jézus az ételeket saját testének, vérének mondja, akkor ő valamiképpen mégiscsak természetfölötti eredetű, mint a dánieli Emberfia (Dán 7,14), — hisz közönséges ember nem mondhatná, hogy az ő teste az étel és a vére az ital (az ilyen kijelentés nagyon visszatetsző lett volna, vö. Jn 6,52). Jézus emellett arra is utalt, hogy a kenyér és a bor áldozati test és vér, amely által megvalósul Isten és ember új szövetsége. Az új szövetség megalapításának gondolata jól illeszkedhetett a tanítványok elképzeléseibe (vö. Jer 31,31), de az áldozat mibenlétét és szükségességét ekkor még aligha ismerték fel (és fogadták el), bár nyilván sejtették, hogy Jézus a saját halálára gondol.

2. Áldozati lakoma. Az Eucharisztia tényleges megértéséhez vezető út akkor nyílt meg, amikor a tanítványok megismerték és elfogadták a szenvedő és feltámadó Messiás alakját.

Amikor a kereszthalál után az apostolok élve viszontlátták Mesterüket, ugyanazzal a személylyel találkoztak, de már nem a földi Jézussal, hanem a feltámadt Krisztussal. Enni kért tőlük, tapinthaták a testét, látták sebhelyeit, — de zárt ajtón keresztül érkezett, földöntúli fényben ragyogott: egész valójával a természetfölötti világ részévé vált. Ha látták őt, nem alaktaian szeltemet láttak, hanem földi alakjában, emberi testében jelent meg, — de ez a test nem por és hamu volt többé, hanem az Isten világának a része. Jézus testéből és véréből Krisztus Teste és Vére lett: a halottaiból feltámadt és megdicsőült Messiás. Amikor tehát Jézus követői a szeretetlakomán kenyérförés közben megismételték Jézus szavait; „ez az én testem”, „ez az én vérem”, megértették, hogy a feltámadt Test és Vér: Krisztus a táplálékuk. (Nem véletlen, hogy az Újszövetség soha nem nevezi az Eucharisziát „Jézus testé”-nek, „Jézus vére”-nek!) Akik az Eucharisziával táplálkoznak, nem földi ember testét és vérének vesznek magukhoz, hanem Krisztus megdicsőült Testét és Vérének: magát a Feltámadottat.

A szenvedés és az áldozat lényge, a szegény és a halál gondolata eleddig összeegyeztethetetlennek látszott a Messiás alakjával. Amikor azonban Jézus mindezeket keresztüljutva feltámadt, a tanítványok rádöbbentek, hogy az áldozatvállalás egyáltalán nem idegen a Messiás útjától, hanem egyenesen feltétele és alapja volt annak, hogy a Messiás Jézus feltámadjon és megdicsőüljön. Az apostolok, mielőtt felismerték, hogy a kereszthalál érdemszerző, helyettesítő áldozat volt, új fényben kezdték látni az utolsó vacsorát, ezen belül az Eucharisziát is. Felismerték, hogy az utolsó vacsora áldozati lakoma volt. Jézus meghívta őket erre a lakomára, hogy vegyenek részt az áldozatban, amelyet magára vállalt, és a dicsőségben, amelyet elnyer általa. Még az Áldozat előtt történt mindez, de titokzatos módon már a feláldozott és megdicsőült Testet és Vért nyújtotta nekik táplálékul.

3. Az egység és egyenlőség szentsége. Az egybehangzó hagyomány (Mk Mt, Lk) hűségesen őrzi az utolsó vacsorának és az Eucharisziának ezt az első (korai) keresztény értelmezését. Lényegében változatlanul közli ezt Pál apostol is, amikor az ötvenes évek derekán egyik levelében felidéz az Euchariszia szerzésének történetét (1Kor 11,23—26). Az utolsó vacsora leírása nála sem bővül újabb értelmezést sugalló kiegészítésekkel, magyarázatokkal, hisz ez a leírás időközben hagyományossá vált az egyházban, és nem lehetett rajta változtatni (vö. uo., 23. v.: „amint az Úrtól kaptam és nektek is átadtam”).

De Pál nem azért idézi fel az utolsó vacsora történetét, hogy csupán a hagyományos tanítást ismételje. Újat is mond az Eucharisziáról, hisz abban a korban él és ír, mikor Jézus alakjának, kilétének megértésében az egyház már jóval előbbre jutott. Az apostol tudja, hogy Jézus több volt, mint Messiás, közelebb áll Istenhez, mint valami közvetítő, megbízott személy. Miként Isten, úgy Jézus is „Úr” (= Kúrjosz); Istennek járó tisztelet illeti, mert ő az Isten Fia.

Ennek tudatában hangsúlyozza Pál apostol, hogy az Eucharisziát megkülönböztetett tisztelettel kell ünnepelni és magunkhoz venni (1Kor 11,27—32). Nem közösleges étel ez, hanem az „Úr” Teste és Vére, tehát csak az ehét és ihát belőle, aki megtisztult a bűnbánat által. Bűnnel telt ember nem közelíthet Istenhez, tisztátalan nem érintheti a Szentet. „Saját itéletét (=Pusztulását) eszi és issza”, aki méltatlanul eszi az Úr Testét és issza az ő Vérének (29. v.). Ezenkívül Pál rámutat arra is, hogy az Euchariszia által átalakul az emberi közösség: megvalósul Krisztus Titokzatos Teste, Isten fiainak szent közössége. Azokat ugyanis, akik méltó módon táplálkoznak ezzel a Testtel és Vérral, az Euchariszia titokzatos, természetfölötti egységbe forrasztja. „Mi ugyanis sokan egy kenyér, egy test vagyunk, mert mindannyian egy kenyérből részesülünk” (1Kor 10,17).

Az Euchariszia a keresztények természetfölötti egységének szentsége, és egyben az egyenlőség záloga is. A visszaélések kemény szavakkal ítéli el az apostol. Mindazok, akik az Eucharisziával táplálkoznak, és mégis viszálykodnak egymás között vagy megszegyenítik a közöttük levő szegényeket, az Úr vacsoráját a sátán vacsorájává változtatják (1Kor 11,17—22). Semmiféle megkülönböztetésnek nincs helye abban a közösségben, amelyet a feltámadt Krisztus Testének és Vérének köteleke fűz egybe, — hisz mindgyikük egyformán Isten gyermeke.

4. Az élet kenyere. A hagyományos Euchariszia-értelmezést (Isd. 2. pont) János apostol a század végén már meg sem említi evangéliumában. Bármily fontos (szerinte) is az Euchariszia megalapításának története, a negyedik evangélista nem beszél róla, — valószínűleg azért, mert annak szövegét a hagyomány és a keresztény gyakorlat időközben változathatatlanná rögzítette.

A közben eltelt 60—70 esztendő alatt azonban az egyház fokozatosan felismerte, hogy Jézus a megtestesült Fiúisten, a második isteni Személy, aki éppúgy öröktől fogva létezik és örökkévaló Isten, mint az Atya. János Jézusról mindenekelőtt ezt kívánja elmondani evangéliumában. És azt, hogy a Fiúisten földreszállása mit jelent az emberek számára. Természetes, hogy ebben az összefüggésben az Euchariszia értelmezése is új vonásokkal gazdagodik (ld. Eucharisztikus Beszéd, Jn 6,22—58).

a) Jézus — mennyei kenyér. János evangéliuma sokféle hasonlattal, képpel próbálja megérteni, hogy Jézus megjelenése milyen döntő esemény, milyen rendkívüli ajándék az emberek számára. Ő a világ világossága (Jn 3,19; 8,12; 9,5; 12,25—36.46; 17,1—5); Ő az út, igazság és élet (14,5); ő az Isten Báránya, aki elveszi a világ bűneit (1,30.36); ő a búzaszem, mely elhal, hogy sok termést hozzon (12,24). Jézus az életre vezető kapu (10,7), a jó pásztor, aki életét adja a juhokért (10,11—15). Ő a szőlőtő, melyből élet árad a vesszőkbe, hogy gyümölcsöt hozzanak (15,1); ő a vőlegény a menyasszony számára (3,29), és a forrás, melyből élő víz fakad (4,10.14; 7,38) stb.

Ebbe a tanításba tökéletesen illeszkedik az a kép is, amelyet János evangéliuma az Eucharisztikus Beszédben közöl: Jézus a mennyből alászállott kenyér (6,41), amellyel Isten táplálja a világot.

b) Jézus — az élet kenyere. Jézus olyan kenyér (= táplálék), amely örök életet, az Isten életét adja a világnak. Ő azért jött, hogy az embernek élete legyen és bőségben legyen (10,10). Így mindaz, aki belőle táplálkozik, örökké él (6,50—51), mert e táplálék által örök élete van, és (ha meg is hal) Jézus feltámasztja az utolsó napon (54. v.). Jézust az Atya küldte és általa él: ugyanígy, aki a Mennyei Kenyérrel táplálkozik, Jézussal szívében, Jézusban, Jézus által fog élni (56—57. v.).

A Jézussal való táplálkozás (vö. 6,57: „aki engem eszik”) képének jelentése világossá válik, ha tekintetbe vesszük az evangéliumban szereplő többi, azonos jelentésű (!) kijelentést: aki hisz Jézusban, még ha meghal is, élni fog (11,25); aki hallgat Jézus szavára, annak ő örök életet ad (10,28); aki követi Jézust, azé az élet világossága (8,12); aki szereti Jézust és megtartja parancsait, azt az Atya is szereti, és Jézussal együtt lakást vesz benne (14,23); aki Jézusban él, abban Jézus él, és bő termést hoz (15,5) stb.

Jézus az élet kenyere, mert aki belőle táplálkozik (= hisz benne, hallgat a szavára, követi, szereti, parancsait megtartja stb.), az magának Istennek az életéből részesedik: az ő természetéből és örömeiből, az ő örökkévalóságából és dicsőségéből.

c) Az Eucharisztia — a földreszállt Isten teste és vére. János evangélista a fentiekre helyezi a hangsúlyt, de ismeri és elfogadja a hagyományos Eucharisztia értelmezést is. Sőt, kissé továbbviszi, kiterjeszti azt. A hagyományos értelmezés szerint az Eucharishtiában Jézus megdicsőült testét és véréét vesszük magunkhoz, vagyis a Feltámadott Krisztust. János nem tartja szükségesnek ezt a lehatárolást. Azon, hogy Jézus emberi, földi teste is táplálékunk, csak a „zsidók” botránkoznak (6,52), akik nem látták Jézusban a földre szállott (6,38), testté lett (1,14) Istent. A tanítványoknak viszont Jézus már földi életében kinyilatkoztatta istenvoltát („dicsőségét”, ld. 1,14; 2,11; vö. 11,4; 13,31 stb.). Az Eucharishtiában tehát az „egész” Jézus Krisztus táplálékunk: a földön járó, testté lett Isten éppúgy, mint a feltámadott és megdicsőült Krisztus.

Alapvető és pozitív emberi tulajdonság az élet szeretete, értékelése, az élethez való ragaszkodás. Állandó problémát jelent azonban az élet végességének megtapasztalása. Ezzel a súlyos problémával néz szembe a Biblia, amikor első lapjain a Paradicsom képét (Ter 2,4—25), az utolsókon pedig a Mennyei Jeruzsálemet állítja elének (Jel 21—22). Mindkét képben szerepel az élet fája. A Paradicsomban a kert közepén áll ez a fa (Ter 2,9), de a bűnös, bukott ember nem ehet a gyümölcséből, nehogy örökké éljen, mint az Isten (Ter 3,22—24). — Az újszövetségi látnok szerint az idők végezetén az élet fája az életvíz-folyó partján fognak állni, mely az Isten és a Bárány trónjából fakad (Jel 22,1—2). Az élet fájához (= az örök, isteni élethez) joguk lesz mindazoknak, akik megmosták ruhájukat a Bárány vérében (14. v.). Ha megszomjaznak, ingyen ihatnak az élet vízből (17. v.). „Beragyogja őket az Ur, az Isten, és uralkodni fognak örökkön-örökké” (5. v.).

Az ember egykor elveszítette a jogot ahhoz, hogy Istenhez hasonlóan örökké éljen —, de a Bárány vére lemossa a bűnt. Eltávoznak a kerubok, akik az élet fájához vezető utat őrizték (vö. Ter 3,24). Az emberre csodálatos jövő vár: a Mennyei Jeruzsálem, benne az élet fáival, amelyek „tizenkétszer hoznak gyümölcsöt, vagyis minden hónapban teremnek, a fa levelei meg a népek gyógyulására szolgálnak” (Jel 22,2).

Mindez nagyon távol van tőlünk: az elveszített Paradicsom éppúgy, mint a ránk váró Mennyei Jeruzsálem. De a jelen nem vigasztalan —, hirdeti János evangéliuma. Jézus már most, a jelen életben felkínálja az embernek az örök életet: az Isten életét. Ebből az életből részesedünk, amikor Jézussal együtt az Atya akaratát teljesítjük; amikor belőle táplálkozunk, vagyis hozzá hasonlóan szeretünk, szolgálunk és életünket adjuk másokért; és amikor az Eucharishtiában az Isten-Jézust, a Mennyei Kenyeret magunkhoz vesszük.

AZ EUCHARISZTIA AZ EGYHÁZATYÁK TEOLÓGIÁJÁBAN

Nem volt vitatott kérdés — „Szent Pál tanítása maga elég ahhoz, hogy megszilárdítsa az isteni misztériumokba vetett hiteteket, akik méltók lettetek arra, hogy Krisztussal testvérek legyetek. Az apostol kiált így: Mert azon az éjszakán, melyen elárultatott, Urunk, Jézus Krisztus vette a kenyeret és hálát adott, megtörte és tanítványainak adta, mondván: Vegyétek és egyétek, ez az én testem. Ő szólt így és mondta a kenyérről: Ez az én testem. Akkor ki meri immár kétségbe vonni? Ha Ő erősítette meg, és azt mondta, hogy: Ez az én vérem, akkor ki vonja ezt kétségbe, s mondja azt, hogy nem az ő vére?”¹ Jeruzsálemi Szent Cyrill mondatai jól tükrözik a megelőző több mint három évszázad felfogását. Krisztus parancsának tekintélye kizárta a vitát. Az eucharisztia végzése Krisztus parancsának teljesítését jelentette, ugyanakkor benne látták a keresztények az egyház létének alapját és végső értelmét, mert olyan liturgikus cselekménynek tekintették, mely a jelen egyházát Krisztus keresztáldozatával és második eljövételével kapcsolta össze. Ha az eucharisziát az egység kötelékének nevezték, akkor nemcsak a hívők egymás közötti egységére gondoltak, hanem azon túl az egész egyház Istennel megvalósuló közösségére is.

Ha az első három-négy évszázad irodalmi anyagát vesszük tekintetbe, azt találjuk, hogy nem írtak külön értekezéseket az eucharisztia tárgyáról. A keresztény szerzők műveit mégis átszövik az állandó utalások, melyek sejtetik, milyen jelentőséget tulajdonítottak a szentségnek. Különös: még ha egy vitában túl is mentek már rég azon a ponton, hogy Krisztus Isten volt-e vagy csak teremtmény, az ilyen viták sem érintették az eucharisziáról vallott felfogást. A vita kibontakozását gátolta az alapítási szavak tekintélye, és éppen azok, akik esetleges teológiai előfeltevéseik alapján a jelenlétet vagy az átváltoztatást tagadhatták volna, az általuk követett szószerinti, történeti egzegézis hívei voltak, s ezért sodródtak volna önellentmondásba. Feltehető azonban az a kérdés: Vajon nem azért maradtak-e el a kontroverziák ezen a téren, mert az „eucharisztia” mint kifejezés önmagában véve is oly tág fogalom volt, mely különféle értelmezéseket tett lehetővé, s ez volt az ok, amiért nem éleződtek ki körülötte a kérdések?

Az „eucharisztia” fogalom sokrétűsége — Az előbbi kérdés joggal merülhet fel, hiszen a keresztény teológiatörténetben egymás mellett fejtik ki hatásukat a konkretizáló, materializáló és az általánosító, spiritualizáló tendenciák. Az „eucharisztia” szóval kapcsolatban elég csak arra gondolni, hogy ez a fogalom jelentett „hálaadást”, de jelentéstartománya kibővült, magába vette az „áldozat”, a „szövetség” eszméjét is. A későbbi értelmezőnek az ilyen jelentésbeli bővülés adhat alkalmat arra, hogy az általa „eredetinek” tartott árnyalatra redukálja ismét a fogalom tartalmát. Példának hozhatjuk: ha valaki a II—III. században azt mondta, „az Úr teste”, nem gondolt feltétlenül az eucharisziára, hiszen gondolhatott az egyházra is; ha „eucharisziáról” beszélt, akkor pedig nem szükségszerűen gondolt az áldozati liturgiára, mert célozhatott a szóval a „dicséret áldozatára”, az „értelmes hódolatra”, azaz egyszerűen az imádságra. A kifejezés biblikus háttere is fontos. Az Ószövetség kánoni könyveiben csak a Példabeszédek könyve 11,16-ban (LXX) fordul elő, annál gyakrabban a deuterokanonikus, apokrif írásokban.² Az Újszövetségben az „eucharisztia” még nem tekintendő terminus technikusnak, jelent bármilyen hálaadást Istennek,³ s különös jelentőséget nyer a szó az utolsóvacsora alapítási szavaiban.⁴ Lényeges mozzanat, hogy az evangéliumok a kenyérszaporításnál is ezzel a szóval jelölik Krisztus imáját, mely itt a „benedictio”-nak felel meg.⁵ Eucharisztia általában Jézusnak minden imája, amellyel az Atyához fordul (pl. Jn 11,41). A rövid áttekintés annyit megmutat, hogy az ószövetségi iratok nem nyújtottak, nem is nyújthattak elegendő alapot semmilyen reinterpretációs kísérlethez, mely a keresztény „eucharisztia” tartalmát az „áldásmondás”-ra vezethette volna vissza az újszövetségi mozzanatok megkerülésével.

A genotípus és fenotípus kapcsolata — Az eucharisztia mint áldozat Krisztus keresztalálából ered, annak eredményét, hatását közvetíti, liturgiája szóbeli megformálására azonban az utolsóvacsora nyomja rá bélyegét. A keresztalált ezért nevezik az Eucharisztia genotípusának, az utolsóvacsorát fenotípusának.⁶ A szóbeli megformálás elsősorban az utolsóvacsorát idézi, Krisztus ott elhangzott szavainak felidézésével azonban elválaszthatatlanul kapcsolódik a keresztalálhoz, melyre maguk az alapítási szavak utalnak. Az utolsóvacsora értelmezésénél nem szabad a szempontokat kizárólag a zsidó húsvéti vacsora leszőkíteni, mert talán legalább olyan fontos az eucharisztia előtörténetéhez tartoznak azok a közös étkezések, melyeken Jézus nyilvános működése során részt vett tanítványaival, meg-

hívóival, vámosokkal, sőt bűnösökkel.⁷ Ezek a lakomákon ugyanis egy új közösség körvonalai rajzolódnak ki. A zsidó ünnepi lakomákon való részvételhez hozzátartozott a rituális tisztaság. Ilyen alkalmakkor gyakran Jézus bűnbocsánatot (vö. Lk 15,23), mert ezzel a követelménynek eleget tesz, ugyanakkor ezek az étkezések már nem tekinthetők egyszerűen bűnösökkel elköltött étkezéseknek, mert a bűnbocsánat után a résztvevők Jézus tanítványainak számítottak, akik személyéhez kötődtek. Ide kapcsolódik a bűnbánat tartása, mely az eucharisztia való részvétel előfeltétele a Didakhéban is, s az ókeresztény egyházi gyakorlatban. Az utolsóvacsorán Jézus túltekintett a jelenen, túltekintett saját halálán is, amikor ezt mondta: „... soha többé nem eszem ezt, míg be nem teljesedik Isten országa-ban... Nem iszom a szőlő terméséből addig a napig, amíg el nem jön Isten országa” (Lk 22,16 és 18.). Szavainak jelentősége abban áll, hogy az eucharishtiában maga és tanítványai számára kiiktatja a jelen és az Isten országa eljövetele közötti időt. Amikor Jézus testéről és vévéről beszélt, akkor tanúsította, hogy keresztthalálát áldozatként fogta fel, hisz az áldozatok testét és vért különítették el az őszövétségi áldozati gyakorlatban is. Az eucharisztia ezen mozzanatok alapján áldozat, ugyanakkor eszkatologikus lakoma is az ősegyház tudatában, ezért — mivel a Lélek is a végidő adománya — „pneumatikus étel és ital” (1Kor 10,3 Didakhé 10,3), s végzéséhez társul az „öröm” (ApCsel 2,46). Az eucharisztia pneumatikus aspektusai jól illenek ahhoz az ősi pneuma-krisztológiához, melynek nyomai megtalálhatók Szent Pálnál.⁸ Az eucharishtiához — annak pneumatikus aspektusa következtében, mert a bűnbeesés előtt az emberben még megvolt Isten Lelke és a halhatatlanság, és a megváltás után is megvan — kapcsolódtak olyan paradicsomi adományok, mint az „élet”, a „tudás”, „halhatatlanság”.⁹

A II. század fejlődési tendenciái — Antiochiai Szent Ignác leveleiben gyakran olvashatunk utalásokat az eucharishtiára. Nevezi az eucharishtiát a „halhatatlanság orvosságának” (Ef 20,2), a Krisztus egy testének megfelelő egy eucharisztia tartására buzdít (Fil 4). Az antiochiai püspök nevezi az eucharishtiát „Isten kenyérének”, mely Jézus Krisztus teste, s Krisztus vére ital, mely azonos a romolhatatlan szeretettel (Róm 7,3). Az eucharisztia szerinte az Üdvözítő teste, mely bűneinkért szenvedett (Szmirn 7,1). Ignác kifejezései realiztikusak, ugyanakkor felfogása — mint más téren is — a János evangéliummal és levelekkel mutat rokonságot. Az „Isten kenyere” kifejezés a Jn 6,33-ra utal, az „Isten adománya” megjelölés (Szmirn 7,1) pedig a Jn 4,10 visszhangja. Az eucharisztia, az áldozati oltár, az egyház szorosan összetartozó fogalmak, mindegyik jelzője az „egy”. A realiztikus szóhasználatot és a János-i iratokhoz való kapcsolódást ezért érdemes külön kiemelni, mert magában hordja annak lehetőségét, hogy az eucharisztia teológiája integrálódjon a logoszteológiába. A logoszteológia és az eucharisztia teológiájának egyesítése tesz lehetővé majd olyan spiritualizált értelmezést, melynek mesterei az alexandriaiak lesznek, mindenekelőtt Origenész. Antiochiai Szent Ignácnál az eucharisztia jelenti azt a keresztény életet is, mely Krisztus utánzását a martyriumban valósítja meg tökéletesen (Róm 4,1).

A legősibb liturgikus leírás a Didakhé 9—10 és 14. fejezeteiben található. A kutatók meg-egyeznek abban, hogy kétségtelenül liturgikus ima, nehézséget jelent azonban az, hogy az eucharisztikus utalások ellenére sem közli az alapítási szavakat. Ez a hiány veti fel a kérdést, hogy vajon egyszerű, hálaadó asztali imává vált anafóráról van-e szó, vagy olyan egyszerű zsidó eredetű hálaadásról, mely eucharisztikus imává fejlődött.¹⁰ Mindenesetre olyan étkezés-imádságáról van szó, melyen csak megkeresztelték vehettek részt, szerzője megtört kenyérről, „szellemi ételről és szellemi itálról” beszél (Did. 9,5 10,3). A bor a Didakhéban Dávid szőlője, s ennek a szőlőnek az értelmét Krisztus szenvedése „nyilatkoztatta ki”.

A legjelentősebb történelmi tanú a II. század közepén Szent Jusztin, aki 1 Apológiája 65—67. fejezeteiben liturgikus leírás keretében beszél az Eucharishtiáról. Bennünket itt a vértanú filozófus teológiai reflexiója érdekel. Többek között ezeket írja: „Ezt a táplálékot mi eucharishtiának nevezzük, senki kívülről nem részesedhet belőle, csak aki igaznak fogadja el a tőlünk kapott tanítást, lemosdott a bűnök bocsánatára az újjászületés fürdőjében, és úgy él, ahogyan azt Krisztus meghagyta. Ezeket mi nem úgy vesszük mint közönséges kenyeret vagy közönséges italt, hanem mint a megtestesült Jézus Krisztus, Megváltónk, az Isten Igéje által a mi üdvösségünkért felvett testet és vért, az ő hálaadó imájával megáldott táplálékot, amivel vérünk és testünk az átváltozás értelmében táplálkozik —, és azt tanultuk, hogy a megtestesült Jézusnak teste és vére ez”.¹¹ Jusztin tanításának két elemét lehet kiemelni: 1. az Igének ugyanaz az ereje fejt ki hatását az eucharisztikus színekben, mint a megtestesülésben, ugyanaz az isteni Logosz adott testet és vért Jézusnak, aki a kenyeret és bort eucharishtiává teszi; 2. az Ige azonban nemcsak a szentségi színekben fejt ki hatását, hanem azok vevőiben is: konsekrálja az eucharishtiával élő keresztényeket. Az Eucharisztia értelmezésénél Jusztinnál fontos mozzanat az átváltozás, s az átváltozás magyarázatához teológiai modellként az Ige megtestesülését használja fel. Ehhez kiindulási alapot nyújtott az a tény, hogy az eucharisztia az utolsóvacsorán is két dologból állt, kenyérből és borból, valamint Krisztus ezek fölött kimondott szavaiból. Krisztus szavainak haté-

konyságát az Ige erejével indokolja meg. Nem hagyható figyelmen kívül, hogy Juszttinnál az Ige hatalma és ereje nemcsak a megtestesülésben nyilatkozik meg, hanem a teremtésben is. Az inkarnacionista modell alkalmazása Juszttinnál nem törlő el az eucharisztia eszkatologikus vonatkozásait. Az eucharisztia a feltámadás „magja”. Ezért is részletezi annyira, hogy a keresztények a feltámadás napján veszik magukhoz. A feltámadás napja megfelel az új teremtés első napjának. A régi teremtés első napján választotta el Isten a sötétséget és világosságot, formálta az alakatlan anyagot, s az új teremtés első napján jelent meg a feltámadott Krisztus tanítványainak. Antiochiai Szent Ignác szerint is Krisztus feltámadása után tanítja tanítványait az eucharisziával.¹² Itt főként az öszövettségi előképekkel érvel, a leprásoknak előírt áldozattal, melynek anyaga a Lev 14,10 szerint liszt volt; fontos számára Mal 1,10—12 jövendölése a mindenütt bemutatott tiszta áldozatról. Juszttin fejtegetései szerint az eucharisztia Krisztus szenvedésének emlékezte és Krisztus parancsa, tisztulás testi és lelki értelemben, hálaadás a világ és az ember teremtéséért és a mindenféle rossztól való megváltásért.

A gnosztikusok a II—III. században vagy megtartották vagy elvetették az egyház szentségeit, szertartásait. Ha megtartották, akkor más értelem tulajdonítottak nekik. A szertartások az ilyen gnosztikus csoportokban kezdtek mágius cselekményekhez hasonlítani. Többnyire azonban elvetették azokat, ami összefüggött az anyagi világ iránt tanúsított megvetésükkel. Ez a lenézés kiterjedt az eucharisztia „anyagát”, adó kenyérré és borra is, melyek közönséges állapotokban a test táplálását szolgálják és a Teremtő műveinek tekinthetők. Az átváltoztatásnak azért nem tulajdonítottak semmilyen jelentőséget, mert a feltámadásnak sem tulajdonítottak, sőt egyesesen értelmetlennek tartották azt, mert az anyagi test sorsa a pusztulás. Szent Ireneusz számol be Markosz gnosztikus praktikájáról, akinél a kehelyben levő bor színe változik vörösre, miközben hosszasan elnyújtja a Lélek lehívó imát.¹³ Az apokrif apostolok cselekedeteiben számos liturgikus leírást olvashatunk, melyekre itt részletesen nem térhetünk ki. Ezeknek is közös vonása, hogy rendszerint hosszú, a mi mai prefációnkra emlékeztető Lélek lehívó ima vezet be a keresztelés, az olajkenet és az eucharisztia szertartását.¹⁴ Esetenként a kehelyről nem is tesz említést, elmondja azonban egy gyermek történetét, aki méltatlanul nyúlt az eucharisziához, s nyomban elszáradt a keze. Az apokrif Tamás-aktákban az apostol kenyeret tesz az eucharisztia asztalára, melyet megdél, s a kenyérnek bűnbocsátó erőt tulajdonít, máshol világosan megmondja, hogy az eucharisztia Krisztus teste és vére.¹⁵

A túlságosan spiritualizáló törekvésekkel szemben Szent Ireneusz hangsúlyozza: az eucharisztia a teremtés gyümölcse, az isteni jószág adománya. Krisztus maga is ez volt: „áldás és kegyelem.” A teremtés és megváltás egy üdvrendbe illeszkedik, ebbe tartozik Krisztus életműve is, és ennek a kettőnek az összekapcsolása az eucharisztia is. Ireneusz igen széles üdvtörténeti háttér elé állítja az eucharisziát, melynek története a földbe vetett mag történetével kezdődik. A mag kikel, termést hoz, és az ember tápláléka lesz; ezt az ember táplálására szolgáló kenyeret tette Krisztus a saját testévé.¹⁶ A földbe vetett mag hasonlata azonban lehetővé teszi azt is, hogy az egyházatya az eucharisziát a feltámadással is összekapcsolja, annál inkább, mert élt ezzel a hasonlattal már Szent Pál (1Kor 15,35—38), és Antiochiai Szent Ignác is (Ef 20,2). A testi életet fenntartó táplálék Krisztus testévé válva a halhatatlan örök élet táplálékává lesz.¹⁷ Az eucharisztia Krisztus teste és az egyház is az; az egyház hitének foglalata: „... hogyan mondhatják, hogy a test, melyet az Úr teste és vére táplál, romlásra jut és nem fogadja be az életet? Tehát vagy megváltoztatják gondolkodásukat, vagy tartózkodjanak az előbb mondottak felajánlásától. A mi gondolkodásunk összhangban van az eucharisziával, és fordítva, az eucharisztia megerősíti gondolkodásunkat. Az övét ajánljuk fel ugyanis neki, s ennek megfelelően a test és a Lélek közösségét és egységét hirdetjük. Ahogyan ugyanis az a kenyér, amely a földből való, befogadja Isten leedsését, már nem közönséges kenyér, hanem eucharisztia, mely két dologból jön létre, földből és mennyieiből, úgy a mi testünk is az eucharisztia befogadása után már nem romlandó, mert övé a feltámadás reménye.”¹⁸ Szinte természetes, hogy Ireneusz előtérbe állítja az áldozat és felajánlás mozzanatát, nála a „sacrificium” és az „oblatio” fogalma szinte összenő.¹⁹ Ireneusz ismeri Juszttin felfogását, felhasználja eredményeit, de a lyoni püspök számára mégis a keresztáldozat és az eucharisztia kapcsolata a legfontosabb, mert úgy látja, mindaz, ami a megtestesülésben bennfoglaltan adott, az valójában mégis a keresztáldozatban vált megközelíthetővé az emberek számára, a keresztáldozat gyümölcseit pedig kiváltképpen az eucharisztia közvetíti.

Noha Origenész műveiben foglalkozik az eucharisztia minden lehetséges jelentésével, ismeri teológus elődeinek összes elgondolásait, az egyház valós jelenlétbe vetett töretlen hitét,²⁰ mégis új szempontokkal tudja gazdagítani az eddigi felfogást. A hagyományként kapott elemeket mind felhasználja, de azok nála más háttér előtt sorakoznak fel, így az összkép is módosul. Ahogyan Origenész teológiai összképében Krisztus földi élete egy mozzanata — bár a legfontosabb — a világmindenség eredeti állapotába való visszaállításának, úgy az eucharisztikus lakoma is, melyet Jézus tanítványaival elköltött, mely tovább folytatódik az egyházban —, hasonlóképpen

egy mozzanat ebben a folyamatban. Mivel ez a folyamat spiritualizálódási folyamat, ennek következménye, hogy az eucharisztia ének a szellemi vonatkozásait emeli ki. Ezekből az előlételekből következők az is, hogy a commemoratio, a megemlékezés mellett igen fontos lesz az elővételezés, ami azt jelenti: az egyház az eucharisztia énekben, mint kultikus lakomában és mint az értelmek teremtmény szóbeli hálaadásában a teljes megváltás végső szellemi állapotát elővételezi és ünnepli. Hogyan egész teológiai elgondolásának középpontjában a Logosz szellemi áll, úgy az utolsó vacsorából és az egyház eucharisztia énekjéből is a logoszelemek emeli ki. Véleménye szerint ugyanis ezek azok a közös elemek, melyek a jelen és a jövő állapotban egyformán megmaradnak, s ezeknek a mindörökre megmaradó elemeknek a horizontjában szemléli az időbeli eseményt és kultikus cselekményt. Ha teológus elődeinél az eucharisztia táplálék, szellemi táplálék, akkor Origenésznél elsősorban az. Ha Krisztus eucharisztizáló tevékenysége az utolsó vacsorán főpapi liturgia, akkor az történeti vetülete az örök Logosz-Főpap mennyei liturgiájának, annak része, amint az egyház eucharisztikus áldozata is az. Az eucharisztia Krisztus-Főpapnak az egyházban megjelenő tevékenysége, s az egyház istendicsérete elsősorban „Ige-áldozat”. Origenész tudja, vallja, hogy az Eucharisztia az Úr teste,²¹ amivel felzárkózik a tradíció mögé; ugyanakkor azt is hirdeti, hogy az Eucharisztia olyan kegyelmi adomány, melyben Isten az eszkatologikus-pneumatikus valóság szentségi jelenlétéként osztogatja az Úr testét. Ezt azért tanítja így, mert Jézus is az Atyától kapott kenyeret osztotta ki, de az Atyától küldte a Szentlelket is.²² Az Atyától kapott és Krisztus által kiosztott kenyér, valamint a Krisztus által az Atyától elküldött Szentlelket közötti megfelelés döntő fontosságú Origenész eucharisztia-iról kialakított felfogásában.

Az eucharisztia ének, mint az értelem, a szó, a beszéd áldozatának Origenész-i eszméje csillan meg Nazianszosi Szent Gergely húsvéti beszédében: „Mindenki más és más adományt ajánljon, az időnek megfelelő, ünnepi ajándékot ajándékozzon, akár kicsit, akár nagyot, Istennek kedves, lelki ajándékot, ahogy tőle telik. Még az angyaloknak, az első és szellemi, tiszta lényeknek, a mennyei dicsőség szemlélőinek és tanúinak is nehéz lenne méltót nyújtani, még ha mindent el is érhetnek a dicsősítésben! Mi pedig beszédet ajánlunk, a legszebbet és legbecesebbet abból, ami a miénk, egyébként is az Igét dicsőítjük az értelmes természet jótéteményével”.²³ A beszéd végén Gergely ismét az Igének ajánlja beszédáldozatát: „Ó gondoldt és emberként szemlélt Ige, aki mindent magadra öltve hordozol hatalmad zavában! Fogadd el ezt a beszédet, nem termésünk zsengejének, hanem talán utolsó áldozatunknak esdeklésként és hálaadásaként... Ha pedig vágyunkhoz méltó módon feloldódunk, és befogadnánk a mennyei sátrakba, tán ott is kedves áldozatot mutatnánk be szent oltárodon...”.²⁴ Nazianszosi Szent Gergely sorait csak azért idéztük, mert nagyon jól rávilágítanak arra, milyen jelentőséget tulajdonítottak az ige-áldozatnak is. Róla egyébként közismert volt, hogy az Oltáriszentség nagy tisztelője volt, otthon tartotta, sokszor imádkozott előtte. Az eucharisztikus liturgia igei elemének kiemelése a IV. században már csak azért is szükség volt, mert az eucharisztia ének fűződő népszerű elképzelések sokszor túl közel jutottak a mágikus, sőt babonás elképzelésekhez, melyeket spiritualizáltabb felfogással lehetett ellensúlyozni. Ez az oka annak, hogy a másik kappadókiai, Nüsszai Szent Gergely, miután Nagy kateketikus beszédének 37. fejezetében leszögezi a kenyér és bor Krisztus testvé és vérévé válását, utána azt ecseteli, hogyan kell az eucharisztia hatásának megmutatkoznia a keresztény életben. Az eucharisztia énekben Krisztus nemcsak a szentségi színeket változtatja át, „asszimilálja”, hanem azokat is magához hasonlóvá teszi, akik magukhoz veszik a testvé és vérévé változtatott szentségi színeket: „Mivel az Istent magába fogadó test saját fenntartására a bort is felhasználta, a megjelent Isten pedig teste által egyesült a mulandó emberi természettel, hogy azt az istenségben való közösségben átistenítse, ezért hinti szét magát a kegyelem osztásában teste által minden hívőben. Teste kenyér és bor, mely egyesül a hívők testével, hogy a halhatatlannal egyesülve romolhatatlan legyen az ember. Az áldás erejében adja mindezt, az érzékileg felfogható természetet halhatatlanra változtatva át”.²⁵

Összefoglalva: arra akartunk rámutatni, hogyan építettek az azonos szentírási alapokra különböző korok teológusai, s mivel gazdagították megvilágításuk az egyház eucharisztia-iról vallott felfogását a IV. századig. Az eucharisztia énekbe vetett hit sohasem volt csupán „vissza” emlékezés, hanem ugyanúgy volt elővételezés is. A kenyér és bor Krisztus testvé és vérévé való átváltásához már Szent Jusztin az Ige teremtsében és megtestesülésben megmutatkozó erejét és hatalmát használta modellként. Ireneusznál az eucharisztia a teremtséstől a világ végső állapotáig tartó üdvörténet központi misztériuma és tömör összefoglalása (recapitulatio). Az Ireneusz által adott üdvörténeti háttérrel még tovább tágította Origenész, akinél az apokatastasis-tan horizontjában az eucharisztia a végállapot elővételezését is jelenti. Nüsszai Szent Gergelynél kerül egyensúlyba az Ireneusz-i és Origenész-i szempont, amennyiben az eucharisztia révén Krisztus magához hasonlóvá is teszi a benne hívőket, asszimilálja őket; ez pedig az ember eredeti istenképességének helyreállítását jelenti, magában foglalva a halhatatlanság kegyelmi adományát is, aminek révén a szellemi, örök, isteni életben részesíti az embereket.

Jegyzetek: 1. Cath. Myst. IV. 1. — 2. 2Makk 12,31; Eszter 8,12; Sirák 37,11; Bölcs 18,2 — 3. ApCsel 24,3; 1Kor 14,16; 2Kor 4,15 9,11; Ef 5,4; Fil 4,6; Kol 2,7; 1Tesz 3,4; 1Tim 2,1 4,3; Jel 4,9 7,12 — 4. Mt 26,27; Lk 22,17; Mk 14,23; 1Kor 11,24 — 5. Mt 15,27; Lk 22,17; Mk 14,23; 1Kor 19,24 — 6. J. B. Auer: *Theologie der Eucharistie in katholischer Sicht*, Eucharistie, Zeichen der Einheit, Erster Regensburgi Ökumenisches Symposium, Regensburg, 1970. 53. o. — 7. Vö. Mk 2,15; Mt 11,19; Lk 19 — 8. Róm 1,4; 1Kor 15,45; 2Kor 3,12 — 9. Vö. Ter 2,9 3,22; Jel 2,7 22,2 14,19; Didakhé 14,2 — 10. W. Rordorf: *La Didachè, L'eucharistie des premiers chrétiens*, Paris, 1976. 7—28. old. — 11. Óker. írók, 8, 118. old. — 12. Párbeszéd a zsidó Trifonnal 41 és 70. — 13. *Adversus Haereses I*, 13,2 (ed. Harvey I, 115 kk.). — 14. *Acta Thomae* 26—27 és 50 cap. — 15. uo. 133 és 158. — 16. *Adversus Haereses IV*, 18,4 (Harvey II, 204. old.). — 17. uo. 18.5 — 18. uo. Németh László fordítása az Ireneusz-szöveg. — 19. H. Moll: *Die Lehre von der Eucharistie als Opfer*, Köln—Bonn, 1975, 160. old. — 20. L. Lies: *Wort und Eucharistie bei Origenes*, Innsbruck, 1977, 340. old. — 21. *Contr. Celsum VIII*. 33 és 57. — 22. *Comm in Mt 86 GCS XI*, 198—199 — 23. *Oratio* 45,2; Óker. írók, 6, 422. old. — 24. uo. 444. old. — 25. uo. 566. old.

Christian Schütz

AZ EUCHARISZTIA — HITÜNK TITKA

Kétségtelenül különbözőek az utak, amelyeken — hitünkben gondolkodva — az Eucharisztia titkát megközelíthetjük. Ha van olyan előnyben részesíthető pont, ahonnan a hit és teológia, imádság és eszmélődés, dogma és liturgia, imádás és megismerés egysége megérthető, úgy éppen az Eucharisztia az. Teológiája sohasem lehet csupán tan; doxologikus—dicsőítő és eucharisztikus—hálaadó felépítést kíván meg. Ennek sajátos kifejezése maga a liturgia. A körülötte mozgó gondolkodás a maga egészében mindig tudatára ébred saját viszonylagosságának. Romano Guardini szerint: „A teológia szüntelenül fáradozik megértésén, az az érzésünk azonban, mintha munkája éppen itt volna a legkevésbé gyümölcsöző. Talán így van rendben. A legszentebb pillanatban, a szentmise átváltoztatásának szavai közé az egyház beilleszti a felkiáltást: 'mysterium fidei!' — a hit titka. Ha a kinyilatkoztatás titkának kifürkészhetetlensége valahol is kifejezésre jut, úgy éppen itt”.¹ A titok gazdagsága teremti meg átgondolásának és nyelvi kifejezőmódjának sajátosságát. A liturgia formája közelíti meg ezt leginkább. Olyan fonalat ad kezünkbe, amelynek segítségével az Eucharisztia titkáról elmélkedhetünk.

Eucharisztia — mint az emlékezés ünnepe

Az alapítás történetének és az egyház eucharisztikus ünneplésének középpontjában áll a felszólítás: „Emlékezetemre cselekedjétek!” (Lk 22,19). Eucharisztia és emlékezés összetartoznak. Mi ennek különleges jelentősége? A szinoptikusok Jézus utolsó vacsoráját összefüggésbe hozzák a húsvéti lakomával. Így az Eucharisztia ünneplése a húsvéti hagyomány kontextusába kerül, amelyben az „emlékezet” és „emlékezés” mellözhetetlen szerepet töltenek be.

Azt a kifejezést, amelyet Jézus a megismétlés felszólításával alkalmaz, a pászka-ünnep szertartásának középpontjában találjuk meg: „Ezt a napot emléknappént kell megtartanotok. Ünnepelejtétek meg, mint az Úr tiszteletére szentelt napot! Szigorú szabály legyen ez az ünneplés számotokra a jövőendő nemzedékeken át!” (Kiv 12,14). Az „emlékezni” ige mind Istenre, mind az emberre vonatkozatható. Ha Isten az emlékezés alanya, akkor nemcsak emlékezetbe idézést, hanem tevékeny beavatkozást is jelent, a Szövetség keretében emlékező magatartást. Célra irányuló emlékezés ez és az isteni üdvrend egészét tartja szem előtt. Az emberi emlékezésben Isten, az Ő tettei, a Szövetség, a Törvény kerül középpontba. Isteni és emberi emlékezés összefonódik a kultuszban. Isten rendeli el a kultikus megemlékezést, amelyben üdvötadó tette folytatódik. Az Isten közeledése az ember felé, amely itt végbemegy, párhuzamos az embernek Isten felé fordulásával. Ez az emlékezés a húsvét ünneplésének lelke. A szabadulásra való ünnepi emlékezés köti össze a szabadító Istent a megszabadított néppel. Egyszersmind köszönet, dicséret, vallomás is ez.

Ebbe az ószövetségi keretbe illeszkedik az Eucharisztia, mint az emlékezés ünneplése. Jézus parancsa: „Emlékezetemre tegyétek!” — rendkívül gazdag jelentésű. Mit tartalmaz?

Jézus szerepét kutatva ebben az emlékezetben pontosabban úgy határozhatjuk meg azt, hogy Ő maga az emlékezés tartalma: Őreá emlékezünk. Az emlékezés aktív mozzanata nem az övé, hanem másoké. A krisztológiának egyik alaptörvénye fejeződik itt ki: Jézus Krisztus az egészen és teljesen rendelkezésre-álló, nem a magával rendelkező. Mint ilyen jelenül meg az Eucharisztiaiban. Ő az emlékezés „tárgya”: a teljes és tiszta adomány. Kezdeményezése háttérbe kerül, kiüresíti magát mások emlékezete számára. Ebben az emlékezetben ajándékozza önmagát. Ilyen emlékezet jellemzi Jézus Krisztust a maga egész mivoltában, aki halálában és feltámadásában mintegy összpontosulva van jelen. Természetesen beletartozik ebbe megelőző élete is és mindaz, ami ezután a paruziáig következik, ami lényegesen Krisztus-történet, és ami elsősorban szenvedése nézőpontjából tárulkozik fel számunkra. Jézus Krisztus a szenvedő emberiség való-ságos szimbólumává válik.

Az Eucharisztia az Atyát a Fiúra emlékezteti. A megdicsőült Úr mint az emlékezés személyessé lett jele áll az Atya előtt. Benne pillantja meg az Atya a világ iránti szeretetét. A Fiú teszteli meg a kereszt oktalanságáig tartó atyai szeretetét. Ő Isten hűségének záloga, teremtménye iránti szeretetének és odaadásának emlékjele. A hagyomány a Fiúnak ezt az Atya elé állását a közbenjárás és engesztelés gondolataival is kifejezte. Az emlékezés jelében, aki maga a Fiú, együtt van közbenjáró és engesztelő jelenléte is. Az Eucharisztia mindarra emlékezteti az Atyát, amit a Fiú tett és ami Ő maga: engedelmissége, önmaga odaadása, a végsőkig tartó szeretete. Az áldozat gondolata is itt nyeri el megillető helyét, ha az áldozat lényegét az odaadásban és az Istennek való rendelkezésére bocsátásban látjuk. Krisztus egész személyében áldozat, mint aki fenntartás nélkül átadott és átadta magát. A kenyér és bor eucharisztikus jeleiben, mint szerető odaadásának reális szimbólumaiban tömörül és testesül meg az Úr önfeláldozásának tartalma.

Isten emlékezéséhez kapcsolódik az egyház emlékezése. Az eucharisztikus emlékezés magába foglalja az egyház kijelentését: „Megemlékezünk”. A többes számú alany egyike maga Krisztus, aki saját tevékenységét kétségkívül az egyház kezébe adta. Az egyház viszont Krisztus személyében, „in persona Christi” emlékezik. Az egyház emlékezése által elevenedik meg Krisztus és az Ő odaadása, általa jut el a Fiú szava az Atyához. Az emlékezésben az egyház a Fiú áldozatát ajánlja fel az Atyának. Cselekvése egészen a Lélektől származik, aki a „memoria” életője és ereje. Az egyház emlékezésének karaktere: dicséret, hála, kérés és igehirdetés. A teremtés és az emberiség, a vándorló, szenvedő és tökéletességét elért egyház van itt együtt. Ünneplő emlékezésben hirdetik és dicsérik Jézus Krisztust, Isten nagy tetteinek központját és összefoglalását, — a világért és a világ színe előtt. Benne állított Isten marandó emlékezetet csodáinak. Ez az emlékezés üdvösséget és békét, életet és jövőt teremt.

Eucharisztia mint a Szövetség ünneplése

Ilyen megfontolások vezetnek át egy másik, az eucharisztia szempontjából középponti motívumhoz: a Szövetség gondolatához. Az az új szövetség, amelyet Jézus Krisztus alapozott meg és épített fel, mindennek előtt az Úr lakomájának ünneplésében jelenül meg és fejt ki hatását. Az eucharisztia és a Szövetség kapcsolata az ószövetségi hit történetével áll összefüggésben.

A Jahve és Izrael közötti viszony elnevezése szövetség. Gondolata az Exodusban gyökerezik és ebben a formulában jut kifejezésre: „Én Istenük akarok lenni — és ők az én népem legyenek (Kiv 6,7). Jahve szövetségre-kész Isten. Kezdeményezése arra irányul, hogy Izraelből az Ő népe legyen (Törv 29,9—12). A szövetségkötésről szóló szakasz élet- és sorsközösséget jelez (vö. Kiv 24,1—11). A szövetségkötés az oltárnál történik, amely áldozati hely és asztal egyaránt. Liturgiájának középpontjában Mózes jelenik meg a szövetség törvényével. Ez hirdeti meg a szövetség nagy evangéliumát: a szabadítás üdvényét (Kiv 20,1—21). A nép választát a tízparancsolat tartalmazza, amely a kultusz és az életet, a fölfelé és a föld felé mutató irányt szoros kapcsolatba hozza. A befejezés a népek az áldozati vérral való meghintése; ebben Isten mintegy felad valamit legsajátosabb mivoltából, hogy feltárja a szövetséget kötő felek összetartozását.

Az Ószövetség az Újnak változatlan előfeltétele és előtörténete. Az Eucharisztia, mint szövetség-ünnepek helyi értékét az újszövetségi teológia adja meg; ez a következőképpen vilá-gítható meg: A szövetség motívumát az eucharisztia szoros értelemben vett teológiai kerete jelzi, — ez az Istennel való és tőle származó életközösség, az Eucharisztia ajándékozza és ünnepli is az életközösséget Istennel és Istenben. A szövetség gondolatával adott keret egyben üdvörténeti keret is. Így marad meg a folytonosság az új szövetség ünneplése és a régi, a teremtésben az ősatyákkal, az egész emberiséggel kötött szövetség között. Az eucharisztiaiban a szövetség egész története összegeződik, megismétlődik és megelevenedik. Így az Eucharisztia ünneplők „mi...” horizontja is kiszélesedik. A szövetségi gondolat kiegészíti Krisztusnak az eucharisztiaival való viszonyát. Krisztus maga a megszemélyesült új és örök szövetség. Ő teszi teljessé a régijt. Benne a szövetségre-kész Isten maga van jelen. Mint új Ádám és mint az igazi

Izrael az eszményi társat, az embert képviseli. Benne a szövetség története Isten és ember oldaláról egyaránt céljához ér, Isten és ember közössége megvalósul.

Az új szövetség krisztusszövetség; Isten és ember egysége valósult meg benne, mely többé már nem szűnhet meg. Ennek következménye és kifejezése az eucharisztikus ünnep, melyben megmutatkozik a fennálló szövetség elevensége, jelenléte, érvénye és hatékonysága. Az őszöveségi ünnepelés egyes mozzanataiban ebben a keretben nyerne krisztológiai aktualitást és hatékonyságot. Oltár és lakoma krisztusi jelekké válnak. Krisztus gyűjti maga köré a közösséget, aki egyszerre ajándék és ajándékozó. A vele való asztalközösség a szövetség közössége. Az eucharisztikus ünnepelés során elhangzó ige innen nyeri a szövetséget megpecsételő szó értékét. Ennek a szövetségnek őseredeti ígéje maga Krisztus, aki mint szó és szentség van jelen az Eucharisziában. Krisztus az új szövetséget vérrel és életével pecsételte meg. Ezzel emelte azt végző, legbensőségesebben személyes síkra. Ez a szövetség a legnagyobb fokú önkéntesség és szeretet kapcsolata, mely azóta egészen a Lélek jegyében áll fenn.

Eucharisztia mint áldozati lakoma

Krisztus közössége legfontosabb kultikus összefogételének a lakoma formáját adta. A cselekményt természetesen nem szabad csupán a vacsorára korlátozva nézni: ezen túlmenően a lakoma prófétikus jel-karaktere utal Jézus működésére és Isten-ország-hirdetésére. A lakoma nem csupán táplálkozást jelent, — az asztal közössége életközösség is. A rómaiak találóan nevezték „con-vivium”-nak. Érthető ebből, hogy a fontos élethelyzetek körébe tartozik. Ezt az általános tapasztalatot szem előtt kell tartanunk, amikor az eucharisztikus asztalról beszélünk. Jézus itt életének közösségébe és körébe fogadja az embert. A kenyér és a bor életének jelévé és ajándékává válik.

Az életközösséget jelentő lakomát csak egy lépés választja el az Istennel való közösség lakomájától. A Biblia embere számára a lakoma mindig vallásos esemény is, az Istennel való közvetlen és nyílt közösség képe (Mt 8,11 sk.). A hívő Isten színe előtt eszik és iszik. Ennek tudata kristályosodik abban az imádságban, amelytől az eucharisztikus ünnep nevét kapta: az asztal közösségében jelenlevő Isten dicsérete, aki ételt kínál és ad. Eucharisztikus ünnepelésünk innen veszi a lakoma struktúráját, amelyben Istent dicsérjük és életének közösségébe felvételünk. — Ennek záloga az eucharisziát ünneplő egyház egysége. A kommunio szó — ismét az eucharisztikus karakterisztikum — az egyháznak és egységének egyik régi elnevezése. Ebben az ünnepelésben lesz az egyház eseménnyé. Biztosítéka ennek és látható jele a püspök vagy a presbyterium valamelyik képviselője. A II. Vatikánumnak a liturgiáról szóló rendelkezése ezt írja: „Legyenek mindnyájan meggyőződve arról, hogy az egyház akkor lesz különleges módon láthatóvá, amikor az egész szent nép tevékenyen vesz részt egyazon liturgikus ünnepelésben, főként az Eucharisziában: az ima egységében és annál az egy oltárnál, amelynél a püspök áll előttük, papságától és az oltár szolgáitól körülvéve” (41).

Eucharisztia áldozati jellege ma inkább hallgatásba burkolva van jelen. Kétségtelen tény, hogy ez kielégítő módon csak Jézus Krisztusra és áldozatára utalva fogható fel. A lakoma közösségére, mint a Krisztussal való életközösségre való hivatkozás világítja meg, hogy az áldozat gondolata nem választható el az Eucharisztia lakoma-jellegétől. Krisztus élete nem fogható fel az áldozat motívuma nélkül. Az Atya iránti odaadás Jézus megtestesülésének és emberi létének alaptörvénye és főiránya (Jn 4,34; Zsid 10,5—7). Ennek az egész életét meghatározó odaadásnak végső bizonyítékát halálával adta. Jézus halála az odaadás tényévé lett, amellyel egész életét átadta az Atyának. Odaadása nem az ürességbe torkollott, hanem beteljesült, amikor az Atya elfogadta azt, feltámasztva őt a halálból. A megalázkodást követi a felemeltetés. Ez utóbbi világítja meg számunkra, milyen nagy titok Jézus odaadása.

Ezt az odaadást különböző képekben és szavakban lehet kifejezésre juttatni. Különösen alkalmasnak bizonyult erre az áldozat eszméje (1Kor 5,7; Ef 5,2; Zsid 5,7; 9,26; 10,10—14). Jézus életének a kereszten tetőződő teljessége nem azért áldozat, mert szenvedésébe és életébe került, hanem mert egészen az Atyának ajánlotta fel önmagát és elfogadásra talált. A Zsid 9,12 joggal hangsúlyozza ennek az eseménynek „egyszermindenkorra” érvényes voltát. Míg mi nehezen tudjuk magunkat egészen és fenntartás nélkül átadni, ezért odaadásunkat mindig újra ismételnünk kell, — Krisztus odaadása egészen korlátlan, fenntartás és visszavonás nélküli, azt nem kell megismételnie.

Krisztus cselekszik mindenkiben, mint az új Ádám, mint az új emberiség feje. Ami benne, mint Főben megvalósult, az fejt ki hatását tagjaiban. A hit és a keresztség által a keresztyén bekapcsolódik az Úr életmenetébe (Róm 6,3), így kap élete áldozati jellegét (Róm 12,1). Ezért lehet a keresztyén életet mint áldozat-felajánlást meghatározni. A keresztségnek alapvető, életet átformáló valósága nélkül nem lehetséges az Eucharisziában való részesedés sem. A keresztség ugyanis Krisztus életmenetébe való bekapcsolódásunknak Istentől rendelt jele. Elsősorban tes-

tének és vérének áldozati adományai hangsúlyozzák, hogy Krisztus az Eucharisziában létének és életének lényege szerint áldozatként van jelen. Az Úr abban a teljes odaadásban jelenik meg, amelyet az Atya elfogadott. Az Eucharisztia ünneplése során Krisztus felemeli tanítványait életének hatókörébe, annak a Testnek tagjaivá teszi őket, amelynek Ő feje. Krisztusba beleil-leszkedve vesz részt az egyház az Ő áldozatában, neki alárendelve, benne és vele mutatja be az áldozatot az Atyának. A részvétel elsősorban nem egyéni megfontolás, imádság és elmélkedés révén történik, hanem az élet tevékeny bekapcsolásával, a közösségnek a Fövel való egybenövésében. Az Istennek bemutatott áldozat az egész Krisztus: a Fő és a Test. Így az eucharisztikus ünneplés egésze bekapcsolódik az Úr áldozatába.

Az Eucharisziában ma is Jézus üdvözítő halálának teljes elkötelezettségét kívánó ünneplése történik. Ebből érthető az is, miért van ez a feladat az apostoli tisztség számára fenntartva. Az apostoli megbízatás az eucharisztikus ünneplés vezetésében realizálódik legerősebben; itt lesz valaki a legkézzelfoghatóbban Jézus Krisztus „leiturgosza”. Ahol az Úr övét a leginkább és a legelevenebb módon vonja be életének odaadásába, ott különösen is követelmény a teljhatalmú krisztusi szolgálat. Ezzel nyeri el az eucharisziának az egyházzal való kapcsolata teljes mélységét; az egyház csak azért létezik, mert Jézus az Atya iránti engedelmisségben egészen odaadta magát, mint pap és áldozat. Ennek az odaadásnak csodájáért és ajándékáért az egyház soha nem adhat eléggé hálát az Atyának.

Jegyzet: 1. R. Guardini: Der Herr (Würzburg ²1938) 501.

Ford. Tarnay Brúnó

Gál Ferenc

AZ ÉLET KENYERE

Az „élet kenyere”, az „élő kenyér” kifejezés csak János evangéliumában (6,48.51) fordul elő, ott is elsősorban magára Jézusra vonatkozik, s csak bizonyos áttétellel arra a kenyérre, amely az ő áldozati teste, vagyis az Oltáriszentségre. Az a tény, hogy sem Pál apostol, sem a szinoptikusok nem használják ezt az elnevezést, mutatja, hogy az apostoli egyházban is volt bizonyos fejlődés az utolsó vacsora titkának megértésében. Lukács viszont az Apostolok Cselekedeteiben hivatkozik arra, hogy a jeruzsálemi keresztények az első napoktól kezdve állhatatosan kitarítottak a „kenyértörésben”, s azt már saját közösségükben, magánházakban végezték (ApCsel 3,42—46). Miért lett ez központi szertartás és hogyan bontakozott ki a hitbeli megértése? Az egyház későbbi hitére és gyakorlatára az volt a döntő mozzanat, hogy az apostoli egyház hogyan vette át és állandósította azt, amit Jézus megígért és alapított. Erre is vonatkozik az általános szabály, hogy ami a Szentírásban megmaradt, abban egyszerre benne van Isten kinyilatkozató szava és tette, továbbá az elfogadó egyház hite.

Nem kétséges, hogy Jézus igazi megértése a feltámadás, illetve a Szentlélek eljövetele után alakult ki, s erre lényeges hatást gyakoroltak megjelenései. A megjelenések elégséges bizonyítékot nyújtottak arra vonatkozólag, hogy Jézus személyes valóságban áll előtűk, de egyúttal már nem tartozik a földi létrendhez, hanem magára öltötte az örök élet formáját. Ő nem „visszajött” a halálból, hanem beöltözött isteni dicsőségébe. A mi világunkban már csak azt mutatta meg magáról, amit az emberi érzékek felfoghattak. Feltámadása győzelem volt a halál és a bűn felett, vagyis az igazi élet kinyilvánítása. Ezért az apostoli igehirdetés így emlékezik meg róla: „Amit szemünkkel láttunk, amit szemléltünk és amit kezünkkel tapintottunk . . . az élet megjelent. Láttuk, tanúságot teszünk róla és hirdetjük nektek” (1Jn 1,1—2). Jézus feltámadása azt hirdette, hogy az Atya irgalommal válaszolt a kereszteseményeire, a megváltás megtörtént, végbement a kiengesztelődés az ég és föld között, s az élő Isten visszavonhatatlanul magáénak vallja az embert. A megjelenések viszont arra is felhívták a figyelmet, hogy a feltámadt Jézus a keresztesztetés nyomait, a sebhelyeket magán viseli (Jn 20,27). Tehát ő volt az igazi húsvéti bárány, akit megöltek, de mégis él (Jel 5,6), s aki elvette a világ bűneit. Azonban minden bizonyosságot átfogott az a tudat, hogy ittléte már csak ideiglenes. Megmutatja magát, de újra eltűnik, őt már nem lehet idekötni. Aki örül látásának, annak így felel: Ne érints, ne tartóztass (görög haptou), még nem mentem föl Atyámhoz (Jn 20,17). Jelenlétének állandósításához a magyarázatot az emmauszi jelenet adja meg: a kenyértörésben ismerik fel, de abban a pillanatban el is tűnik előlük (Lk 24,31). Világos utalás volt ez arra, hogy maga helyett azt a kenyértörést hagyja

egyházára, amelyet az utolsó vacsorán bemutatott és amelyet mint az ő „emlékezetét” folytatni akart a hívő közösségben. A pünkösöd után megalakult egyház meg is értette, hogy ha vele találkozni akar, akkor ezt az „emlékezetet” kell felidézni az utolsó vacsora színeiben. Ő maga eltávozott, de a kenyér és a bor jelképében áldozati teste és vére a mienk maradt. Az emlékezet szót Pál és Lukács őrizte meg. Kétségtelenül ugyanazt jelenti, mint az ószövetségi kifejezés. Amikor megemlékeztek Isten nagy tetteiről, az is tudtukban élt, hogy Isten egész erejével továbbra is népe körében van. Az egyház azonban nem Jézus tetteire emlékezett, hanem órá, magára: ezt tegyék az „én” emlékezetemre. Ő tehát nem akart elszakadni övétől, de azt sem akarja, hogy övéi elfeledkezzenek róla. Istenemberi hatalmával az emlékezésnek természetfölötti erőt kölcsönöz. Olyan emléket hagy, amely őt magát jeleníti meg.

Annak is jelentősége van, hogy az emlékezést az étkezés, az étel és ital formájában valósítja meg. Olyan tárgyban és jelenségben, amelyre mindennap szükségünk van, s ami állandó feltétele életünknek. A kenyértörés tehát igazában az ő megjelenéseit pótolta és helyettesítette. Ha a hívők köréje akartak gyűlni és a megváltás gyümölcszeiben kívántak részesedni, akkor ezt az emlékezést meg kellett ülniük. Pál apostol kimondja, hogy az egyház Jézus megváltói halálát addig fogja hirdetni ebben a cselekményben, amíg ő újra el nem jön (1Kor 11,26). Az egyház élete hozzá lesz kötve ehhez a megemlékezéshez, mert ezzel fog tanúskodni a megváltás mellett. Viszont ugyanakkor kegyelmi életének is forrása lesz. Itt van a magyarázata annak, hogy a jeruzsálemi hívők az Eucharisztia már magánházakban ünnepelték, jóllehet imádkozni még föl-jártak a templomba. A Krisztus köré csoportosult közösség lényegében már az első napoktól kezdve elszakadt az ószövetségi vallástól, hiszen az ígért helyett a beteljesülést hordozta. A kenyértörésben visszatekintettek Jézus halálára és feltámadására, tudatosították jelenlétét és tudatában voltak annak, hogy ez az örök élet lakomájának elővetételezése. Már csak az volt hátra, hogy ennek a hitnek teológiai fogalmakkal is kifejezést adjanak. A hitbeli megértés két szempontot emelt ki: a szinoptikusoknál és Pálnál az áldozati jelleget, Jánosnál pedig az éltető, kegyelmi hatást.

A szinoptikusok és Pál az utolsó vacsora szavait veszik alapul, ahogy azokat az egyházi liturgia ismételte: ez az én testem, amelyet áldozatul adok . . . ez az én vérem, amelyet kiontanak a bűnök bocsánatára. Jézus ezt a testet és vért tette le az egyház kezébe, hogy saját áldozata együttal az egyház áldozata is legyen. Nem új áldozat, hanem a keresztáldozat megjelenítése. Az egyház ezért a kenyértörésben megélte a maga természetfölöttiségét. Jézus áldozatában itt van megváltó ereje a világ számára. Az egyház azt a testet birtokolja és hordozza, illetve teszi le az oltárra, amely a mi nevünkben is kifejezte Jézus engedelmességét és hódolatát, s ezzel eltörölte az ellenünk szóló vádllevelet. Ennek az a jelentősége, hogy az egyház a történelem folyamán mindig közvelíthet: a világ bűnével szemben felmutathatja az áldozati testet és vért, amely mindvégig az Atya előtt való hódolat jelképe marad. Így a megváltás ténye állandósul, s az emberiség a kereszt árnyékában él. A halál fenyegetéséhez már hozzá van kapcsolva a feltámadás és az örök élet reménye. Olyan kenyeret veszünk magunkhoz, amely áldozati eledel, s amely a halálon át az éléhez vezet. Az Eucharisztia ünneplése az egyház igazi önértelmezése és állandó talpon állása. Hans Urs von Balthasar hasonlóságot lát a bűnbocsátó hatalom átadása és az Eucharisztia alapítása közt. Mindkettő az egyház felvértezése volt természetfölötti hatalommal. Húsvét estéjén Jézus ezt mondta: Vegyétek a Szentlelket, akinek megbocsátjátok bűneit, az bocsánatot nyer . . . Az Oltáriszentség alapítása pedig ezt az ígéretet realizálta: Aki eszi testemet és issza véremet, annak örök élete van, és én feltámasztom az utolsó napon. A bűn és a halál legyőzése az élet ígérete és biztosítéka.

Amikor az áldozatról beszélünk, nem szabad megfeledkezni arról, hogy Jézus teste a maga meggyötörtségében, vére pedig kiöntöttségében van itt. Abban az állapotban állandósult, ahogy a kereszten elvette a világ bűneit, ahogy vállalta az engedelmséget az Atya előtt és ahogy jelét adta az ember iránt való szeretetének. Úgy is mondhatjuk, hogy úgy maradt itt, mint a földre hullott búzaszem, amelynek el kell hálnia azért, hogy termést hozzon. Éppen elhalásában van a termés biztosítéka. Ő az Atyának, az élő Istennek a kezébe tette le életét, s ezzel a halál új értelmezést kapott. Nem az elmúlás üressége többé, hanem hazatérés lehet Istenhez. Jézus halála, illetve a halál vállalása az élet aktuusa volt, s azért a feltámadásban kellett végződnie. Feltámadása után a tanítványok rájöttek, hogy ő magán viselte a földi ember képét és az égi ember képét, mint ahogy a fáborhegyi jelenetben is istensége átragyogta emberi alakját. A kereszten ajkára vehette a zsolttáros szavait, hogy „féreg vagyok, nem ember” (Zsolt 22,7), de ugyanakkor azt is tudta, hogy ha felemelik a földről, mindent magához vonz (Jn 12,32). Ahhoz tehát, hogy horizontálisan, az emberek felé hatása legyen, először vertikálisan az Atya felé kellett maradék nélkül kifejeznie fiúságát. Az Atya szeretetének végleges megnyilatkozása ehhez volt kötve: „Azért szeret az Atya, mert odaadom életemet, hogy majd vissza is vegyem” (Jn 10,17). Azt adta oda, ami az övé, azért is vehette vissza. Halála nem a végzet elfogadása volt, hanem áldozatbemutatás. Ezért ha az eucharisztiairól úgy beszélünk, mint Jézus emlékezetéről, akkor abban az elsődleges vonás mindig az áldozat marad. Az örök életnek ez a forrása. A

Krisztushoz való hasonulásnak az útja ezért csak az lehet, hogy bevon bennünket halálának és feltámadásának misztériumába. A keresztség az ő halálának és feltámadásának a jelképe (Róm 6,3—5), az Eucharisztia pedig tudatos belekapcsolódás az ő keresztfáldozatába. Az élet kenyéré-
ről ebben az összefüggésben kell beszélnünk.

János evangéliuma nem beszél az Eucharisztia szerzéséről, de annál bővebben élénk tárja annak megígérését. Mégpedig abban a kitisztult formában, ahogy az apostolok már húsvét után látták Jézust és a megváltás művét. Az „élet kenyere” a kafarnaumi beszédben együtt fordul elő a „mennyből alászállott kenyér” kifejezéssel és az „élő kenyérrrel”. Ha értelmezni akarjuk, akkor a negyedik evangélium sajátosságait figyelembe kell venni. Itt nem annyira történetek leírását kapjuk, hanem annak a bemutatását, hogy Jézus hogyan nyilatkoztatta ki magát, mint az Isten Fia. Hiszen ő földi alakjában is a megtestesült Fiú volt, akit kegyelem és igazság töltött el, s akinek viselkedéséből kicsillant az Atya egyszülöttének dicsősége (1,14). Kiletét ilyen szavak és képek határozzák meg: út, igazság, élet, világosság, pásztor, juhok ajtaja, szőlőtő, élő víz forrása stb. Ebbe a sorozatba tartozik bele az élet kenyere és a mennyből alászállott kenyér is. A képek mindig magára Jézusra vonatkoznak: én vagyok az út, én vagyok a világosság, én vagyok az élet kenyere (Jn 6,35). Először tehát saját magát mondja kenyérnek, mégpedig úgy, hogy szembeállítja magát a mannával, amit az ószövetségi nép a pusztai vándorlás idején evett. A kenyér szó utalás arra, hogy ő valamilyen módon az ember tápláléka lesz. Ő a mannától két szempontból különbözik: az csak a földi életet táplálta, ő pedig örök életet ad, továbbá csak róla lehet igazán elmondani, hogy a mennyből jött, azért ezt a kenyeret az Atya adja. Harmadik különbségnek még hozzá kell venni azt, hogy a mannát testi táplálkozás módján használták fel, őt magát viszont hittel kell befogadni. Az ő megközelítése tehát a hit, s hatását is a hiten keresztül fejti ki. Erre már a beszéd elején utal: Ne romlandó eledelért fáradozzatok, hanem olyanért, amely megmarad az örök életre (Jn 6,27). Istennek az tetszik, ha hisztek abban, akit ő küldött (uo. 29.). Aki hozzám jön, többé nem éhezik, aki bennem hisz, többé nem szomjazik (uo. 35.). A mannáról ugyan az ószövetségi hagyomány azt tartotta, hogy abban Isten „égi kenyeret adott nekik” (Zsolt 8,24; Bölcs 16,20), de annak ilyen hatása nem volt. A mannát csak átvitt értelemben lehetett égi eredetűnek mondani, amennyiben Isten a természet rendjét úgy irányította, hogy ez a gyümölcs a vándorló nép útjába essék. Jézus ellenben az Atyától jött, tehát ő csak szellemi értelemben lehet étel és ital.

A zsidók valamit érthettek volna Jézus szavaiból, hiszen az Ószövetség az életen nem csupán a testi életet értette. Igazi értelemben az életet csak Isten birtokolja, ő az élő Isten. Neki az élet a legnagyobb kiváltsága, hiszen valójában örökkévalóságát fejezi ki. Azért a vallásos ember az eskü ünnepélyes aktusában is az „élő Isten!” emlegeti. Minden más élet az ő ajándéka. Az ő életető lelke, a „ruach” érinti meg a testi létezőket, s annak erejében élnek. Amikor Isten visszavonja az életető lelket, akkor az élők visszatérnek a föld porába (Zsolt 104,30). Az egyház azonban felismerte, hogy Jézus nem így birtokolja az életet. Feltámadása, az Atyához való hazatérése annak bizonyítéka volt, hogy onnan kapta a küldetését, és neki megvolt az örök léte az Atyánál, mielőtt a földre jött volna. Amikor János evangéliumában Jézus az élet kenyérének mondja magát, akkor elsősorban azt kell keresnünk, hogy milyen életet hordoz ő és milyen jogcímen hordozza. Csak ennek tisztázása után mond valamit az a kijelentése, amelyben eljövételének célját érzékelteti: azért jött, hogy életünk legyen és bőségben legyen (Jn 10,10). Örök léte szerint ő az Ige, a Szó, akiben az Atya öröktől fogva kimondta magát, s éppen ebben a kimondásban születik az Atyától. Az Atya ebbe a szóba belemondta lényegét, mindenhatóságát, szentségét, életét. Azért érvényes rá az evangélista szava: Őbenne élet volt, és az élet volt az emberek világossága (Jn 1,4). Jézus maga pedig ezt az életet úgy jellemzi, mint elidegeníthetetlen örök örökséget: Amint az Atyának élete van önmagában, úgy megadta a Fiúnak is, hogy élete legyen önmagában (Jn 5,26). Ha tehát ő a földre jön és emberré lesz, személy szerint akkor is az élet kiváltságát hordozza. Csodáinak legnagyobb része gyógyítás, tehát az élet urának mutatja magát. Tanításának is ilyen ereje van: az ő szava lélek és élet (Jn 6,63), azaz túlfeng benne a szellem és a természetfölöttiség. A halálraszánt emberiség előtt csak ilyen szuverén öntudattal lehetett megváltói igénnyel fellépni. Aki az élet megoldását hozza, annak tudnia kell a tudatos életet biztosítani. Azt a személyes életet, amelyben benne van a lét emelkedettsége, az ismeret, a szeretet, az öröm, a teljesség igénye és a boldogság vágya. Jézus egész működése olyan volt, hogy az élet ígérete csendül ki belőle. Péter az egyház hitvallását fejezte ki ebben a válaszában: Uram, kihez mennénk? Tied az örök életet adó tanítás (Jn 6,68). Péter vallomása úgy maradt ránk, mint az élet megoldásának egyetlen lehetősége. A történelem ezen kívül azóta sem mutatott rá olyan ígéretre, amelynek teljesülését várhatnánk. Nem talált olyan hidat, amely a földi mulandóságból átvezethetne az örökkévalóságba, az egyéni élet örök kikötőjébe. Ha az a hitvallás nem igaz, ha az apostoli egyház nem a Krisztusban megjelent termé-

szeffőlötti valóságot ragadta meg, akkor bele kell törődni a semmibe, a jóvátehetetlen elmúlásba. Jézus egyedülálló vallási jelentősége is ez marad. Ő nem a tudomány, a civilizáció, a gazdasági élet vagy más hasonló vonalon hozott újításokat, hanem az emberi lét alapvető egzisztenciális problémáját világította meg: mi az erősebb, a halál vagy az élet? Ő megcsak nem is olyan próféta volt, aki üzenetet hozott arról, hogy Isten örök életet ígér. Ő saját magára mutatott, és bejelentette, hogy az örök élet itt van őbenne: én vagyok a feltámadás és az élet, aki hisz bennem, ha meghalt is élni fog. Nem csoda, hogy nyilvános működése idején ez a kafarnaumi beszéd jelentette a krízist. Amikor ő ilyen igénnyel és ígérettel lépett fel, arra csak kétféleképpen lehetett válaszolni. Vagy bezárkózni az emberi tehetetlenség látszatába és lemondással kijelenteni, hogy kemény beszéd ez. Vagy pedig felemelkedni a hit magaslatára és bízni Isten mindenhatóságában.

Jézus tehát az Oltáriszentség megígéréseknél kellő pszichológiával is dolgozott. Először megvilágította azt, hogy ki ő, mit lehet tőle várni, s csak utána tért rá a részletekre, illetve a hit újabb követelményeire. Isten a prófétákon keresztül is alkalmazta a kinyilatkoztatásnak azt a módszerét, hogy az eddigi bizonyítékok alapján újabb titkokat jelentett be, s megkövetelte, hogy az ember azt is hittel fogadja. A módszerben benne volt az ember nevelése is: ha hittel válaszol, akkor majd több világosságot kap. A kafarnaumi beszédben még csak a megoldás lehetőségére mutat rá. Belekapcsolódik az áldozatbemutató hagyományába. Amikor a zsidók az áldozat egy részét szent lakomában elfogyasztották, meg voltak győződve, hogy Isten vendégeli meg őket, és hogy ez az eledel valamiképpen Isten ajándéka. Ezen a vonalon volt értelme bejelentésének: A kenyér, amelyet adok, az én testem a világ életéért (Jn 6,51). Az ő teste tehát áldozat lesz a világ életéért, s benne való hitnek akkor adnak igazán kifejezést követői, ha részt vesznek áldozati lakomáján. Nehéz volna részletezni, hogy Jézus Kafarnaumban meddig ment el a kenyér és a bor jelképének kifejtésében. Az evangélium szövegében az ígért szavait már együtt kapjuk a húsvét utáni megértéssel. Az egyházi hit és élet számára elég volt azt tudni, hogy az Oltáriszentséget Jézus, a Fiú ígérte meg, aki az Atyától jött, aki maga volt az élet, s ugyancsak ő mondta ki a kenyérré, hogy ez az én testem, s a borra, hogy ez az én vérem. Ezzel pedig igazolódott, hogy az ő teste valóban étel, a vére valóban ital. Ő az örök élet kizárólagos közvetítője, s ezt az életet áldozatával szerezte meg számunkra. Követőitől megkövetelhetette, hogy keresztáldozatát tisztelje meg úgy, hogy részt vesznek áldozati lakomáján. A benne való hit, a hozzá való tartozás, áldozatának erejére való ráhagyatkozás ebben jut kifejezésre. Ezért támaszthatott tekintélyi követelményt: Ha nem eszitek az Emberfia testét és nem isszátok a véré, nem lesz élet bennetek. Itt jutunk el oda vissza, hogy megjelenéseiben miért történt utalás a kenyértörésre. Ő eltávozik, tapasztalható módon nem marad itt, de a kenyér és a bor jelképén keresztül övével marad. Mégpedig úgy, mint annak az életnek a forrása, amelybe ő már beöltözött.

Az élet közvetítésének módja még világosabb lesz, ha utalunk arra az újdonságra, amely a megváltással elérkezett. Jézus hallgatói, főleg a vallási vezetők, csak visszafelé tudtak nézni. Ezért mondja nekik: Fűrészitek az Írásokat, mert azt hiszitek, hogy örök életet találtok bennük (Jn 6,39). Az írástudók első sorban a törvény szövegére gondoltak. De a betű nem adhatott életet. A bölcsességi irodalom már szellemibb volt. Arról beszélt, hogy aki megtalálja a kinyilatkoztatott bölcsességet, az életet talál (Péld 8,35). Jézus ezzel szemben úgy áll az ember elé, mert a megtestesült Ige, aki öröktől fogva maga az élet, azért saját elfogadását teszi meg a mi életünk feltételének. „Aki eszi az én testemet és issza az én véreimet, az bennem marad, én meg benne” (Jn 6,56). Ő tehát nem valamit ad magából, hanem magát adja. Ezért ha az Oltáriszentség kegyelemközvetítő hatásáról képet akarunk kapni, ezt a kijelentést nem kerülhetjük meg. A hatás első sorban nem tárgyi adomány, hanem személyes kapcsolat és egymásban való lét. Annak az analógiájára, ahogy az Atya a Fiúban van és a Fiú az Atyában. Az Eucharisztia vétele tehát azt a személyes odafordulást tetőzi be, ami már a hitben is benne van: elfogadom őt, mert ő is elfogadott engem. Viszont ennek a kijelentésnek a valóságos jelenlét nélkül nem volna értelme. A hagyományos teológia ezt a jelenlétet inkább csak az utolsó vacsora szavaiból vezette le: ez az én testem, ez az én vérem. A kijelentés csak akkor igaz, ha a kenyéren és a borban végbemegy valamilyen természetfölötti változás (átlényegülés). Itt ugyanolyan erejű érvet kapunk: Aki magához veszi Krisztus testét, abban ő benne marad, s ő maga is átfogja a hívőt személyes erejével, szeretetével. Ezért az egyházi nyelvhasználat a szentség vételét egyúttal találkozásnak is nevezte. Érezzük, hogy az a „lélek és élet” kifejezés, amellyel Jézus a misztériumot megvilágította (Jn 6,63), mennyire helyénvaló. A jel, a kenyér és a bor arra való, hogy általa felemelkedjünk a hit, a szellem, a kegyelem világába. Jézus úgy lett az élet kenyere, hogy mérhetetlenül kiszélesíti földi életünket és látókörünket. Itt az örök lakoma, az örök élet légrében vagyunk.

A végső igazolást azonban az Atyára való hivatkozás adja meg. Jézus azért nevezhette magát „életnek”, mert az Atya megadta a Fiúnak, hogy élete legyen önmagában (Jn 5,26). Azért ő mindent az Atyához vezet vissza: Amint engem küldött az Atya, én is úgy küldelek titeket.

Amint engem szeret az Atya, én is úgy szeretlek titeket. Az Eucharisztia éltető ereje is az Atyában gyökerezik: „engem az élő Atya küldött, s általa élek. Így az is élni fog általam, aki engem eszik” (Jn 6,57). Itt tehát minden az Atyára, a mindenható Istenre támaszkodik. Ezért az Eucharisztia tana nem mítosz, hanem a hit titka, Isten természetfölötti közeledésének a csodálatos módzata. A hit arra vonatkozik, hogy a mindenható Isten jelek segítségével kitarult az ember felé, és részéssíteni akarja őt saját életében. Ezért nem kell félni attól, hogy az Oltáriszentségben elfogadjuk a titkot, az átlényegülést, a valóságos jelenléte. Ha Isten bennünket, halandó embereket át akar emelni a romolhatatlanságba, az örök életbe, azt csak úgy teheti meg, ha minket is átalakít és kiemel a jelen élet kötöttségei közül, hiszen „a test és a vér nem örökölheti Isten országát, sem a romlandóság a romolhatatlanságot” (1Kor 15,50). Erre a természetfölötti és romolhatatlan életre akar bennünket előkészíteni a természetfölötti és romolhatatlan táplálékkal. Nem hiszem, hogy a feltámadásban igazán hinni lehet, ha bármilyen okból kétségbe vonjuk azt a tételt, hogy a kenyér lehet Krisztus teste, a bor pedig az ő vére. Jézus maga kapcsolta össze a kettőt: „Aki eszi testemet és issza véretem, annak örök élete van, s én feltámasztom az utolsó napon” (Jn 6,54).

Széll Margit

AZ EUCHARISZTIA KÉPEI, JELKÉPEI

„Hallod az előénekes énekét, aki . . . a szent misztériumok vételére hív: Izleljétek, mily édes az Úr! Ne testi izlelőszervünk szerint ítéljünk róla, hanem rendíthetetlen hitünk szerint” — olvashatjuk Jeruzsálemi Cirill Catechesisében.

Mivel a szent misztériumot a maga mivoltában nem lehet megértetni, azért a kereszténység kezdetétől használta a jelképes beszédet és ábrázolást, melynek célja a hittitkok közlése és terjesztése volt. A jelkép — szimbólum valami természeti dolog, amellyel utalunk egy személyre vagy egy szellemi valóság belső lényegére. A szimbólum nem ésszerű ismeretet közöl, hanem olyan élményszerű megtapasztalásra utal, ami nemcsak egyesek számára, hanem mindenkire érvényes. Azok a jelképek a legjobbak, amelyek természetes mivoltukban jelen vannak az adott nép mindennapi életében.

Az első keresztények ezért vették át a környező kultúráknak, a korábbi vallásoknak már adott, kész szóbeli és ábrázolt jelképeit, — és új jelentéstartalommal töltötték meg. A jelképes kifejezés mód az üldözések idején a beavatottak rejtjelévé vált. Történeti sorrendben nézve a keresztény szimbólumművészet kezdetben a kimondhatatlan jelképe, majd titkos nyelv, végül elterjedt ábrázolásmód lett, amely koraközépkorig uralkodott.

Az Eucharisztianak, hitünk központi titkának ábrázolásait próbáljuk vázlatosan áttekinteni, rámutatva arra, hogy miként tükrözik évszázadok folyamán a hívők élő eucharisztikus tudatát. Leegyszerűsítve, de egymástól el nem különítve, az ábrázolásokat három fázisban szemléljük:

- 1. Az eucharisztikus jelképek.
- 2. Az Eucharisztiaira utaló szentírási jelenetek.
- 3. Hitvédő, igazoló és megdicsőítő ábrázolások.

Egyetlen teológiai szempontot emelünk ki, az eucharisztikus ábrázolások sok lehetséges nézőpontja közül: Jézus jelenlétének folyamatos és töretlen hitét az Oltáriszentségben. Sokszor halljuk ugyanis, hogy a zsinat után az eucharisztikus közösségek korát éljük. Am az ilyen visszatekintő és hiteles szemlélet sem marad mentes a feltörő egyoldalúságtól vagy éppen túlzástól. Ismeretes, hogy a kenyér és a bor színe alatt jelenlévő Krisztus tisztületének korábbi, már-már szélsőséges formájában — bizonyos emberi megfontolások alapján — az Urat mintegy „bezártuk” a tabernákulumba, „lokalizáltuk” a kenyér morzsáiba, mintha jelenlétével az anyagi kiterjedés rabjává lenne. Jól tudjuk, hogy az egyház ezt és így sohasem tanította, a gyakorlatban mégis eluralkodtak az eucharisztikus kenyérrel kapcsolatos aggályosságok.

Talán éppen ezek a túlzások lettek okai annak, hogy a zsinat után néhány teológus — bár ugyanazon emberi megközelítés síkján — a másik végletbe esett. Jézus velünk való együttléte, szentségi jelenlété most „időben” akarják megszabni, azaz megváltói „funkcióját” az eucharisztikus áldozat-lakoma-kenyértörés idejére rögzítik, amikor is táplálékul adja magát nekünk. A

szent Kenyérben való állandó — mint mondják, „statikus” — jelenlétét félreérthető kijelentésekkel tesszik bizonytalanná, miközben többször is ellentmondásba kerülnek önmagukkal — például amikor saját nézőpontjukból is elfogadják, hogy a megőrzött szent Kenyérrel a következő áldozaton mint Krisztus testét adják táplálékul. Tudjuk, hogy egy hittitoknak „minden áron” való magyarázata és érteni akarása mindig is egyoldalúsághoz, tévedéshez vezetett. Hitünk titkáról csak az igazán hívők tudnak hitelesen és érdemelegesen vallani, azok, akik bizonyos hitérzékkel (sensus fidei) rendelkeznek.

Az első keresztények egészen „természetesnek” vették, amint az ősi ábrázolások szemléltetik, hogy Jézus titokzatos módon jelen van az eucharisztikus áldozatban, magát táplálékul adja, de szentségileg is közöttük akar maradni. Krisztus jelenléte hitének ezt a történeti folyamatosságát jól tükrözi az *Eucharisztia művészete*.

Az eucharisztikus jelképek

Az ókeresztény ábrázolásoknál épp úgy megtaláljuk az eucharisztikus áldozatot, mint a kosarakban hordott szent Kenyérrel, melyet a távollevők, a betegek, a foglyok erősítésére vagy éppen saját maguk lelki táplálékul vitték magukkal (Tarzicius +257 története stb.). Mások meg tisztelettel őrizték az Eucharisziát a pastophoriumban, amit már apostoli konstitúciók is megemlítenek. Jeromos leírja, hogy Szent Exuperius mindenét eladta, csak egyetlen kincset őrzött meg mondván: „senki sem lehet gazdagabb annál, mint aki magánál hordhatja Krisztus testét fonott kosárban és vérének üvegedényben.”

A jelenlévő Krisztust legkifejezöbben a hal szimbolizálták. Jézus eucharisztikus jelenlétét igazolandó, éppen ezt a jelképet emeljük ki az olyan ismerősebbi eucharisztikus szimbólum közül, mint pl. a bárány, mely a IV. századig mindig az Eucharisziát jelzi (római Domitilla katakombában). A galamb csak akkor eucharisztikus jelkép, ha szőlővel vagy olajbogyóval táplálkozik (ismert a galambformájú tabernakulum a XII. századból, Salzburg). Kedvelt jelkép volt a VI. századig a főnixmadár (a római Cecilia, Prassede, Kozma és Damján templomokban). Ezt váltja fel később a fiait vérevel tápláló pelikán, melyet rendszerint fészkevel együtt a Megfeszített feje fölé helyeztek vagy a kereszt tövébe, jelezve hogy Krisztus vérének ontotta értünk.

A hal Genézaret és Tibériás környékén élők léffenntartója volt. Bár ezeknek a népeknek alap táplálékuk a kovászatlan kenyér és a szőlő tiszta bora (az Eucharisztia színei), de az ünnepi jó falat a hal. Egy bőséges fogásból akár egy életre megvehették a család szükséges dolgait. Jézus lényeges tanításait rendszerint „haleseményhez” kapcsolta. Ha kedvezni akart tanítványainak, bő halfogással ajándékozta meg őket. Így tapasztalatilag is megérezték, hogy Jézus a természetnek is ura, tanítását meginkább elfogadták.

Lássunk két fontos szentírási jelenetet:

Kétnapi meddő halászat után egyszer csak így szól Jézus Simonhoz „Evez a mélyre és vessék mélyre a hálót!” A gyakorlott halász szinte megrémül Jézus erejétől és Ő ezt a pillanatot használja ki arra, hogy Péter döntsön, elfogadja meghívását: „Ne félj! ezentúl emberhalászs lesz!” (vö. Lk 5. feje.)

Ötezer ember közös élménye maradt, hogy a hosszú tanítás után Jézus miként vendégelt meg néhány hallal és kenyérral mindannyiukat. Az eseményt mindegyik evangélium leírja, mégis János apostol értette meg jól, mert a kenyér- és halszaporítást mintegy jelképes előzetest fogja fel (6,1—14), hogy ide helyezze Jézus kafarnaumi beszédét (6,22—44), melynek lényege „En vagyok az élet kenyere!” Sokan a tanítványok közül még ezek után sem értették, miről is van szó (vö. Mk 8,11), csak Jézus búcsúvacsoráján a szerezet példáján, a szerezet parancsa után sejtették meg a szerezet szentségét azt, hogy Jézus önmagát kínálja táplálékul.

Ezt az Örömhírt adják tovább az első keresztény közösségekben. Az Eucharisztikus áldozatok ősi helyein mindig rábukkanunk a hal képére. Az antik kultúrákból jól ismert „holtak hala” helyett (amit a pogányok az elhunytak mellé tettek engesztelésül), a keresztények az „élők Halát” hirdetik: Krisztust. A görög ichtüsz, ΙΧΘΥΣ szó betűi Jézus nevét és küldetését rejtik magukban: Jézus Krisztus, Isten Fia, Megváltó (Euszébiusz, Konstantinus élete II. 65.).

Szent Ágoston így magyarázza: „Ichtüsz, a hal olyan név, melyen a titokzatos Krisztust értjük, mert Ő a halandóság mélységében, mintegy élő tiszta vízben tartózkodik, de onnan kiemelik, hogy a természetlen földön legyen táplálékunk” (De civ. Dei XVIII. 23.) — Alexandriai Szent Kelemen (II. sz.) egyik himnuszában olvassuk: „A halász csalogatja a kis halat és a gonosz hálómokból kimentve a szárazra emeli” (itt szerepcseré történt: a halász a Megváltó).

A II. században Aberkiosznak, a frigiai Hieropolisz püspökének szavait vették egy sarkofágra (Lateráni múzeum): „Mindenütt a hit vezérelt engem... és mindenütt a tisztavízű forrásból

nyert halat (az Eucharisziát) tette elém, melyet egy szeplőtelen szűz (az egyház) fogott. Ez a hal táplálékul adja magát barátainak, hozzá édes bort ajándékoz, kevert bort és kenyeret." (A zárójeles értelmezés Dorothea Forstner OSB-től). — „Krisztus ez a hal — mondja Milévei Optatius (IV. sz.) —, melyet a kereszténység élő vizével fogadunk be.”

A legrégebbi konsekráció ábrázolásnak (a mise kifejezést először I. Pius leveléből ismerjük kb. 150) tartják a Kallixtus katakomba szentségkápolnájának falképet: háromlábú asztalon lévő kenyér és hal felé nyúl egy palliámos férfi, mellette pedig egy nő felemelt karral imádkozik. — A Priscilla katakombában lévő Cappella Graeca oltára mögötti freskón (itt már a II. században miséztek!) egy eucharisztikus lakoma látható kehellyel és kenyérral, a tányéron pedig ott a hal(!). A ravennai utolsóvacsora-mozaikképén a húsvéti bárány helyett hal van az asztalon. Hogy miért, arra Joseph Wilpert, az ókeresztény művészet kutatója válaszol: Ahol halat találunk, ott mindig az Eucharisziát vagy az eucharisztikus lakomát ábrázolják, hangsúlyozva, hogy táplálékuk maga Krisztus.

A keresztények a hal jelével tehát Krisztust vallották meg. A feltárt leletek között kb. a IV. századig számos halformájú terrakotta mécses, festett vagy faragott halat találtak. Az üldözések után a keresztények ékszerként viselték (a mai ékszerkeresztek elődje) a gyöngyházból, hegyi-kristályból készült halakat vagy éppen drágakövekbe, gyűrűkbe, pecsétnyomókba vészték.

A Lucina kripta híres festményén vízben úszó halat látunk, hátán kenyereskosárral, a kenyerek között pedig vörösborral telt üveget. Újabb kutatások szerint az ábrázolás ebben a formájában már a II. századból eredő átfestés. Eredetileg (100 körül) a kenyérszaporítást jelképezte: a kenyereskosár a hal mögött a fűvön állt. Lucina özvegy (+90) „az apostolok tanítványa, aki vagonából a szenteket (híveket) segítette, rendszeresen látogatta a foglyokat és eltemette a vértanúkat” — írja a római Martirologium. Egész életében az Eucharisziát vitte vigasztalásul a foglyoknak. Sírját is a Kallixtus katakombába építtette a vértanúk mellé.

„A hefek eucharisztikus vacsoráján” (III. sz. Kallixtus k.) korabeli személyeket látunk, az asztalon kenyér és kehely, mellette a feltálat hal: Krisztus. A kép egyben utal Jézus feltámadás utáni jelenésére, amikor a halászatról visszatért hét tanítványát gazdag halfogással ajándékozta meg, majd a Tibériás partján ült hallal várta őket (vö. Jn 21. fejt.). Fontos esemény volt ez, mert a vacsora után adta át Jézus apostoli hatalmát Péternek. Szent Ágoston szerint a sült hal a szenvedő és az értünk meghalt Jézust jelenti: „Piscis assus, Christus passus”.

Aquileiában egy IV. századi mozaikpadlón is hal és kenyérral telt kosár látható. A Szentföldön, a csodás kenyérszaporítás helyén, a nemrég feltárt ősi bazilika mozaikpadlóján két hal tartja a kenyérral teli kosarat.

Ezek a jelentősebb példák elegendően igazolják Odo Casel OSB véleményét: „Az ichtüsz-ábrázolás magába foglalta az egész Krisztus-misztériumot”.

Az Eucharisziára utaló szentírási jelenetek,

miként eddigi példáink is mutatják, a II. századtól együtt jelentkeznek a szimbólumokkal. Igen érdekes változat látható a verduni oltáron (XII. sz., jelenleg a klosterneuburgi kriptában). Az utolsóvacsora jeleneten Júdás elcsen egy halat és a háta mögé rejtji; a művész ezzel jelzi Júdás sötét szándékát, Jézus elárulását. (A hal itt is: Krisztus jelképe).

Az ószövetségi előképek ábrázolása mint az Eucharisziára való utalás igen gyakori. Általuk emlékeztet az egyház arra, hogy az első Szövetség előre mutat Krisztusra: Ábel tiszta áldozata (szarkofágokon, Lucina kriptában és a velencei Szent Márk templom mozaikján), Noé hálááldozata, Ábrahám áldozata, Mannahullás, Melkizedek áldozata (velencei Szent Márk, ravennai Szent Vitale mozaikján) mindmégannyi típusa Krisztusnak.

Számos újszövetségi jelenet már a korai katekézisekben is úgy szerepelt, mint amelyek elővételezik hitünk Titkát.

A kánai menyegzőn a borrá vált víz Jézus vérének jelképe. Az alexandriai katakomba (IV. sz.) már összegező ábrázolásban mutatja be a jelenetet. Középen Péter halastálalt nyújt Jézusnak — hiszen ő vallotta meg Isten Fiának —, ott vannak a kosarak, utvala a kenyérszaporításra, távolabb látható a kánai menyegző. A kép alatt görög felirat: „Mindazok, akik Krisztus áldásában részesültek”. — A római S. Sabina bazilika faragású kapuján (V. sz.) épp olyan megragadó kánai menyegző látható, mint a velencei Szent Márk templom ciboriumszlopán őt jelenetben. — A középkor mellőzte a menyegzős ábrázolást, mert az Eucharisziának nem a lakoma-, hanem az áldozatjellegét hangsúlyozta. Csak a barokk időkben tűnik fel újra, mégpedig korabeli látványos jelenetekkel kiegészítve (pl. Paolo Veronese).

A kenyérszaporítás ábrázolásai, mint már láttuk, nem önállóak, hanem jelképszerűen kapcsolódnak más jelenetekhez.

Az emmauszi jelenésnél a tanítványok Jézust hálaadó és kenyértörési mozdulatából ismerték fel. A jelenet különösen a későbbi idők kedvelt Eucharisztia ábrázolása lett (Bellini, Rembrandt, Orrente).

Az utolsóvacsora ábrázolásokon általában három mozzanatot emelnek ki vagy azokat kombinálják: a búcsúvacsorát, Júdás árulását és az Eucharisztia rendelését. Először mozaikképeken találkozunk velük (Velece, Ravenna), majd a román és gótikus templomkapuk domborművein jelennek meg (pl. Naumburg, Bellanaves). A legszebbek a szerzetesi ebédlok falára kerültek, hogy a jelenlévők étkezés közben is az Úrra tekintsenek, így a firenzei Santa Croce, San Marco, Ognisanti és S. Apollonia kolostorokban. A refektorium festészet művészi teljességét Leonardo da Vinci: Utolsó vacsorája művében érte el, melyet a milánói Santa Maria delle Grazie domonkánus kolostor számára készített. Júdás árulását az Eucharisztia rendelésével kapcsolja össze a művész. A háttér fényéből kiemelkedő Megváltó tekintetéből az árulás drámai eseménye és lelkének mérhetetlen szomorúsága tükröződik. A felbolydult apostolok egymáshoz fordulnak, megdöbbenésük mégis csodálatos harmóniába fogja őket össze Jézus mellett. A kép bensőséges emelkedettsége és formai elrendezése mindmáig hat a művészekre (Tizian, Veronese stb.)

Első miseáldozatként is szívesen ábrázolják az utolsó vacsorát. Az ilyen képeken jól látható az adott kor eucharisztikus liturgiája. A VI. századi paténa (Washington) gyönyörű domborművén Krisztus és egyik apostola két szín alatt áldoztat. Az ugyancsak VI. századi Codex Rossaniensis miniatúráján az apostolok Jézus elé vonulnak áldozni. Beato Angelico (Firenze) képen Jézus az asztal körül járva két szín alatt áldoztat. Mária és néhány apostol térdel, a többiek ülnek. Signorelli és Van Gent képein Jézus már csak kenyérral áldoztat, az utóbbinál feltűnő, hogy Júdás pénzeszsákba rejti a Szentostyát, azaz a mester Jézus árulását szentségtörésként ábrázolja.

A szentek áldoztatását évszázadokon át megfestették. Közismert Domenichino képe, melyen Szent Efrém megáldoztatja a haldokló Jeromot. (Vatikáni múzeum, mozaikmása a Szent Péter bazilikában). Sok változatban tűnik fel Mária Magdolna utolsó áldozása, és az a jelenet, ahol János apostol áldoztatja az idős Szűzanyát. Az egyik legszebb hazai alkotás Maulbertsch képe, melyen Borromei Károly a pestises betegeknek nyújtja az Eucharisziát (Esztergom).

Az „összegező jelenetek” arra szolgáltak, hogy együttesen szemléltessék a Szentírás eucharisztikus tanítását. Az esztergomi Biblia pauperum (XVI. sz.) képen közösen látható az utolsó vacsora, egyik oldalon egy püspök áldoztat, másik oldalon a mannagyűjtés. Hasonló elrendezésű a kassai Dóm utolsóvacsora oltára is.

Talán a legszebb példája az eucharisztikus hit összefoglalásának az a francia reneszánsz kárpit, mely Bourbon-liliosz háttérével öt képet foglal egybe. Középen, felül látható az eucharisztikus Kenyér (ahogy a franciák szívesen nevezik: le Saint Sacrement, Oltáriszentség), melyet az angyalok imádnak, lenn pedig a két adományozó imádkozik. A felső sorban, külön képeken látható Melkizedek áldozata, az utolsóvacsora, az alsó sorban pedig az előképek: mannaeső és a zsidók húsvéti vacsorája.

A nehéz, janzenista időkben, amikor a kegyelmet nem Isten ajándékának tekintették, hanem emberi kiérdemelhetőségéről vitatkoztak, a hívek a szentáldozástól is tartózkodtak (vagy éppen eltiltották őket), nehogy valaki akár hibáján kívül is szentségtörést kövessen el. A szentmisen sem lehettek többé „résztevők”, inkább „misehallgatók”. Ha ezt a jelenséget a maga korába illesztve értékeljük, akkor érthetjük helyesen, milyen erőforrást jelentett a híveknek, hogy „bűnös” létükre legalább az eucharisztikus adorációkon kerülhettek Jézus közelébe. Ekkor kezdődtek az állandó vagy éppen örökös szentségimádások, erre a célra szerzetesrendek is létesültek. Igaz, a szent Kenyeret többé már nem hordhatták magukkal kosárban, a köztük élő, imádságra méltó Krisztust inkább királyuknak tekintették és kijáró tisztelettel trónra emelték, azaz a Szentostyát egyre díszesebb és „méltóbb” úrmutatókba helyezték. A ritkuló szentáldozások helyébe így az eucharisztikus ájtatosságok kerültek. Akik azonban úgy vélték, hogy a hívek lelkében ezzel elválaszthatják az Urat a szentmiseáldozattól, azok tévedtek. Ha a korabeli imádságokat, szentképeket, énekeskönyveket vizsgáljuk, vagy éppen az akkori „szentséges mise” értékét próbáljuk felbecsülni, láthatjuk, hogy a hívek ezeket a „nehéz időket” is bensőséges lélekkel vésztették át.

Hogy ki és mikor „méltó—nem méltó” az Eucharisztia vételére, ennek az áldatlan vitának X. Pius vetett véget, amikor hitünk tiszta tanítását, a gyermekek korai áldozását sürgető „Quam singulari” dekrétumában (1910) ezeket írta: „A túlzott elővigyázati módszer (az Eucharisztia vételénél) a janzenisták tévtanának folyománya, akik az Oltáriszentséget nem az emberi gyarlóság gyógyszerének, hanem jutalmazásának tekintették. Mindenestre másképp gondolkodott a tridenti zsinat, amikor a Szentségről azt tanította, hogy az ellenszer, mellyel a mindennapi

hibáktól megszabadulunk és a halálos bűnöktől megóvatunk" (Qu. s. dekrétum magyarázata Domenico Jorio bíborostól, 1929).

A századfordulón, a bensőséges vallási élet hanyatlásával az eucharisztikus ábrázolások is egyre inkább erőtlenné váltak. A széles körű liturgikus mozgalmak azonban magukkal hozták a „visszatérést a forrásokhoz” és ezek nyomán természetesen az egyházművészet is megújult. Újra hitünk misztériumjellegét hangsúlyozták (elindítója Odo Casel Maria-Laach-i bencés, főleg a „Mysteriengegenwart“-felfogásával) és ismét rátaláltak a szimbólumok kifejező erejére. A naturalista, gyakran már gyermekes ábrázolások helyett megjelentek az „újra rajzolt” ókeresztény jelképek, elég Pius Parsch elmékedési könyveire vagy a beuronai bencések szentképeire gondolnunk. Megújultak a templomi berendezések, a liturgikus ruházatok is egyre egyszerűbb formát öltöttek.

Igazoló és megdicsőítő ábrázolások

Áttekintésünk is mutatja, hogy az Eucharisztia titka mindvégig „nehéz kérdése” hitünknek. Amikor a Krisztussal való élő kapcsolat helyébe a racionalizáló, értésikeres magyarázatok kerültek, akkor a kétségek nem hogy nem csökkentek, hanem egyre inkább elharapódtak. Érthető, hogy nemcsak tanításokkal, hanem erőteljes igazoló ábrázolásokkal, hitvédő jelenetekkel is szembesíteni akarták a kételkedőket. Erről a művészeti jelenségről semmiképpen sem feledkezhetünk meg. Gyakran festették meg Nagy Szent Gergely miséjét, amint a pápa kezében az átváltott Szentostya — egy kételkedő asszony jelenlétében — vérezni kezdett (vö. Dürer, Van Eyck és Sacchi művei.) A mai nézőt is megrendíti Raffael: *Bolsenai miséje* a vatikáni Sala di Eliodoróban. 1263-ban egy kételyeitől szabadulni vágyó pap Rómába zárandokolva Bolsenában misézett, mialatt a Szentostya vérezni kezdett. A pap megtérten érkezett Rómába és a csodát jelentette IV. Orbánnak. A pápa, akit már korábban Lüttichi Julianna kért az Eucharisztia méltóbb megünneplésére, a csoda nyomán rendelte el az Úrnap ünnepeit (nagycsütörtökön Krisztus szenvedése miatt ugyanis az Eucharisztia ünneplése háttérbe szorult). A látványtól a képen jelenlévők megrendülnek, csak a pápa imádkozik nyugodtan, mint olyan, aki hitét nem a csodára, hanem magára Krisztusra építi. A XV. század végétől, főleg a protestáns úrvasorai megemlékezése ellensúlyozására egyre többször találkozunk a középkorból ismert „Fájdalmak Férfia” érvelő ábrázolásával. A „Vir dolorum” hazai fametszetén (Szépművészeti Múzeum) a Megfeszített vérenek cseppjei mintegy Szentostyaként hullanak a lelkekre, — Az ismeretlen magyar mester alkotásán (Esztergom) pedig a haldokló Krisztus kiomló véréet kehelybe fogják fel. Mainardi képén, „misztikus prés” alatt látjuk Krisztust, aki önként adja át magát, hogy vérével megváltson minket.

Az eucharisztikus jelenlét tagadásának ellenhatásaként jelennek meg az Eucharisztia Diadalát hirdető művek (Dolabella, Velence, Palazzo Ducale). Bár az eucharisztikus Kenyér imádatát korábban is ábrázolták, — példa erre a velencei Szent Márk templom VII. századi domborműve — mégis ebben az időben érte el teljességét. Rubens mesterművében az Ó- és Újszövetség eucharisztikus eseményeit a filozófia és a tudományok allegoriával kapcsolta össze. A kész vázlatok és a képek nagy része elveszett. A madridi Pradóban megmaradt impozáns képén Lüttichi Júlia viszi az eucharisztikus úrmutatót, körülötte pápák, egyháztanítók, kiemelkedő helyen áll Aquinói Szent Tamás. Ma is időszerűen és talán a legméltóbb módon Raffael alkotása, a „Disputa” mutatja be az Eucharisztia megdicsőítését. Nem „vita” ez — ahogy Vasari, a történetíró félreérthetően nevezte el — hanem olyan párbeszéd, mely az emberi szavak dadogását fogja össze alázatos hódolatként a megismerhetetlen Titok előtt. Raffael a titkok Titkát a vatikáni Stanza della Segnatura falára festette, mely alatt a pápák írták alá a különböző, hitről szóló hivatalos nyilatkozatokat és azokat pecséttel látták el. A falkép középpontjában az úrmutatóba helyezett Szentség (az olasz régóta nevezi így: „il Sacramento”) kapcsolja össze a láthatatlan mennyet a földdel. Krisztus a trónon ül, fölülte az Atya, alatta pedig a galamb képében sugárzó Szentlélek vezeti át tekintetünket az Eucharisziára. Körülötte az apostolok, de ott van ösatyánk Ádám, és Ábrahám is. Lenn, az oltár mellett a nyugati egyházatyák (Gergely, Jeromos, Ágoston, Ambrus) és pápák tanítanak, imádkoznak. Feltűnik közöttük Aquinói Szent Tamás, Bonaventúra, Dante és a festő korának számos nagy személyisége is.

A kép annyira eleven, közvetlen és reális, mintha csak napjaink hittanításának változatosságát, sokszínűségét ábrázolná. Ugyanakkor hitelesen tanúsítja, hogy az eucharisztia minden időben hitünk erőforrása, kulcsa és egyben próbája marad.

Irodalom: Dorothea Forstner OSB: *Die Welt der christlichen Symbole*, Tyrolia, Innsbruck, 1977. — Jajczay János: *A művészet hódolata az Eucharisztia előtt*, Budapest, 1938. — Joseph Wilpert: *Fractio panis, die älteste Darstellung des eucharistischen Opfers*, Freiburg/Br. 1885. — *Male-reien der Katakomben Roms*, Freiburg/Br. 1903. — *I Sarcophaghi cristiani antichi*, Roma, 1929. — Odo Casel OSB: *Das christische Kultmysterien*, Regensburg, 1935. — Széll Margit: *A szeretet közösségében*, TEOLÓGIA, 1980/1.

Nyiredy Maurus

„ . . . BENNEM MARAD ÉS ÉN ŐBENNE” (Jn 6,56)

Az Eucharisztia közösség Krisztussal és egymással

Az Eucharisztia Johannes Betz szavaival „központi misztériumnak” nevezhetjük, mert — mint cseppben a tenger — benne megtalálható keresztény hitünk teljes gazdagsága.

A „Panelkapcsolatok” című magyar film első képsorai egy panelházakból épült városrész szürkeségét, sivárságát, sablonos egyformaságát mutatják. Már maga a cím is érzékelteti, hogy a falak mögött élő emberek kapcsolatai hasonlóan szürkék, sivarak, tartalmatlanok, előre gyártott elemekből, panelekből állnak. A II. Vatikáni zsinat szerint „az emberek közötti kapcsolatok folyvást sokszorozódnak, és éppen maga a fokozódó társadalmasodás (szocializáció) is teremt új kapcsolatokat, anélkül, azonban, hogy mindig előmozdítaná a személyiség kibontakozását és az igazi személyi kapcsolatokat, vagyis a személylé válást (perszonalizáció)” — olvassuk abban a lelkipásztori rendelkezésben, amely az egyháznak mai világban elfoglalt helyzetét tárgyalja (6. pont). Mindennek az a következménye, hogy az egyén elszigetelődik, az emberi kapcsolatok igen gyakran elsorvadnak, emiatt pedig növekszik a világban a reménytelenség.

Az Eucharisztia tartalmi bőségéből a következőkben csupán egyetlen mozzanatot szeretnénk bemutatni, a kommunió, azaz a közösség mozzanatát.

Az ember helyzete a világban

Ahhoz, hogy az ember azonosnak tudja magát saját magával, szükség van arra, hogy világosan elhatárolja magát mindattól, ami nem ő. Tudatos azonosságunk ezért tulajdonképpen elszigetel bennünket. A biológiai egyed kialakulása úgy válik teljessé, hogy ez az egyediség világosan tükröződik tudatában és ezt a tudat nyomatékosan állítja. Ezt a tényt — helyesen — fejlődésként fogjuk fel, azonban ezért is — mint minden fejlődésért — nagy árat kell fizetnünk. A fizetendő ár egyik tényezője a halandóság tudata, amellyel az embernek együtt kell élnie. Ez azonban nem marad meg a tudat síkján, hanem áthatja az ember életérzését és olykor hol depressziós tehetetlenségben, hol pedig nyughatatlan hajszoltságban nyilvánul meg. Az ember elszigeteltségének ténye szorongással tölti el. Ettől a szorongástól csak az menthetné meg, ha „védegetnek” érezhetné magát a kozmoszban, ha világosan átláthatná az őt körülvevő léttel — minden látszat ellenére — fennálló kapcsolatát.

Karlheinz Messelken hamburgi szociológus előbbi gondolataihoz hasonlóan értékeli az ember helyzetét a világban Erich Fromm amerikai szociológus is. Szerinte az ember létében az a tény a döntő, hogy kiemelkedett az állatvilágból, az ösztönös alkalmazkodásból, hogy meghaladta a természetet, ha soha el nem is hagyja; része a természetnek, mindemellett egyszer elszakadt tőle és nincs visszaút. Az ember tudatos lény; benne ébred a lét öntudatra, tudomása van önmagáról, embertársairól, múltjáról és jövőjének lehetőségeiről. Ez a tudomása önmagáról mint elkülönült létezőről, rövid élettartamának és annak a ténynek a tudata, hogy akaratlanul születte meg és akarata ellenére fog meghalni; hogy vagy előbb fog meghalni, mint azok, akiket szeret, vagy azok fognak meghalni őelőtte; hogy tehetetlen a természet és a társadalom erőivel szemben — mindez elkülönült, elszigetelt létét kibíratatlan börtönné teszi. Beleőrül, ha nem szabadul ki ebből a börtönből, és nem jut ki — ilyen vagy olyan formában, de emberekkel egyesülve — a külső világba.

Az elkülönültség élménye szorongást kelt; voltaképpen minden szorongásnak ez a forrása. Az ember minden korban és minden kultúrában egy és ugyanazon kérdéssel kerül szembe: arra kell megoldást találnia, hogyan győzze le az elkülönültséget, hogyan valósítsa meg az egyesülést, hogyan haladjon meg az egyéni életet és olvadjon egybe a világegyetemmel. Erich Fromm számára a megoldás az érett szeretetben rejlik. Ez olyan egyesülés, amelynek során az ember megőrzi integritását, egyéniségét. A szeretet tevékeny erő az emberben, olyan erő, amely átöríti az embert embertársaitól elválasztó falat, amely egyesíti őt másokkal; a szeretet legyőzeti vele az elszigeteltség és elkülönültség érzését, ugyanakkor lehetővé teszi, hogy azonos maradjon önmagával, megőrizze integritását. A szeretetben valósul meg az a paradoxon, hogy két élőlény eggyé válik és mégis megmarad kettőnek.

A szimbólumokban megélt egyesülés

Az ember nemcsak egyszerűen él, hanem egyúttal megél, átél és ebben megjelenik, megmutatkozik emberi mivolta. Nemcsak egyszerűen valóként fogadja el azt, amit körülötte és érte tesznek vagy amit ő maga cselekszik, hanem meg is akar érteni mindent, vagyis az észleléssel közvetlenül nem adott összefüggéseket keres azért, hogy megragadja az adott tény mélyebb értelmét, jelentését. Hogy szemléletesebbek legyünk: az ember nemcsak álmodik, de keresi álmai jelentését. Hasonlóképpen nemcsak étkezik, de jelentést is tulajdonít étkezésének, amely nyilvánvalóan túlszárnyalja az étkezés közvetlen indítékait, tudniillik az éhséget mint okot és a jóllakottságot mint célt.

Eppen az étkezés elemi eszköze az élet gyarapításának és a halál elkerülésének. Ha az étkezés mélyebb értelmét keressük, akkor azt kell mondanunk, hogy a táplálkozáson túl éppen az étkezés az a tevékenység, amelyben az ember átélheti a másokkal való közösséget, egységet. Az ember az öröm és a szomorúság élményében igényli leginkább ezt a közösséget. Véletlen-e az, hogy legnagyobb örömeinket (menyegző, névnap, találkozások, sikerek) és legmélyebb fájdalmainkat (gyász, búcsúzás) is fehér asztal mellett, étkezésben, azokkal együtt, közösségben éljük át, akiket leginkább hozzánk tartozóknak érzünk? Véletlen-e, hogy a párjukat vesztett öregek alig akarnak enni, főzni? Véletlen-e, hogy egyedül „nincs íze” az ételnek? Véletlen-e, hogy a számunkra különösen kedves vendéget nem akármilyen étellel-italal kínáljuk, hanem a saját magunk által készített étket, a saját termésű bort, a saját termésű gyümölcsöt tesszük az asztalra? Véletlen-e ez a nyelvi fordulat: „Úgy szeretlek, majd megeszlek”? A tápláléknak az elfogyasztóval való tökéletes eggyéválása, létének megszűnése és az elfogyasztó létébe való átalakulása nem sejteti-e meg az egység, a szeretet, a közösség után elemi erővel vágyódó emberrel azt, hogy az étkezésben legalább is szimbolikusan átélheti a többiekkel való közösséget, egységet?

Ha a közös étkezésnek ekkora ereje van, nem csodálkozhatunk azon, hogy ez a vallások számára is fontos mondanivalót hordoz. Az istentisztelethez kapcsolódó étkezésekben, kultikus lakomákon az ember szimbolikusan átélhette az istenséggel való közösségét, egységét, sőt még a hittestvéreivel való közösséget is, hiszen az asztalközösség kiszélesíthető, elevenné teheti a „mi” élményét.

A vallástörténet tanúsága szerint a vallások tiltottak is, de parancsoltak is étkezéseket. A tiltott étkezések általában az erkölcsi cselekvéssel voltak kapcsolatban (vö. a jó és rossz tudás fájáról való evés tilalma, Ter 3). Az evés tilalma valamilyen erkölcsileg rossz tettől tiltotta el az embert. A megparancsolt étkezések viszont a rituális cselekvések sorába tartoztak, vagyis istentiszteleti ténykedések voltak. Ezek emlékeztettek valamire, illetve megvalósítottak valamit. Emlékeztették a hívőket egy őstetterre, egy hitet, életet megalapozó eseményre, egy kezdetre. Más rituális cselekmények eredményeztek valamit: visszaállították az eredeti büntelenséget, vagy termékeny új évet adtak, isteni áldásban részesítettek, vagy a megváltás bizonyosságát nyújtották. Az ószövetségi pászkavacsora emléklakoma volt. Emlékeztette a zsidókat Isten nagy szabadító tetteire, amellyel megmentette őket és amely kezdete lett a velük kötött szövetségnek. Ugyanakkor ez a vacsora a jelen számára is döntő volt, mert megvalósította magát az üdv-történeti tény: azok számára, akik elfogyasztották, a jelenbe hozta, jelenvalóvá tette Isten szabadító tetteit, — így maguk is részesedtek ebben a szabadításban.

Ez a rövid szociológiai és vallástörténeti vázlat megajándékozhat bennünket azzal az élményszerű fölismeréssel, hogy az Eucharisztia — annak ellenére, hogy hitünk fölfoghatatlan „szent titka” — milyen emberi, mennyire benne áll emberi vágyaink sodrásában, irányában. Ha „tükörben és homályosan” is, ha jelekbe rejtetten is, az eucharisztia az egyetlen „hely” ebben a világban, ahol megszülethet és meg is születik az egymást szeretők nemcsak lelki, de fizikai egysége is. Az Eucharisziában nem a személytelen világegyetemmel, de a személyes, világot átölelő, hordozó Szeretettel — Istennel — egyesül az ember. Ez az a „hely”, ahol valóban meg tapasztalhatja „védeltségét”, a Lét teljességével való kapcsolatát.

Jézus étkezései

Ezzel a háttérrel különös jelentőségűek az Újszövetségnek azok a szövegei, amelyek Jézusnak barátaival elköltött étkezéseiről szólnak. Ezek valóban minden mesterkéeltség nélkül voltak ünnepélyesek, elővételezték a végidő remélt lakomáját (Lk 14,15). A tanítványok boldogan és csodálkozva tapasztalták, hogy életük új értelmet kapott. Jézus eljűk élte az ember—lét új módját: életüket nem értelmezhetik az oly gyakran bűnös múltjukból, hanem csakis a jövő, a mennyei Atya felől, aki Jézusban, a Fiában hozzájuk közeledik. Életük megvilágosodott és távlatokban annyira meggazdagodott, hogy többé nem tudtak elszakadni Jézustól (Jn 6,68).

De nemcsak a tanítványok voltak Jézus asztaltársai, hanem a kifizetők, a vámosok és a bűnösök is. Amikor együtt evett és ivott velük, elérkezett hozzájuk az Isten országa. Ezeket az elvezetteket is befogadta közösségébe, és ezáltal életük kiigazodott. Mindez a közös étkezésben valósult meg. A kenyérszaporítás csodájában Jézus ezeket táplálta. Itt jelent meg úgy, mint az egész világ „vendéglátója”, aki maga lesz a világ élete (Jn 6,51).

Jézus étkezéseinek csúcspontja: erőszakos halálának árnyékában tanítványaival elköltött búcsúvacsorája, az „utolsó vacsora” volt. A három szinoptikus evangélium szerint ez a tulajdonképpen húsvéti báránylakoma volt. Bár ezt — szakutatók szerint — nem is lehet egészen biztosan állítani, a pászkavacsora mindenképpen az utolsó vacsora lelki, szellemi háttérét jelenti. Ez a pászkavacsora a távoli múltban, amikor az izraeliták még nomádok voltak, tavaszünnep volt. Majd egy új tavasznak, az Egyiptomból való megszabadulásnak lett az emlékünnepe. Végül Jézus egészen új tartalmat adott neki: az Atyához való visszatérésében ő maga a bárány és a lakoma. Ezzel az „átmenettel” (pászka) készít utat övének az Atyához.

A megszokott óségi rítus szerint folyó vacsorában nem várt új esemény történt: A kenyérral és borral kapcsolatos gesztusok és az ezekhez fűzött szavak. A tanítványok többé nem saját kenyérüket eszik, hanem az övét, és nem saját borukat isszák, hanem az ő kelyhéből részesednek. Ez a kenyér és ez a bor ő maga. Ezekben az olyannyira egyszerű és mégis oly nagy gesztusokban fejezte ki Jézus azt, hogy hogyan is értelmezte saját életét és halálát: „a tanítványokért és sokakéért”. Kenyeret és bort adott nekik: ez vagyok én értetek. Ő maga az ajándék, amit ad és azt az ajándékot adja, aki ő maga. Ettől kezdve Jézus minden pillanatban újra beléphet tanítványai életébe. Önmagával lepi meg övéit; szívük lángolni kezd és szemük megnyílik (Lk 24, 31 sköv).

A Krisztussal megélt közösség

A kommunió, azaz közösség részesülést jelent. Ez a részesülés azonban nem másvalaki dolgaival, hanem személyével, leggazdagabb embervoltával, bibliai szóhasználatlál élve „szívével” ajándékozza meg a részesülőt. Az a drága kincs, amiben egymással „közösködünk”, — emberi mivoltunk. Minden közösségnek az az értelme, hogy tagjai egymást többé, értékesebbé tegyék.

Itt azonban meg kell állnunk. Részesülni egy másik ember életében úgy, hogy az teljes életével táplálékunk lesz . . . ? Vajon akarhatja-e egy ember, hogy a másik az ő létében, szívében részesedjék? Kimondhatja-e ember: „Úgy szeretlek téged, hogy azt kívánom, bárcsak mint táplálékomból, egészen belőlem élne!” Lehet-e ilyet emberileg kívánni, sőt követelni?

Ha megkérdeznénk egy igazán szerető embert: „Oda akarod-e adni azt, amid van, annak, aki neked drága?” — minden további nélkül beleegyeznék. „Fel akarod-e magad érte áldozni?” — szeretetének mértéke szerint erre is igennel felelne. „Akarod-e, hogy téged, a te konkrét létedet, mint élethez táplálékát felvegye magába?” — itt vissza kellene riadnia: „Olyan vagyok-e, hogy szabad magammal betöltenem azt, akit annyira szeretsz?” Nem érezné-e ebben a pillanatban bensejének minden ziláltságát, gonoszságát, tisztázatlanságát, nem védekezne-e az ellen, hogy mindez átkerüljön a másikba? Nem félne-e attól, hogy méreggá válik számára?

Jézus azonban mindennek tudatában mondja: „Aki eszi az én testemet és issza az én véreimet, az bennem marad, én meg benne. Engem az élő Atya küldött, s általa élek. Így az is élni fog általam, aki engem eszik” (Jn 6,56—57).

Egyedül Jézus az, aki ezt a hallatlan igényt megfogalmazhatja, aki az egységet ennyire radikálisan értelmezheti. Egyedül az ő embersége nem méreg (Jn 3,14—15; vö. Szám 21,4—9). Egyedül Jézus tiszta, „szent, ártatlan, feddhetetlen, a bűnösöktől elkülönített” (Zsid 7,26) emberségével kapcsolatba kerülve juthat el az ember a teljes gyógyuláshoz, vagyis a teljes ember-voltához, ami üdvösségünk lényeges összetevője. Jézus „Én vagyok . . .” kezdetű kijelentéseiben fölfedezhetjük az égő csipkebokor élményében Mózes megszólító Istennek föltárulkozását: „Én vagyok, aki veletek vagyok, hogy megmentsélek benneteket!” Jézus emberségében lett Isten igazán Ödvözítőnké, „Isten velünké”. A Jézus emberségében való részesedés számunkra a kenyér, a világosság, a víz, a kapu, az út, az igazság, az élet, a föltámadás — vagyis embervoltunk kiteljesedése, elérkezése önmagához Istenben.

A Jézussal való közösségben döbbenhet rá az ember saját értékére, fontosságára, és tanulhatja meg önmagát szeretni. Minden kommunió (így nevezzük a szentáldozást is) annak kézzelfogható bizonyítéka, hogy Isten szeret engem. Ha pedig ez így van, akkor nem engedhetem, hogy az ösztönösség vagy a kétségbeesés fönkretgyen, nem kételkedhetem önmagamban. Az Eucharisziában való minden részesülés — minden kommunió — ezt mondja: „Szeretett, elfogadott élet vagyok, jövőm van akkor is, ha most nem nagyon találok okot magam értékelésére.”

Megélt közösség másokkal

A kommunió éltető folyama tovább árad. A tanítvány részesülése Mesterében részadássá válik az embertársak felé. A tanítvány az Úr közösségében tudja magát és ezért vállal közösséget embertársaival. A tanítvány megtapasztalja a szeretetet, ezáltal felszabadul mások szeretésére. Jézus megajándékozta Zakeust, amikor vendége lett. Zakeus válasza erre az volt, hogy vagyonának felét a szegényeknek adta (Lk 19,1—10). A tanítványnak a kommunióban el kell fogadnia az ajándékot, hogy azután ő is ajándékot tudjon adni, mégpedig önmagát ajándékozva oda. Akit Krisztus közösségébe befogad, az maga is gazdag és „vidám adakozó” (2Kor 9,7) lesz. Sok értékes emberéletnek nincs ma jövője. Ma is úgy szólít fel minket is Jézus, mint akkor: „Ti adjatok nekik enni!” (Mk 6,37). A tanítványok megosztották azt, amijük volt. Krisztus erejében többet adtak, mint amennyivel rendelkeztek.

A Krisztussal való kommunióban részesülő kereszténynek tudatában kell lennie, hogy ezt a kommuniót meg kell élnie az élet minden területén, a társadalomban, az emberi közösségekben is. Azoknak az embereknek, akik Isten Fölkentével állnak kapcsolatban, egymás számára olyan magas méltósággal kell rendelkezniük, hogy ennek fényében másodrendűvé váljék minden különbség, amely származás, nem, rang, állás, hivatás, vagyon, kor, teljesítmény, tehetség területén adódhat az emberek között. Ugyanannak az úrvacsorának vendégei között a legkisebb testvér is magas rangú — Krisztus miatt. Az úrvacsora vendégeire számtalan kiaknázatlan lehetőség vár. Örömfeli tapasztalat, hogy egyesek és keresztény közösségek vállalkoznak arra a merész kísérletre, hogy egymásnak, mint Jézus asztaltársainak, meleg embertársiasságban jövőt és reményt nyújtsanak. Az eucharisztikus Úr asztala felől érkezve lesz igazán értelmes együttes életünk. Krisztus azért akart borrá és kenyérré lenni, hogy mások belőle éljenek. A keresztények igazi éleformája is a „valakiért” és nem a „valaki ellen”, nem a szorongó és agresszív önállítás, nem a mások elítélése, hiszen az Eucharisztia által legyőzték minden szorongás forrását: az elkülönültséget és elszigeteltséget. A szeretet megtapasztalása mindenki számára bátorítás az élethez, a remény jele. Korunkban a felebaráti szeretet legkeresettebb formája éppen az, amelyik bátorítani tud az életre és igazi reménnyel tud megajándékozni.

Az Eucharisztia ünnepi lakoma. Az ünnep összhang, egység a világgal, „igen” az életre: minden rossz ellenére az élet jó és jó lehet és jó is lesz. Az ünnep ígéret, mert az ünnepen az ember leteszi a mindennapok fárasztó igáját. Megsejti a felszabadult létet, amely olyan, amilyennek lennie kell.

Ezért természetes, hogy Izrael gondolkodásában Jahveval kapcsolódtak, összetartoztak az ünnepek és a lakomák: „Menjetez és egyetek zsíros ételeket és igyatok édes italokat! Ne szomorodjatok, hiszen az Úrban való öröm az erősetek” (Neh 8,10). Az Eucharisztia ünneplése mindig ünnep, hiszen emlékeztet és egyesít azzal a szeretettel, amellyel Isten Jézus Krisztusban szereti életünket. Az Eucharisztia egyben hitvallás is amellet, hogy az életnek jövője van.

Antoine de Saint-Exupéry írja: „Végre találkoztunk. Az emberek sokáig haladnak egymás mellett csendjükbé zárva, vagy ha szólnak: a szavak nem mondanak semmit. De eljön a veszély órája. Akkor váll a vállhoz simul. Ráeszmélünk, hogy ugyanegy közösségbe tartozunk. Az ember tágulni kezd, amint mások lelkét fölfedezi. Széles mosollyal összenézünk. Olyanok vagyunk, mint a fogoly, aki megszabadul és elámul a tenger végtelenségén” (Éjszakai repülés. Európa Kiadó, Budapest, 1966).

Hasonló lélekkel kell ünnepelni az Eucharisztiaát, — azzal a különbséggel, hogy minket nem a veszély órája, hanem Krisztus Jézus szeretete hozott össze kommunióba önmagával és egymással.

Felhasznált irodalom: Ladislaus Boros: *Der anwesende Gott. Wege zu einer existentiellen Begegnung.* Walter Verlag, Olten und Friburg i. Br., 1964. — *Erich Fromm: A szeretet művésze.* Helikon, Budapest, 1984. — *Hans-Jürgen Greschat: Essen und Trinken: Religionsphänomenologisch.* In: *Manfred Josuttis—Gerhard Marcel Martin (Hrsg.): Das heilige Essen. Kulturwissenschaftliche Beiträge zum Verständnis des Abendmahls.* Kreuz Verlag 1980. — *Karlheinz Messelken: Vergemeinschaftung durch Essen.* In: lásd az előző tanulmánynál. — *Margarete Schmid: Ma közösen hinni.* Opus Mystici Corporis Verlag, Bécs 1982. — *Wilhelm Zauner—Johannes Singer: Zeichen der Hoffnung.* Herder, Wien 1984.

..

A MAI TEOLÓGIA NÉHÁNY FONTOS KÉRDÉSÉRŐL

A TEOLÓGIA beszélgetése WALTER KASPER professzorral

Walter Kasper a tübingeni egyetem teológiai fakultásán a dogmatika professzora, a fiatalabb teológusgeneráció egyik kiemelkedő egyénisége. Számos könyve jelent meg, több szakbizottság referense, a Nemzetközi Teológiai Bizottság tagja.

A kérdéseket Illés Róbert, a párizsi magyar lelkészszeg munkatársa tette fel.

Mire gondol professzor úr, amikor a „hermeneutika” kifejezést használja — és mi a véleménye a hermeneutikáról mint krisztológiájának módszertani elvéről?

— A hermeneutika (értelmezés) a megértés művészete. A teológusnak a Szentírás és az egyházi hagyomány szövegeit kell megértenie. Ezeket a szövegeket azonban nem a múlt holt tanúságaiként kezeli. A jelenbe akarja áttenni, érthetővé és elevenné kívánja tenni ezeket, a mai egyház javára. Ezt nevezem hermeneutikai eljárásnak. Alapjában véve csak új kifejezés arra, amit a régi tübingeni iskola élő és aktív hagyománynak nevezett. Másként kifejezve: nem azért kell a Szentírás és a Hagymány kijelentéseit értelmezni, mert azok látszólag hamisak, hanem ellenkezőleg: éppen azért, mert igazak, kell igazságukat ma élővé tenni.

A Kalkedoni egyetemes zsinat (451) Jézust mint Isten-embert jelölte meg. Hogyan látja ma professzor úr ezt a kijelentést?

— A Kalkedoni hittétel az ógyház középponti hittartalmának része és máig érvényben van minden nagy keresztény egyházban. Isten és a világ kapcsolatának alapmintáját adja meg. A dogmában kifejezésre jut, hogy Jézus Krisztus egészen Isten és ugyanakkor egészen ember, keveredés és szétválasztás nélkül. Ez ma annyit jelent: minél erősebb az ember kapcsolata Istennel, annál inkább szabad. Minél közelebb van és minél szorosabban kötődik Istenhez, annál inkább ember. Alapvető mintakép ez a dogma mind az egyházra, mind az egyes emberre vonatkoztatva — ebben látom legfőbb jelentőségét.

Hogyan értelmezi pröfesszor úr az eszkatológia fogalmát?

— A modern teológiának egyik legnehezebben értelmezhető fogalma. Eredetileg a végső időket illető tanítást jelenti. Ez a végső idő azonban már megkezdődött: Jézus Krisztusban ez a vég már bekövetkezett, az egyház és annak szentségei révén pedig a jelenbe nyúlik. Eszerint már most a véglegesben élünk, végérvényesen döntenünk kell — másrészt viszont mégis az ideiglenesben vagyunk. A „már” és „még nem” közötti feszültség a lényege a keresztény eszkatológiának.

„Az Atya Igéje testté lett” — vajon az Ige megtestesülése jelentős-e az eszkatológia szempontjából?

— Ez a kijelentés azért fontos az eszkatológiában, mert ennek értelmében az eredeti Élet és Fény, vagyis Isten, minden valóság teljessége és maga az átfogó Valóság, belépett a történelembe. Így az üresbe futó, a halálnak kitett idő teljességet nyer, eljött az idő teljessége. Megtörtént valami, ami a történelmen belül felülmúlhatatlan. Isten végleges igent mondott, elfogadta az embert és a világot. Ennek megfelelően a Megtestesülés ugyanazt jelenti, mint a végső idő, az idő teljessége.

Könyvében (*Der Gott Jesu Christi*) azt írta, hogy az Atya az, aki szól, a Fiú, aki megfelel, a Szentlélek, aki befogad. Felfogja a keresztény ember a Szentháromság tanában a hitnek azt az ősalapját, amely eszkatologikus értelemben is jelentőségteljes?

— A szentháromságos hit legmélyebb tartalmát az első János-levél foglalja össze: „Az Isten szeretet”. Azért nyilatkoztatja ki magát szeretetként, mert Ő az örök Szeretet. Ha pedig Isten önmagában a Szeretet, akkor mindaz, ami a szeretetben és szeretetből történik, már most beépül a valóság végleges állományába — a szeretet az utolsó, a végérvényes valóság,

amely örökké fennmarad. Ebben az értelemben tartalmaz valamit a Szentháromság tana az „eschaton”-t illetően, aminek fennállása végleges.

Hogyan látja ma Jézus preegzisztenciájának (öröktől fogva létezésének) és az eszkatológiának egységét? Moltmann professzorral írt könyvében (*Christus ja, Kirche nein*) említi az eszkatológiától való megtisztítás próbálkozásait. Jézus preegzisztenciája az első hat évszázad hitének középpontjában állt.

— Örizzük meg a hamis alternatíváktól. Az Újszövetségben is megtalálható apokaliptikus műfajnak és világfelfogásnak alaptétele, hogy a kezdetben meglévő őseredeti (ta próta) és a végső dolgok megfelelnek egymásnak. Mivel Jézus Krisztusban az lépett be a történelembe, aki kezdetül fogva Istennel és Isten volt, azért benne egyszerűen a Végső is megnyilvánul, ami a történelem során már felülmúlhatatlan. Az öröktől-fogva-létezés tehát egyáltalán nem áll ellentétben a hit eszkatologikus szemléletével, hanem ellenkezőleg: annak végső megalapozása.

Az eszkatológiával kapcsolatos a Gonosz kérdése. A mai ember számára közömbös, hogy gonosz lelkek léteznek-e vagy sem. (Kasper—Lehmann, *Teufel, Dämonen, Besessenheit*.)

— Kétségtelen az, hogy a mai ember nagyon is elevenen tapasztalja a Rossz valóságát; érzékeli azt a Rosszat, amely nem az egyes ember rosszakaratából ered, hanem amely mint adottság, a világban jelen van. Ide tartoznak „a rossz struktúrák” is — amint ma mondják. Ebben az összefüggésben kell ma a gonoszlélek kérdését újra átgondolni. A keresztény tanítás azt mondja erre, hogy az a Rossz, ami az ember számára adottság, amellyel a világban találkozunk, amely aggodalmat, félelmet és rettegést kelt benne, nem csupán a világ teremtett mivoltának szerkezetéhez tartozik, hanem valamely szabad tett és elhárítás eredményét mutatja fel. Van a világban valami megrögzött rossziaság, ami nemcsak Istennel, hanem az ember méltóságával is ellenkezik. Azt hiszem, ha az egész kérdést a világ ma tapasztalt összefüggésébe állítjuk, akkor a személyes gonosz Hatalomra vonatkozó dogmát legalábbis kiindulópontjában érthetővé lehet tenni. Annak, hogy a gonoszlélek olyan érthetetlen és annyira féltreérthetővé lett, az az oka, hogy a múltban gyakran ártalmatlannak és kissé gyermeki módon mutatták be. A mi századunk inkább tapasztalta, mint bármikor a múltban, a rosszat, a démonit a történelemben. A bibliai kijelentések közömbösítésére vagy egyenesen kiiktatására tehát semmi indokunk sincsen.

A Szentháromság titka az ateizmusnak válaszol. Választana példaképpen olyan értelmezést, amely valamelyest fényt vet erre a tanra a nem hívők előtt?

— A Szentháromság hite lényegében azt fejezi ki, hogy Isten öröktől fogva a szeretet Istene, és ezért az ember Istene: olyan Isten, aki közli magát. Nem igazza le az ember szabadságát, hanem igent mond rá és elfogadja. A modern ateizmus legfőbb ellenvetése a keresztény hittel szemben, hogy az istenhit elnyomja az embert és nem engedi szabad tevékenységét érvényesülni. Ez összefügg azzal a ténnyel, hogy a kereszténység gyakran egyoldalúan egy mindenható teisztikus Istent akart kimutatni. Ha ma ismét inkább gondolunk a Szentháromság hittételére, úgy a modern ateizmus számos támadását megelőzhetjük és megmutathatjuk, hogy Istenünk akarja és elfogadja a szabadságot. Van más szempont is: a Szentháromság tana azt is jelenti, hogy Isten „interperszonalitás”, (személyek közötti kapcsolat), vagyis közösség a szeretetben. Így az embert, Isten képmását, sem néznénk csupán egyedi mivoltában, hanem szociális lényegében is. Láthatóan egész sor olyan eleme van a dogmának, amely megvilágítja jelentőségét az ember és világa megértésében.

Üdvtörténet és lutheri krisztológia — hogyan mutatja be krisztológiáját az ökumenikus párbeszéd keretében?

— Először is nagyon sokat tanultam a lutheri krisztológiából, mindenekelőtt keresztteológiájából. A hagyományos katolikus Krisztus-teológia inkább a Megtestesülésből indul ki, Luther ezzel szemben a keresztet helyezi középpontba. A kettő nem zárja ki egymást, azt hiszem azonban, hogy ezen a helyen a katolikus teológia sokat tanulhat. A katolikus teológusnak nehézséget jelent, hogy Luther Krisztus emberségének jelentőségét gyakran mellőzi; elsősorban az Istent látja benne, nem annyira az embert, az emberi engedelmességet. Az üdvtörténetben és az üdv közvetítésében az emberi elem jelentősége máig is alapvető eltérés a katolikus és lutheránus álláspont között. A megigazulás tanának számos kérdésében és az egyházatanban egyaránt itt kell keresni ennek az eltérésnek legmélyebb

gyökereit. Egyrészt tehát igen sokat tanulhatunk Luthertől és örülhetünk annak, hogy a krisztológiában mélyeséges egyetértés van közöttünk, katolikus és evangélikus teológusok között. Másrészt viszont újra végig kell gondolni és megvitatni az eltérő véleményeket mérlegelő kontroverz teológiában ezeket a kérdéseket, éppen a krisztológiából kiindulva.

Milyen krisztológiai irányzatok jelentősek manapság, melyek a történeti irányvonalak a mai Tübingenben?

— Tübingenben a krisztológia mindig is a középpontban állt. Mindenekelőtt Karl Adamnak a húszas-harmincas években érvényesülő hatására emlékeztetek. Egyike volt a legelsőeknek, aki a megmerevedett újszolasztikus kereteket áttörte és a dogmatikában a mai értelemben vett biblikus krisztológiát újra szóhoz juttatta. Utóda, Josef Rupert Geiselmann, aki tanárom volt, az első között kísérte meg, hogy a történeti-kritikai szentírásmagyarázatot beépítse a krisztológiába és párbeszéd kezdődjék dogmatika és egzegézis között. Főként azt tanultam meg ebből a kezdeményezésből, hogy nem kell félni történeti-kritikai kérdésektől, sőt ezeken keresztül lehet és kell a krisztológia megújulásához eljutnunk.

Természetesen az utóbbi évtizedekben új kérdések merültek fel, és ezekkel kapcsolatban nagyon tanulságos volt számomra a tübingeni kartársakkal folytatott párbeszéd: Hans Küng, még ha némely kérdésben álláspontunk jelentősen különbözik is — az evangélikus Eberhard Jüngel és Jürgen Moltmann azok, akikkel nagyon élénk eszmecsere alakult ki. Ismét kiderült, hogy a középponti krisztológiai kérdésekben ökumenikus értelemben egyek vagyunk, míg az egyháztanban és az úgynevezett természetes istentant illetően nézeteink eltérnek.

Utoljára: hogyan látja professzor úr krisztológiai gondolkodásának keretében hit és kultúra kapcsolatát?

— Fontos számomra, hogy az egyház dogmáit ne csak önmagukban mutassam be, hanem rögtön emberi jelentésükben is. Az ember mindig adott, konkrét kultúrában él, ez mintegy második természete. Ezért beszélt az utolsó zsinat kifejezetten a kereszténység, illetőleg az egyház „inkulturációjáról”, a kultúrába való beépítéséről. Ez nemcsak a misszióknak vagy a harmadik világnak szól. Életbe vágó kérdés ez itt Nyugat-Európában is, ahol új tudományos-technikai kultúra születik, amelyben nagyon kevés a titok iránti fogékonyság. Mivel itt egészen középponti alapkérdések merülnek fel, meg kell fontolnunk, hogyan közvetíthetjük az ebben a civilizációban élő ember számára újra Isten és ezzel együtt saját léte titkának értelmét. Kérdésesnek látom, vajon a hagyományos humanizmus és nyugati kultúra tartósan életképes lehet-e a krisztusi alapok nélkül, amelyekből ered? Az egyén fel-tétlen értékébe vetett meggyőződés nagyon mélyen gyökerezik az ember istenképiségének hitében. Ezért már csak nyugati társadalmunk jövője érdekében is szükséges a kereszténység, konkrétan az egyház újszerű jelenléte a modern kultúrában.

Ford.: Tarnay Brúnó

Török József

AZ EUCHARISZTIA TISZTELETE A KÖZÉPKORBAN

„Jöjj, jámbor had, Krisztus testéből enni végy,
e test nélkül nem üdvözült itt senki még.
E test s e vér megvált s az ég felé vezet,
miért dicső Urunknak zengjünk éneket.
E test s e vér szentsége szent irgalmat oszt,
s elüzi őt, a ránc incselgő vén Gonoszt.”

(Faludy György fordítása)

A VIII. század közepén az ír keresztények az Eucharisztia-t ezzel a himnusszal tisztelték, ami a híres bangori antifonáriumban maradt fenn. A különböző korok más és más úton fedezték föl „a test s a vér” gazdag adományait, de az Úrral való találkozás öröme mindig ugyanaz.

Az ókort az újkortól elválasztó majd ezeréves időszak —, melyet a reneszánsz fölény nevezett el középkornak — az ókeresztény hagyományokból táplálkozva, ugyanakkor saját tanítását és lelkeségét bátran kibontakoztatva a kenyér és bor színe alatt jelenlévő Krisztust egyre fokozódó tisztelettel vette körül. Az úrfelmutatás bevezetése a szentmisébe, az Úrnap megülésének elrendelése és az Oltáriszentségről szóló zsolozsma megírása egy hosszú folyamat betetőzése, amelyet keresztény nemzedékek hosszú sorának bensőséges áhítata előzött meg és készített elő.

Az ókeresztény hagyományok a kora középkor népvándorlási viharaihoz is tovább folytatódottak, mert a VI. században pl. a verduni zsinat előírja az Eucharisztia őrzését méltó helyen, és tanácsolja, ha a templom anyagi lehetőségei engedik, állandóan égjen előtte mécses. IV. Leó pápa a IX. század közepén arra ad utasítást, hogy az oltáron az ereklyék és a négy evangélium könyv mellett csak az Úr teste lehet. Az Eucharisztia őrzése elsődleges célként természetesen a betegek áldoztatását szolgálta, de fokozatosan kifejlődött a valóságosan jelenlévő Üdvözítő imádása, a liturgián kívül is. A középkor Szent Ágoston tanítását gondosan őrizte, és emlékezett az egyházatyja szavaira, hogy „senki ne vegye az Úr testét, hacsak előbb nem imádták”. A Karoling-korban a liturgikus rendtartás előírja a püspököknek: „miután fejet hajtott az oltárnak, imádják a Szentet”. A Nagy Károly (768—814) uralma alatt végbement kulturális és vallásos megújulás inkább megőrző, mintsem újító jellegű; mégis, az Eucharisziát tárgyaló újabb teológiai irodalom gyakorlati következményeként hamarosan jelentkezett az Eucharisztia liturgián kívüli imádása. Elsősorban azok között akik „reclusus”-ként állandóan a templomok szentélyei közelében tartózkodtak. Számosan önként vállalták, hogy egy, a templom függelékét alkotó kicsiny cellában, a külvilágtól legteltesebben elzártságban éljenek. Cellájuk ablaka rendszerint a szentélyre nézett, és a közösség nevében a szünet nélküli imádság kötelezettségének tettek eleget. A IX—X. század fordulójáról fennmaradt legrégebb szabályzatuk arról szól, hogy a „reclusus” szünet nélkül Krisztus jelenlétében él, erről soha meg ne feledkezzen, és lehetőleg mindennap áldozzon.

A XI. században újra előtérbe kerültek az Eucharisziával kapcsolatos kérdések, s erre a teológusok—lelkipásztorok—hívek a színek alatt valóságosan jelenlévő Krisztus még lelkesebb, odaadóbb imádásával válaszoltak. Canterbury érseke, Szent Anzelm elődje, Szent Lanfranc (+1089) székesegyházában virágvasárnapra körmenetet írt elő az Oltáriszentséggel, hogy Krisztus diadalát így ünnepeljék. A középkorra oly jellemző dramatizálási hajlam természetesen itt is fölfedezhető. Két albába, azaz teljesen fehérbe öltözött pap az „Occurrunt turbae” antifona éneklésekor megjelent egy kicsiny hordozható állvánnyal, melyen az Úr teste pihent, s körmenetet tartottak, ezt a papság és nép énekelve kísérte. Ebből a korból maradt fenn a „reclusus” (vagyis a cella magányát vállaló nők) számára írt szabályzat, ami mindennél világosabban tudósít a Eucharisztia liturgián kívül történő imádsáráról: „Gondolatok irányuljon a szent Eucharisziára, amely templomotok főoltárán nyugszik, imádjátok térden állva és felé fordulva eme szavakkal: Üdvözlégy, teremtsünk eszközlője. Üdvözlégy, megváltásunk váltásága. Üdvözlégy, vándorutunk orvossága.”

Alig száz év telik el, és hazánkban is jelen van az Oltáriszentség imádása, igaz, a mise keretében, az átváltoztatásnál, amint arról a Halotti beszédet is tartalmazó Pray-kódex lapszéli bejegyzése tanúskodik: „Üdvözlégy, legszentebb test, legfőbb édességem az örökkévalóságban. Üdvözlégy, nékem mindenek előtt és mindenek fölött gyönyörűségem égi ital.”

Az Eucharisztia tisztelete a XIII. században érkezett el csúcshoz, Liège-i Szent Julianna látomásai nyomán (ezek 1208-ban kezdődtek, de a szent csak 1230-tól kezdett róluik beszélni). IV. Orbán pápa 1264-ben engedélyezte az Úrnap megülését. A XIII. század végén mintha kezdtek volna róla megfeledkezni, mert V. Kelemen (+1314) felújította IV. Orbán bulláját, s XXII. János 1317-ben elrendelte a körmenetet. Az ünnep széles körben történt elfogadása ekkor ment végbe.

Közben a teológusok a skolasztika módszereivel egyre mélyebben hatoltak be a „Mysterium fidei” rejtett valóságába, míg a szentek és misztikusok más úton jutottak közelebb az imádáson át a szemlélődésig, hogy Krisztussal egységre lépve az isteni élet részesei legyenek. Szent Bonaventura (+1274) szerint az Eucharisztia a misztikus egyesülés szentségi útja, amely elvezet a legmagasabb lelki élményekig; a másik ide vezető út a Megfeszített szemlélése. Roger Bacon (+1294) inkább filozófiai munkássága miatt emlegetik, jóllehet ő az egyik, aki az Eucharisziáról a középkor folyamán a legmélyültebben írt: „Az Eucharisztia átistenít és krisztusivá tesz, mert Istenbe és az ő Krisztusába tagol bennünket; a szemlélődést csodálatos módon elősegíti, a lelki megvilágosodás leghatékonyabb előmozdítója. Szünet nélkül szemlélni kell ezt a szentséget, mert a hívő ember boldog birtoklója az Úr testének, minden öröme ebből fakad. Krisztus a színek fátyla mögé rejtőzik, mert nagysága, fényessége előtt meg nem állhatunk. Innen kapják meg a hívek a könnyek adományát, és azt, hogy már most megízlelhetik az égi örömeiket.”

A teológusok is tapasztalatból beszélnek, de még inkább a szentek, a misztikusok. Bingeni Szent Hildegárd (+1179) nyitja meg az Eucharisztia misztikusainak sorát, de Assisi Szent Ferenc,

Szent Klára lelkiségében is fontos összetevő Krisztus testének és vérének tisztelete. Hazánkban a misztikus eseményekben gazdag életéről nevezetes Boldog Ilona (XIII. század) a rendkívüli lelki élményekben sokszor mise alatt részesült. Árpád-házi Szent Margitról ezt olvassuk: „Oly igen édesen imádkozik vala e szent szűz minden időben, hogy akármely igen hideg idő volt . . . megmarad vala a karban . . . Ezenképpen leletik vala gyakorlata a sororoktól a Szent Kereszt oltára előtt a karban. Mert Szent Margit asszony igen szeret vala imádkozni a Szent Kereszt oltára előtt, mert az időben a Sakramentum, Krisztusnak szent teste fenn függ vala a Szent Kereszt oltára előtt.”

Nagy Szent Gertrúd (+ 1302) talán a legkiemelkedőbb az Eucharisztia misztikusai közül, elragadtatásai rendszerint a miséhez kapcsolódnak. Egyik imádsága így szól: „Lelkem Edessége, nagyon is tudom, mennyire méltatlan vagyok tested és véred szentségét magamhoz venni, és ha kívüled valami is örömet és megkönnyebbülést okozna, bizony most elmaradnék az áldozástól. Ám se keleten, se nyugaton, se északon, se délen nem lelek semmit és senkit lelkem és testem enyhületére rajtad kívül, Jézusom. Így vágytól szomjasan és égve, hozzád jövök, élő vizek forrása.”

Lehetne még tovább sorolni a kiemelkedő személyiségeket, és tanulmányozni, hogyan élték meg az élő és éltető Kenyér és az Újszövetség kelyhének valóságát: a Krisztussal és Krisztuson keresztül a Szentháromsággal való személyes találkozást. A már idézett „Sancti, venite” kezdetű himnusz a XII. századig szinte egyedül volt, mint Eucharisziát magasztaló ének a latin egyházi költészetben, ám utána számtalan teológus érezte kötelességének, hogy tudását és költői képességeit ennek a hittitoknak szolgálatába állítsa. Az újabb és ismertebb alkotások elnére a „szentek szigetén” született ének semmit sem veszített szépségéből:

„Mindenkinek, ki Őt követni bátorul,
tisztán s szűzen, örök gyönyört ad zálogul,
a Zálog Ő, a Pásztor Ő, a Barány Ő s az Úr,
kitől az örökélet világa ránk kigyúl.

Az éhezőnek Ő szeg égi kenyeret.
s a lét vízéhez minden szomjast elvezet,
kihez térend az ember, ki élve és ki halva:
mert Ő az Úr, a Bíró, az Ómega s az Alfa”.
(Faludy György fordítása)

Lenhardt Vilmos:

TÖRTÉNELMI LÉPÉS AZ EGYSÉG FELÉ

A Límai Konvergencia Nyilatkozat az Eucharisztjáról

Willebrands bíboros, a Keresztény Egység Titkárságának elnöke, az 1985. évi Uniós Imahét alkalmával a L'Osservatore Romanóban hosszabb cikkben foglalkozott a II. Vatikáni Zsinat utáni 20 esztendő ökumenikus eredményeivel.¹ „Mélyreható változásként jellemzi ezt az időszakot mind a katolikus, mind a protestáns egyházak életében. Természetesen a teljesség igénye nélkül sorolja fel az elmúlt 20 esztendő legfontosabb ökumenikus eredményeit. Szól VI. Pál pápa tárgyalásairól Athenagoras konstantinápolyi pátriárkával, Ramsey anglikán primással, az Egyházak Világtanácsában tartott beszédéről és különféle keresztény felekezetek vezetőinek fogadásáról. II. János Pál pápa tudatosan folytatta ezeket a személyes találkozásokat és kapcsolatfelvételeket. Találkozott a szír és kopt ortodox egyházak vezetőivel, járt az Egyházak Világtanácsának központjában, Genfben, felkereste Runcie anglikán primást s a canterbury székesegyházban együtt imádkoztak Becket Szent Tamás vértanúságának helyén. 1983-ban, a Luther-év alkalmával a Lutheránus egyházakhoz fordult, 1980-ban pedig az Augsburgi Hitvallás évfordulójáról emlékezett meg pápai iratban. A Luther-jubileummal kapcsolatban felkereste a római evangéliumi templomot, ahol együtt imádkozott a gyülekezettel a keresztények egységéért. A kezdeti tartózkodás után immár hosszabb ideje a katolikus egyház szakértői is megfigyelőként vesznek

részt az Egyházak Világtanácsának Nagygyűlésein és a különféle protestáns egyházak világszövetségeinek gyűlésein. Így például a Lutheránus Világszövetség múlt évben Budapesten tartott Nagygyűlésén Willebrands bíboros is részt vett.

Az Egységítőkárság vezetője szerint az együttműködések szempontjából rendkívül jelentősek a két- vagy többoldalú teológiai párbeszédnek a katolikus egyház és protestáns egyházak, illetve az egyes protestáns felekezetek között. Ilyen párbeszédet folytat a katolikus egyház — többek között — az ortodox keleti egyházzal, az anglikán egyházzal, a Lutheránus Világszövetséggel, a Református Világszövetséggel, a Metodisták Világtanácsával, a Baptisták Világszövetségével, a Nemzetközi Pünkösdisták Szövetséggel és még néhány kisebb protestáns felekezettel.

A többoldalú dialógusok közül kiemelkedik az Egyházak Világtanácsával 1965 óta fenntartott ökumenikus kapcsolatot, továbbá az 1968 óta a Hit és Egyházalkotmány Bizottsággal (Faith and Order) kialakított együttműködés a vitás teológiai kérdések tisztázására. Ez a Bizottság az Egyházak Világtanácsa keretében működik és feladata a keresztény egység munkálása.² Tagjai között az EVT csaknem valamennyi egyházának teológusai megtalálhatók — a Római Katolikus Egyház 12 szakértővel vesz részt a közös munkában. A Faith and Order Bizottság több éves munka után, 1982. január 12-én a Kereszttség, Eucharisztia és Egyházi szolgálat (Ministry Amt) kérdésében Límában nagy jelentőségű Konvergencia Nyilatkozatot adott ki. A Nyilatkozat azért jelentős, mivel „a Bizottság tagjai között lényegében valamennyi felekezeti hagyomány képviselve van... és teljes jogú tagjai között a római katolikus egyház, és más olyan egyházak teológusai is jelen vannak, melyek nem tartoznak az Egyházak Világtanácsába” — állapítja meg a Nyilatkozat Előszava.³ Katolikus részről az Egységítőkárság küldöttei vettek részt a Nyilatkozat megfogalmazásában. Az Egységítőkárság később felkérte az egyes Püspöki Konferenciákat, hogy a további ökumenikus munka érdekében 1985 folyamán fejtsék ki véleményüket a Konvergencia Nyilatkozattal kapcsolatban. Ugyanezt kérte egyébként a Hit és Egyházalkotmány Bizottság is, az EVT taggyűléseitől is.⁴ A Límai Dokumentum tehát mind katolikus, mind protestáns részről hivatalos publikitást kapott és a további uniós tárgyalások alapjának is tekinthető. A katolikus Herder Korrespondenz „új váltóállításról” beszél, William Lazareth, a Faith and Order vezetője pedig úgy véli, hogy „nehéz lelkesedés nélkül szólni a Dokumentumról”. Jean M. Tillard domonkos teológus, az elnökség tagja, úgy nyilatkozott, hogy „a dokumentumban bizonyítékát látja annak, hogy a Szentlélek működik általa”.⁵

A Límai Konvergencia Nyilatkozat természetesen nem előzmények nélkül jött létre. Erre figyelmeztet a Dokumentum Előszava is. Röviden felsorolja, hogy a Faith and Order Bizottság egyre bővülő körben vitatta meg a Kereszttség, Eucharisztia és Egyházi szolgálat témáját. Így 1974-ben Accrában, 1978-ban Bangalorében, végül pedig 1982-ben Límában. Közben természetesen az EVT is foglalkozott a Bizottság munkájával, és a részleges megállapodások szövegét tanulmányozásra és hozzászólásra megküldte a részegyházaknak. Az előkészítő munkában természetesen mind a katolikus egyház hivatalos képviselői, mind pedig az ortodox keleti egyház képviselői is részt vettek. Így érthető, hogy a Dokumentum a nyugati és a keleti hagyományokat is beépítette szövegébe, főleg az Eucharisztiaival kapcsolatban. A Faith and Order Bizottság úgy tervezi, hogy 1987-ben sorra kerülő világkonferenciáján összegzik mind a katolikus, mind a többi egyház véleményét a Límai Konvergencia Nyilatkozattal kapcsolatban.⁶ Természetesen a tárgyalások végső célja az egyház egységének helyreállítása, ahogyan ezt a Dokumentum is rögzíti: „Hisszük, hogy a Szentlélek vezetett el bennünket eddig, az ökumenikus mozgalom eme 'kairos'-áig (kegyelmi idejéig), amelyben a sajnálatosan megosztott egyházak lényeges teológiai egyetértésre juthattak el. Hisszük, hogy még sok jelentős előrehaladás lehetséges, ha egyházainkban lesz elegendő bátorságunk és képzelőerőnk megragadni az Isten ajándékát, amelyel megteremtí az egyház egységét.” (A Dokumentum Előszavából).⁷

Idehaza örömmel olvastuk a protestáns Theológiai Szemle 1982. 6. számában a Nyilatkozat teljes szövegét (18 oldalon)⁸ Fűkö Dezső fordításában. Megjegyzésként csak annyit kell hozzáfűznünk, hogy az eredeti szövegben szereplő *Eucharisztia* szó helyett, a magyar protestáns gyakorlat szerint, az *Úrvacsora* kifejezést használta. Tekintettel arra, hogy ez a szó a magyar nyelvben protestáns tartalmat kapott, ezért ebben az ismertetésben az eredeti „*Eucharisztia*” kifejezést használjuk — a Nyilatkozat ökumenikus szándéka szerint. A Nyilatkozat fontosságára utal, hogy a Magyar Püspöki Konferencia Ökumenikus Bizottsága 1984-ben értékelte a Dokumentumot és véleményét továbbította a Magyar Püspöki Konferencia elé. A Magyar Püspöki Kar 1985. évi I. Konferenciáján foglalkozott a Nyilatkozattal, véleményét pedig továbbítja a Keresztény Egység Titkársághoz.

Természetesen az adott keretek között nem elemezhetjük a Nyilatkozat minden részét, csak az *Eucharisztia*ról szóló résszel foglalkozunk. A módszerrel kapcsolatban a Dokumentum Előszava a következőket mondja: „Az olvasók ne számítsanak arra, hogy a keresztység, az eucharisztia és a szolgálat teljes teológiai feldolgozását találják meg benne. A fő szöveg bemutatja a teológiai egyezés fontosabb területeit. A csatolt megjegyzések vagy a már legyőzött történelmi különb-

ségeket jelzik, vagy a további kutatást és megegyezést igénylő, egyelőre még vitás kérdésekre mutatnak rá.⁹

Az Eucharisziáról szóló rész három fejezetből áll: I. Az Eucharisztia szerzése (alapítása); II. Az Eucharisztia jelentése (tartalma); III. Az Eucharisztia megünneplése.

I. AZ EUCHARISZTIA ALAPÍTÁSA. A Dokumentum közli az Eucharisztia Krisztusi alapításának szövegét: „Az egyház az Eucharisziát az Úr ajándékaként veszi. Szent Pál apostol írja: 'Én ugyanis az Úrtól kaptam, amit közöltem is veletek: Urunk Jézus elárulásának éjszakáján fogta a kenyeret, hálát adott, megtörte és így szólt: Vegyétek és egyétek, ez az én testem, amelyet értetek adok. Ezt tegyétek az én emlékezetemre (anamnesis). Ugyanígy vacsora után fogta a kelyhet és így szólt: Ez a kehely az Újszövetség az én véremben. Ezt tegyétek, valahányszor isztok belőle, az én emlékezetemre.'” (1Kor 11,23—25). — A szöveg mint fontos terminusra utal az „anamnesis” szóra. Elismeri tehát, hogy az Eucharisztia ünneplése krisztusi parancsra vezethető vissza, az nem az egyes keresztény egyházak egyéni akaratától függő szeretetlakoma csupán. Ez a „liturgikus étkezés” lényegileg különbözik Jézus más közös étkezéseitől, például mikor vendégségben volt, mikor tanítványaival étkezett, mikor vendégül látta a sokaságot.¹⁰ „A Jézus által rendezett utolsó vacsora liturgikus étkezés volt szimbolikus szavakkal és cselekményekkel. Következésképpen az Eucharisztia szakramentális (szentségi) étkezés.” Az Eucharisziának mint szentségnek elismerése feltétlenül jelentős előrelépés több protestáns közösség részéről, hiszen eddig közülük többen ennek csak „visszaemlékezés” jellegét ismerték el.

II. AZ EUCHARISZTIA JELENTÉSE (TARTALMA). A második fejezetben az Eucharisztia tartalmáról, jelentéséről szól a Dokumentum. Itt a bevezetésben a következőket állapítja meg: Az Eucharisztia „Jézus testében és vérében való részesedés” és ezáltal az üdvösség záloga.¹¹

„A bűnök bocsánatáról való bizonyosságot (Mt 26,28) nyeri el a hívő” az Eucharisziát vétele által. Ezzel kapcsolatban tudnunk kell, hogy több protestáns egyház eddig az Úrvacsorát inkább bűnbánati aktusnak tartotta, melyet megelőzött egy bűnbánati liturgia. Az Úrvacsora így ezeknél a közösségeknél a bűnök bocsánatáról való bizonyosságot jelentette a hívek számára. A katolikus felfogás szerint az Eucharisziának szintén van bűntörlő ereje, de szokott körülmények között a bocsánatos bűnökre terjed hatása, mivel halálos bűnökkel a bűnbánat szentsége (szentgyónás) törli el ezeket a bűnöket. Az Eucharisziában „a hívő az örök élet zálogát is elnyeri” (Jn 6,51). A szöveg röviden megemlíti az Eucharisztia elnevezéseit is a keresztény egyházakban: Úrvacsora, kenyértörés, communio, liturgia, eucharisztia. Ezzel is közeledik a katolikus és orthodox egyház terminológiájához. A szöveg megjegyzi, hogy „bár az Eucharisztia egy teljes aktus”, mégis a következő vonatkozásait vehetjük figyelembe:

A) Az Eucharisztia mint hálaadás az Atyának: Az Eucharisztia egyszerre Szentség és Ige is, tehát Isten cselekedetének hirdetése és ünneplése. Az Eucharisztia az ószövetségi pászka vacsorához kapcsolódott, és így része volt a Berakah is, mellyel hálát adunk a mennyei Atya jó-teteményeire. Erre utal a görög elnevezés: Eucharisztia = Hálaadás. Az egyház benne az egész teremtett világ nevében szól, Krisztus pedig a hívek imádságait belefoglalja saját könyör-géseibe, így közös imádságuk meghallgatásra talál a mennyei Atya előtt. A szöveg itt szinte szó szerint idézi a szentmise szövegét: „Ez az áldozat csak Krisztus által, ővele és őbenne lehetséges. A kenyeret és a bort, a földnek és az emberi munkának gyümölcsét hitben és hála-adásban nyújtjuk át a mennyei Atyának.”¹²

B) Az Eucharisztia emlékezés Krisztusra: „Az Eucharisztia a megfeszített és feltámadt Krisztus-ra való emlékezés (anamnesis), azaz Krisztus egyszer s mindenkorra végbevitt áldozatának élő és hatékony jele. Az emlékezés bibliai gondolata az Eucharisziára vonatkoztatva Isten munkájá-nak a jelenben is ható voltára utal.”¹³ A Dokumentum elfogadja tehát az egzegéták általános véleményét a bibliai „anamnesis” magyarázatánál. Eszerint a Biblia már az Ószövetségben is a pászka vacsorán a Kivonulás eseményeire emlékezik, ezt az emlékezést nem a modern „vissza-emlékezés” fogalmával közelítette meg, hanem Isten üdvözítő tetteinek megjelenítését értette az anamnésisen. Tehát Isten tetteire „emlékezve” ez a tett egyúttal élő és hatékony jele lesz Isten jelenben és jövőben is működő kegyelmi ajándékainak. Az ószövetségi pászka vacsora szertartása ezt fejezte ki a hívő zsidó közösségnek. Így, mikor az Eucharisztia liturgiájában „anamnesis”-ről szólnak, akkor ezt nem az intellektuális „visszaemlékezés”, hanem a bibliai „anamnesis” értelmében tesszük, mely hatékony megisméltetés annak, amit Krisztus az Utolsó vacsorán tett, mikor a kenyeret és bort szent Testévé és Vérvévé változtatta. Ezért mondja a Do-kumentum: „Krisztus maga van jelen ebben az emlékezésben és közösséget ajándékoz nekünk önmagával.” „Az Eucharisztia Krisztus testének és vérének, az ő valóságos jelenlétének szent-sége.” Sőt a szöveg azt is hozzáteszi, hogy nem az áldozó hite vagy hitetlensége teszi Krisztus testévé az Eucharisziát, mint ezt néhány régebbi protestáns vélemény hangoztatta. Világosan kimondja ugyanis: „Az Ő valóságos jelenléte az Eucharisziában nem függ az egyén hitétől.”

Ez a kijelentés az ökumené szempontjából igen nagy jelentőségű. Lényegében szakít azzal az eléggé általános protestáns hagyománnyal, mely csak „visszaemlékezést” látott az Úrvacsorában, reális jelenlét nélkül. Hasonlóan szakít a nézettől, mely a pillanatára korlátozta Krisztus jelenlétét. Tulajdonképpen ezek után azt mondhatjuk: ha sikerülne megnyugtató egységre jutni a jóval nehezebb „egyházi szolgálat” (papság) kérdésében, akkor már nem lenne probléma az Eucharisztia és az Interkommunió kérdése sem. A Dokumentum röviden megemlékezik arról, hogy a katolikus egyház az Eucharisziát „közbenjáró áldozatnak” is tekinti. Ennek értelmét is megvilágítja: Természetesen csak egy jóvátétel van, Krisztus keresztáldozata, mely azonban újra „valóságossá válik az Eucharisziában”. (Megjegyzés a 8. ponthoz.) Ezért azt ajánlja, hogy a protestáns egyházak vizsgálják felül az áldozattal kapcsolatos álláspontjukat a jelzett tanítás szerint. Ilyen értelemben szól a szöveg (a szentmise liturgiáját követve) arról, hogy „Krisztusban élő és szent áldozatul ajánljuk fel magunkat.” „Urunkkal egyesülve és valamennyi szenttel meg vértanúval közösségben megújulunk a Krisztus vérével megpecsételt szövetségben.”¹⁴ Mint látjuk, a jelzett szövegek még a szentek közösségének és tiszteletének elfogadását is jelzik, ami ugyancsak jelentős előrelépés.

A 13. pontoz között kiegészítő megjegyzés röviden megemlékezik a reális jelenlét és a kenyér és bor színeinek kérdéséről. Megemlíti, hogy „sok egyház úgy hiszi, hogy az eucharisztikus kenyér és bor valóságos, bár titokzatos módon a feltámadott Krisztus testévé és vérévé válik”, más egyházak „noha vallják Krisztus valóságos jelenlétét az Eucharisziában, ezt nem kapcsolják össze ilyen határozottan a kenyér és bor jegyeivel”. A szöveg itt azt kéri, hogy az egyházak a Límai dokumentum alapján tárgyaljanak tovább ebben a kérdésben.

C) **Az Eucharisztia mint a Szentlélek segítségül hívása:** Ismeretes, hogy főleg a keleti egyházak igen nagy szerepet tulajdonítanak a szentmisében az „epiklízis”, a „Szentlélek segítségül hívása” résznek. Valószínűleg ezért került a Dokumentumba a Szentlélek különleges működésének jelzése. A szöveg szerint: „A Szentlélek az, aki jelenvalóvá és elevenné teszi Jézusnak a történelemben elhangzott szavait.” — A kiegészítő megjegyzés szerint viszont „a liturgiában nincs belső kapcsolat a szerzési igék, Krisztus ígérete és az epiklízis között. Az epiklízis a szerzési igékkel kapcsolatban a különféle liturgikus hagyományokban különböző helyeken fordul elő. Az ősi liturgiákban az egész imádságtevékenységre úgy gondoltak, mint ami által valósággá válik Jézus ígérete.” Mint ismeretes, a szentmise szövegeiben is különféle helyeken kapott helyet az epiklízis. Viszont a Szentlélek működésének szerepét mi is valljuk a szöveggel: „Krisztus élő igéje és a Szentlélek ereje teszi a kenyeret és a bort Krisztus testének szakramentális jeleivé. Azok is maradnak a communio végett.”

D) **Az Eucharisztia mint a hívők közössége:** Protestáns részről igen jelentős annak felismerése, hogy az Eucharisztia „kimutatja és meg is valósítja a részesedők egységét Krisztussal és egymással”. A szöveg azt is megállapítja, hogy „Isten népének közössége az Eucharisziában lesz teljesen nyilvánvaló.” Ezért a Dokumentum 30. pontja javasolja, hogy „gyakran kell élni az Eucharisziával”.¹⁵

Ez alapján a Német Evangélikus Egyház az elmúlt esztendőben ajánlotta a lelkészeknek a gyakoribb Úrvacsorával együtt tartott istentiszteletet. Mint a Herder Korrespondenz statisztikájára közli, 1963-ban az istentiszteleteknek csak 30%-án, 1982-ben pedig már 70%-án volt Úrvacsoraszta is.¹⁶

A Dokumentum számunkra is újszerű módon mutat rá az Eucharisztia felszólító jellegére: „Az Euchariszián keresztül Isten mindent megújító kegyelme átjárja és helyreállítja az emberi személységet és méltóságot. Isten egyetlen nagy családjában állandó kihívást jelent megfelelő viszonyok teremtetésére a társadalmi, gazdasági és politikai életben (Mt 5,23; 1Kor 10,16; 1Kor 11,20; Gal 3,28).” „Mint az Eucharisziával élők, következtelneknek bizonyulunk tehát, ha nem veszünk tevékenyen részt a világ helyzetének és az ember állapotának ebben a mindegyre folyó helyrehozatalában.” A Dokumentum ennek a szolidaritásnak kifejezésére javasolja a kölcsönös bűnbocsánat és békeség kifejezését, a hívek könyörgésének bevezetését, az Eucharisztia elvitelét a betegekhez és foglyokhoz azokban az egyházakban is, ahol ez eddig nem volt szokás.

E) **Az Eucharisztia mint Isten országának vendégsége:** A Dokumentum szerint „Az Eucharisztia olyan ünnep, amelyen az egyház hálát ad Istennek... és örvendezve ünnepli meg és vetíti előre Isten országának eljövételét Krisztusban (1Kor 11,26)”. „Az Eucharisztia megünneplése példa az egyháznak, hogy vegyen részt Isten világ felé végzett missziójában.” Ezért mondja a szöveg: „Az Eucharisztia a misszionáriusok drága ételle, kenyér és bor a zarándokoknak apostoli útjukon.” A szöveg missziós szempontból is ajánlja a hitbeli egység megvalósítását, hogy a keresztyének tanúságtétele hatásosabb legyen a nem hívők előtt.

III. AZ EUCHARISZTIA MEGÜNNEPLÉSE. A Nyilatkozat III., befejező fejezete az Eucharisztia liturgikus szertartásáról szól: Azt mondhatjuk, hogy kisebb változatokkal a szentmise liturgikus cselekményeit követi; ez azért jelentős előrelépés, mivel az ősi egységes liturgia felé mutat,

tehát egyesítő erőként értékelhető. Már nem csupán az igehirdetés jelenti a szertartás lényegét, hanem az eucharisztikus áldozatba való bekapcsolódás. A Dokumentum erről a következőket mondja: „Az eucharisztikus liturgia lényegében egyetlen egész, amely történelmileg változó sorrendben és különböző fontossággal az alábbi elemekből áll.” — A hosszabb felsorolásból a lényegi elemeket kiemelve a liturgiát így írja le a Nyilatkozat: Bevezető magasztaló ének; bűnbánati szertartás; igehirdetés; hitvallás (Credo); közös imádság az egyházért és a világot; (hívek könyörgése). — A kenyér és bor előkészítése (felajánlás); — Nagy hálaadó ima a teremtésért és megváltásért a Berakah mintájára (Prefáció); — Krisztusnak a szentséget létrehozó szerzési igéi az újszövetségi Szentírás szerint (átváltoztatás); — Megemlékezés a megváltás nagy eseményeiről, a Szentlélek segítségül hívása (epiclesis); Hivatkozás a szentek közösségére; imádság az Úr visszatéréseért és országának végleges eljöveteleért; — Az Úr imádsága (Miatyánk . . .); Megbékélés és a béke jele; A kenyér megtörése; Eucharisztikus lakoma két szín alatt; (áldozás); — Végső hálaadás; áldás és a gyülekezet elbocsátása.

Érdekes megjegyeznünk, hogy a Límai Nyilatkozat alapján alakították ki a protestáns egyházak az ún. „Límai liturgiát”, mely lényegében a fent közölt részeket tartalmazza. Az EVT vancouveri Nagygyűlésén 1983-ban már ezt a liturgiát használták az Isteniszteleteken. Paul Scheele würzburgi püspök, aki hivatalos megfigyelőként vett részt a Nagygyűlésen, jelentős ökumenikus eredményként értékelte ezt a nyitást.

A Límai Dokumentum tiszteletre méltó módon szól az Eucharisztia őrzéséről is: „Az Újszövetség ideje óta az egyház a legnagyobb fontosságot tulajdonítja az Utolsó vacsora alkalmával használt jegyek, a kenyér és a bor további használatánál . . . Az eucharisztikus jegyek megőrzésében az elsődleges szándék azok elvitele a betegekhez és távollevőkhoz volt.” (Megjegyzés 28. pontoz.) „A jegyek megőrzésének gyakorlata tekintetében minden egyháznak tiszteletben kellene tartania a többi egyház szokásait.” Természetesen az utóbbi megállapítás a fennálló elvi különvéleményekre is utal. Viszont a Nyilatkozat új felismerési eredményezett, hogy például az anglikán egyház Canterbury-ben, primási székhelyén, újra bevezette az Eucharisztia őrzését egy külön szentségi kápolnában a székesegyházban belül.

A Dokumentum azt is megállapítja: „A keresztény hitet elmélyíti az Eucharisztia megünneplése. Ezért gyakran kell élni az Eucharisziával.” — „Mivel az Eucharisztia Krisztus feltámadását ünnepli meg, helyénvaló, hogy legalább minden vasárnap sor kerüljön rá. Mivel Isten népének új szakramentális étkezése ez, minden keresztényt biztatni kellene az Eucharisztia gyakori vétele.” — A protestáns egyházak ettől a liturgikus megújulástól várják (bizonyára joggal) az istentiszteleteken részt vevők számának emelkedését.

A LÍMAI KONVERGENCIA NYILATKOZAT ÉRTEKELÉSE: A Szentlélek működéséért hálát adó örömmel és bizalommal olvassuk a Límai Dokumentumot. Különösen örvendek, hogy sok, eddig megoldhatatlannak látszó kérdésben közelebb került a protestáns és katolikus tanítás. Igen jelentős annak felismerése, hogy az Eucharisztia ünneplése krisztusi parancsra vezethető vissza, tehát liturgikus cselekmény és nem csupán az egyes egyházak akaratától függő szeretetlakoma, tetszés szerinti szertartással. Az „anamnésis” helyes biblikus értelmezése arra vezetett, hogy az Úrvacsora már nem csupán „visszaemlékezés”, hanem hatékony megismérlése annak, amit Krisztus az utolsó vacsorán tett. Ezért rendkívül fontos a megállapítás: „Az Eucharisztia Krisztus testének és vérének, az Ő valóságos jelenlétének szentsége.” Ez a jelenlét nem az egyén hitétől függ, hanem Krisztus élő igéje és a Szentlélek ereje teszi a kenyeret és bort Krisztus testének szentségi jeleivé. A Szentlélek működése pedig „a felszentelt (ordinált) lelkész képében ölt testet . . . aki az Eucharisztia ünneplésekor Krisztus nevében határozottan kijelenti, hogy ez a szertartás nem a gyülekezet saját szerzeménye vagy tulajdona, az Eucharisztia az egyházban élő Krisztustól kapott ajándék.” Természetesen ez a megállapítás arra is figyelmeztet, hogy az „egyházi szolgálat” kérdése még további tárgyalásokat igényel. Konvergenciáról azonban itt is beszélhetünk. A reális prezencia (jelenlét) kérdésében is jelentős előrehaladás tapasztalható. Értékelhető a szöveg pozitív megállapítása a szentek tiszteletéről és a szentek közösségéről, mely ugyancsak közelebb hozza a protestáns testvérek felfogását a katolikus egyházéhoz. Örvendek az ősi miseliturgiának szinte teljes átvétele az Úrvacsora szertartásában. Bizonyos, hogy a szent szövegeken keresztül Isten kegyelme további pozitív felismerésekre vezet a keresztény egyházakat és felekezeteiket. A Límai Konvergencia Nyilatkozat tehát — főleg az Eucharisziával kapcsolatban — történelmi lépésként értékelhető az egység irányában.

Jegyzetek: 1. O. R. dt. 1985. Nr. 3. 1—4. old. — 2. O. R. dt. 1985. Nr. 3. o. old. — 3. Theológiai Szemle 1982. 6. sz. 322. old. (Th. Sz.) — 4. Th. Sz. uo. 322. old. — 5. Herder Korrespondenz (36) 1982. März 115. old. (H. K.) — 6. H. K. 36/1982. März. 116. old. — 7. Th. Sz. uo. 322. old. — 8. Th. Sz. uo. 321—338. old. — 9. Th. Sz. uo. 322. old. — 10. Th. Sz. uo. 326. old. — 11. Th. Sz. uo. 326. old. — 12. Th. Sz. uo. 327. old. — 13. Th. Sz. uo. 327. old. — 14. Th. Sz. uo. 327. old. — 15. Th. Sz. uo. 329. old. — 16. H. K. 38/1984. August 357. old. — 17. Ökumenische Rundschau 33/1984 Januar 116—119. old.

EMLÉKEZET — HALAADÁS — LAKOMA

A szentmisével kapcsolatban a legelső, amin el kell gondolkoznunk: az egyház azt cselekszi, amit az Úr tett. A kinszenvedését megelőző este kezébe vette a kovásztalan húsvéti kenyeret, mely ott volt előtte az asztalon. Hálát adott, megáldotta és kiosztotta tanítványai között: „Vegyétek és egyetek ebből mindnyájan, mert ez az én testem.”

Amikor Krisztus tettét megismételjük, nem az a fontos, hogy pontosan idézzük szavait. Az Úr nem hagyott ránk semmiféle varázsigét. Az egyház most egy ötödik formát használ, amely a Szentírásban szereplő négy változat kombinációja. Ám a jelentése valamennyinek ugyanaz. Most azon gondolkozzunk, hogyan ünnepli ezt az egyház.

Az utolsóvacsorán Jézus meghagyta tanítványainak: „Valahányszor ezt teszitek, az én emlékezetemre tegyétek.” E szavak egyértelműen felelnek arra, hogy miért teszi az egyház, amit cselekszik: azért, hogy Jézusra gondoljunk. Ez a misztériumba való beavatásunk kezdete. Képzeld bele magunkat egy elsődözásra készülő gyermek helyzetébe. Ahogy növekszik ismeretanyaga, úgy lesz egyre több kérdése is. Aki válaszol, jól tudja, hogy egy gyermeknek nem szükséges mindent megértenie. Egészen természetes, hogy sok mindent nem fog megérteni, mégis áldozhat. — Az ember fokozatosan hatol egyre mélyebben a misztériumba. A kérdés tehát az, hogyan segítjük a gyermeket a fogalomalkotásban. Először is elmondjuk, hogy Urunk mit tett; mi történt az utolsóvacsorán; kik voltak az apostolok; mi a kenyér és a bor lényege; Krisztus miért halt meg, és hogyan támadt fel Húsvét vasárnapján. Arról is kell beszélnünk, miszerint az apostolok minden vasárnap egybegyűltek, hogy Jézus halálára és feltámadására emlékezzenek, hogy megünnepeljék az eucharisziát. Rá kell mutatnunk, hogy most is ezt tesszük. Ezzel már ki is mondtuk, mi az eucharisztia lényege.

A JELENTÉSEK GAZDAGSÁGA. Amikor Isten misztériumával találkozunk, valamennyien gyermekek leszünk. Részt vehetünk a cselekvésben, de a szemünk előtt feltáruló misztérium a maga teljességében mindig érthetetlen marad.

Az eucharisziáról sokat gondolkodtak, vitatkoztak és értekeztek már. Minden kor új fényben látta. Az eucharisztia a hit valamennyi realitásának fókusza. Nem csoda tehát, ha ennek az isteni egyszerű gesztusnak az egyháztörténelem valamennyi korszakában más-más szempontja, értéke került megvilágításba. Volt, hogy a keresztények egységét bizonyította. Volt, hogy az Atya iránti hálánkat. Mások az áldozatot. Ismét máskor Jézus jelenlétét. S e misztérium bizonyára még most is sok felfedezetlen kincset rejtget, mert Jézus legnagyobb misztériumában mindig új. Az egyház köteles ezt az adományt megőrizni és tovább adni. Meggyőződése, hogy Isten Lelke ebben a kérdésben megóvja a tévedéstől. Ezt az egyház valamennyi zsinata hangsúlyozta. Nem is próbálták kimerítően, egyszer s mindenkorra meghatározni az Eucharisztia misztériumában rejlő teljes igazságot. Aszerint fogalmazták, hogy koruk valamely keresztény igazságát vagy értékét bizonyos tévedésektől megvédjék. Ha a zsinatok tanítását helyesen akarjuk értelmezni, mindig föl kell tennünk a kérdést: milyen keresztény és evangéliumi érték volt veszélyeztetett éppen akkor? Ha tudjuk, hogy a zsinat mit védelmezett, ugyanazt az igazságot kifejtethetjük korunk nyelvén is.

Ezt azok megnyugtatóra hangsúlyozzuk, akiket zavar, ha más-más megfogalmazásban találkozunk az egyes hitigazságokkal; vagy ha azt tapasztalják, hogy aminek valamikor elsődleges fontosságot tulajdonítottak, ma némileg háttérbe szorul. Például a század elején leginkább ezt hangsúlyozták: Jézus azért alapította az Oltáriszentséget, hogy közöttünk legyen. Azt, hogy emlékezetünkbe idézze halálát, csak másodsorban emlegették. A végyát, hogy tápláljon bennünket, még hátrább sorolták; s csak mintegy megemlítették, hogy értünk hozott áldozatot. A legutóbbi két-három évtized teológiai gondolkodásában az okok között szinte utolsóként szerepel Jézus valóságos jelenléte. Ez nem azt jelenti, hogy tagadnák. Csak azt, hogy az egyház jelenleg nem tartja szükségesnek, hogy erről az igazságról a többitől elválasztva elmélkedjen, mint azt korábban tette. Amikor egyes téveszmék Jézus valóságos jelenlétét tagadták, akkor szükséges volt ez. De ma Jézus valóságos jelenlétét az egész misztérium összefüggéseiben szemléljük, és nem elkülönítve.

AZ EUCHARISZTIA ÖNNEPELÉSE. Az eucharisziát, vagyis az „asztali szolgálatot” mindig megelőzi az „Ige szolgálata”. Az eucharisztikus szolgálat három részből áll: felajánlás, eucharisztikus imádság és a hívek áldozása. Régebben jobban hangsúlyoztuk az offertoriumot, amelyben önmagunkat ajánljuk fel Istennek. De ez csak a kánon bevezetője. Krisztus is a kánonban ajánlja föl magát és mi is magunkat Őbenne. Az előkészítés alatt a helyes magatartás az imádságos

figyelem. Az adományok felett mondott befejező imádság vezet át a kánonba. Középpontjában annak elbeszélése áll, amit Jézus szenvedése előestéjén tett. Ez az elbeszélés az egyház hite szerint a szentmise csúcspontja. A templom néma. Néhány évvel ezelőtt ilyenkor a hívek közül sokan keresztet vetettek és a mellüket verték. Most csak fölnézünk. Van, aki magában Tamás apostol húsvéti szavait ismétli: „En Uram, én Istenem!” Megismételhetjük a Kálvárián elhangzott szavakat is: „Valóban Isten Fia volt!” De nem szükséges mondani semmit. Igyekezünk Jézus Krisztusra gondolni. A kánon legszentebb pillanata az átváltoztatás. Ennek szentsége az egész kánonra kiárad. — A kánon az Úr imájával fejeződik be. Ugyanakkor már az egyesülésre is hangol, amely a szentáldozásban valósul meg. — Ezután néhány imádság következik, majd a mise az utolsó áldással és a gyülekezet elbocsátásával véget ér. Ezt az elbocsátó áldást misszióknak mondjuk, s különös módon ebből származik az eucharisztia leggyakoribb neve, a szent „mise”.

EGYÜTT, HOGY EMLÉKEZZÜNK. A mise lényegéből szeretnénk minél többet megragadni. Talán segít az, amit látunk és hallunk. Először is azt látjuk, hogy sokan együtt vannak, együtt vagyunk. Ez nem csak nélkülözhetetlen előfeltétel, hanem lényegi is. Egymás mellett élünk, de lélekben néha nagyon távol egymástól. Összejövünk mindenekelőtt azért, hogy átéljük: bennünket, embereket együtt váltott meg és hívott meg Krisztus. Más szavakkal: a mise nem munkaösszejövetel, hanem ünneplő gyülekezet, újra egyesülés, közösség. Krisztus a házigazda, Ő, hívott össze bennünket az Atya nevében. Ő, aki gyakorta emlegette Isten országát a lakoma képében. Nem véletlen, hogy az eucharisztia igeliturgiával kezdődik. Miközben az igére figyelünk, Isten egyesítő szava nyomán egyre inkább eggyé válunk. Amikor összejövünk a „város tereiről és utcáiról”, nem sok közünk van egymáshoz. Nem ismerjük egymást s talán nem is érdeklődünk egymás iránt. Közömbösebbek vagyunk. A vezető embert nem érdekli a névtelen ember, a művészt az eladó, a küldöncöt a nyárspolgár, a szomszédot a szomszédja. Sőt az is előfordulhat, hogy a család egyik tagját nem érdekli a másik. Vajon összeforrhat-e egy ilyen „összeverődött” csoport? Összeforrhat-e egy ilyen helyen, ahol mindenki megőrzi a távolságot? Nem volna helyesebb mindent abbahagyni, hazamenni és ki-ki békésen imádkozni magában? Vagy legalább hagyni, hogy a templomban mindenki csendben imádkozzék?

Jézus nem ezt akarta. Máté evangéliumának 18. fejezete Krisztus Urunknak több mondsát megőrizte az egyháztól. Ez az együttélés szabályainak valóságos kincseshányája. Főbb pontjai: Ki a legnagyobb? Aki olyan, mint a gyermek. — Jaj azoknak, akik másokat megbotránkoztatnak. — Nagyobb öröm egy elveszett, de megtalált juh, mint kilencvenkilenc meglévő. — Mi a helyes magatartás, ha más súlyosan vétkezik ellenem? Meg kell bocsátanom neki, mert az én bűnöm még súlyosabb. — És a fejezet közepén ott találjuk Jézus mondsáinak gyöngyét: „... ahol ketten, hárman összegyűlnek az én nevemben, ott vagyok közöttük.” Jézus hív bennünket, hogy jöjjünk össze. Nyilvánvaló, hogy ezt leginkább a keresztény templomokban tehetjük. Főképpen ott nyílik lehetőségünk arra, hogy eggyé legyünk. Senki sem tartja különösnek, hogy oltáraink körül a legkülönbözőbb emberek gyűlnek össze: szegények és gazdagok, tanulók és tudós bölcsek, kiszolgálók és kiszolgáltak, fiatalok és öregek, gyerekek és szülők... Biztosak lehetünk abban, hogy Jézus színe előtt eltűnik minden különbség. Ő mindannyiukat az egyetlen Atya gyermekeivé tesz. Az egyházban egyenlők vagyunk, természetesen nem egyformák. Mindannyian meghívást kaptunk, hogy tökéletesedjünk isteni adományként kapott képességeink szerint.

AZ EUCHARISZTIA: HÁLAADÁS. A mise középpontjában annak evangéliumi elbeszélése áll, hogy Jézus fogta a kenyeret és hálát adott. A liturgia egyik-másik, ősi időkből megmaradt és még ma is mondott imádságában a hálaadásnak ez az eleme még jobban kidomborodik. Jelenlegi kánonunkban — bár nagyon régi — kétségtelenül sok a kérő és felajánló imádság. Am az újjongó prefáció és sanctus, az utolsóvacsora elbeszélése s az egész imádságos légkör számunkra a misét a magasztalás és hálaadás aktusává teszi. — „Általa, Vele és Benne a Tied Mindenható Atyaisten, a Szentlélekkel egységben minden tisztelet és dicsőség mindörökkön örökké. Amen.” Ezért kapta az ünnepi szertartás a „hálaadás” — görögül: eucharisztia — nevet.

KÖZÖS ÉTKEZÉS. A mise igazi célja a hálaadás, de találunk más elemeket is. Ahol összegyűltünk, megterített asztal vár, a tányéron kenyér, a kehelyben bor. A kánon során ezt halljuk: „Vegyétek és egyétek”. S az emberek valóban esznek és isznak. A mise tehát lakoma: Jézus testét vesszük magunkhoz. Ezen a lakomán Krisztus nem csak házigazda, hanem eledel is. És az eledel Jézus halálára emlékeztet. A megtört kenyér Jézus teste. A külön átváltoztatott bor az Ő kiontott vére.

Az eucharisztia — mint lakoma — arra utal, hogy az Úr táplál bennünket, — egyesít önmagával és egyesít bennünket egymással is. E három szorosan összefügg. „Aki eszi az én testemet és issza az én véretem, annak örök élete van” (Jn 6,54). Jézus élete, Lelke erősít, éltet és növel

bennünket. Krisztussal való egységünket szintén János írja le: „Aki eszi az én testemet és issza az én véretem, énbenem marad és én őbenne” (Jn 6,56). Végül Jézus testét és vérének magunkhoz véve egymással is egyesülünk. Ezt olvassuk Pál apostol Korintiusiaknak írott első levelében: „Az áldás kelyhe, melyet megáldunk, nemde a Krisztus vérében való részesülés? S a kenyér, amelyet megtörünk, nemde a Krisztus testében való részesedés? Mi ugyanis sokan egy kenyér egy test vagyunk, mivel mindnyájan egy kenyérből eszünk” (1Kor 10,16;17). Azáltal, hogy Jézus testét vesszük, az Ő teste maradunk, sőt, még inkább azzá válunk.

Egy kérdés még mindig hátra van. Nem különös ez a kettősség: a lakoma és a hálaadás kettőssége? Nem zárja-e ki egymást? Az ember vagy eszik, vagy magasztalja az Urat, de hogyan teheti a kettőt egyidejűleg? A zsidó húsvét e kettő kombinációja volt. Miközben ettek, rabszolgasorból való szabadulásuk emlékére énekeltek és hálaikat mondták. Ezt tesszük mi is: lakoma közben hálát adunk a bűntől való szabadulásunkért. Ma is szokás az evés-ivást ünneplő köszöntésekkel összekötni, amikor pohárköszöntőt mondunk. A szentmisén azt köszöntjük, aki örömiünk végső forrása: Jézust és mindnyájunk Atyját.

AZ ÚJSZÖVETSÉG AZ ÉN VÉREMBEN. Közösen étkezünk és együtt adunk hálát. Vajon megismerkedtünk a szentmise valamennyi aspektusával és jelentésével? A kánonban olyan szavakat hallunk, amelyek az áldozat följánlására utalnak. Az utolsó vacsorán Jézus már följánlotta élete áldozatát. Ez prófétai tett volt — „előzefes megemlékezés”. Olyan megemlékezés, amely a kereszthalált és szimbólumban már előre megvalósította. A megtört kenyér Jézus megtört teste volt. Valahányszor az egyház megjeleníti ezt az áldozatot s ezzel hirdeti Jézus halálát, Jézus egyszeri keresztáldozata újra és újra jelen van az egyházban. Az ember Ábel óta vágyakozik arra, hogy áldozatot mutasson be Istennek. Itt és most áldozatot ajánlhat fel, amelyet nem kell szégyellnie. Ez az áldozat helyreállítja köztünk és az Atya között a barátságot. Sőt új barátságot, új szövetséget létesít. A régi szövetség kötelékét is áldozat pecsételte meg a Sinai hegyen. Az új szövetség áldozatul följánlott életből támadt. Az ősi húsvét a régi szövetségről való megemlékezés volt, de csak megemlékezés. Amikor viszont mi emlékezünk az új kapcsolatra, a szövetséget megpecsételő áldozat valóban jelen van közöttünk. Részt vehetünk az emberiség döntő áldozatában; nem áldozati állat, hanem a Fiú föláldozásában (Zsid 9,13;14). Ha részt vesszünk a szentmisén, részt vesszünk Jézus áldozatában és csatlakozunk az Isten és népe között megkötött szövetséghez. Ez nem égzengés közepette jön létre, mint a Sinai hegyen, hanem a közösségben, miközben hálaikat mondtunk s ünnepélyes örömmel vesszük magunkhoz az egyszerű kenyeret és bort.

Áldozatot ajánlunk fel, de egészen különös módon. Ezt az áldozatot már följánlották. Tulajdonképpen nem is ajánlunk föl más áldozatot, mint Krisztusét. Isten nem is kíván tőlünk más följánlást. Ehhez az egyetlen áldozathoz csatlakozunk, amikor részt vesszünk a lakomán. A lakomát és az áldozatot nem szabad különválasztani. Az áldozat: lakoma. Ami ételt kapunk, vesszük és esszük. Azt kínáljuk fel, amivel bennünket kínálnak. Hát a kenyér és a bor nem részünkről följánlott áldozat? Nem. Az „offertorium” csak előkészítő gesztus. Külön kell választani az igazi áldozattól, amely már Jézus teste, vére.

SOK JELENTÉS — EGYETLEN ÉLMÉNY. A szertartás lakoma, hálaadás és áldozat. S azok az alapvető tényezők, amelyek a háttérrel adják: a megemlékezés és a szövetség — szintén benne vannak az eucharisztia egészében és annak mindhárom jelentésében. Az eddigiek során csak éppen érintettük Jézus jelenlétét mindezekben. Az Ő jelenléte adja meg a lakoma, a hálaadás és az áldozat mély értelmét és háttérét.

Főmerülhet néhány gyakorlati kérdés. Vajon a szentség jelentéseinek sokasága nem zavaró-e? Ezzel tulajdonképpen azt kérdezzük: Jézus valóban ennyi jelentést szánt az eucharisziának? Ez utóbbi kérdésre hitünk szerint csak igennel válaszolhatunk. Minél mélyebben gyökerezik a szimbólum a mindennapi élet valóságában — evés és ivás, test és vér — annál többértéket és jelentést tartalmaz. Hiszünk, hogy Jézus Lelke nem engedi távozni az egyházat adományainak értelmezésében. Szilárdan hiszünk, hogy e jelentések mind benne rejtettek Jézus szándékában.

Az első gyakorlati kérdés azonban változatlanul fennáll: fel tudunk-e fogni egyidejűleg ennyi jelentést? Hiszen annyi minden olvad össze egy-egy jelentésben, s valamennyit áthatja a megemlékezés, a szövetség és a jelenlét tényezője. Elképzelhetetlen, hogy valaki ezt mind egyszerre átérezze. Az egyik elemet — ezt már tudatosítottuk — bizonyára soha nem tévesztik szem elől: az eucharisztia megemlékezés arról, amit az Úr tett. Ezt Ő maga kívánja tőlünk. De ha az Úrra gondolunk, előtérbe kerül e gazdag ajándék egyik vagy másik aspektusa. Van ember, aki elsősorban a közös lakomát, vagy a hálaadást látja benne. Bizonyos mértékben mindenkit befolyásol a háttér valamelyik tényezője: a megemlékezés, a szövetség vagy az egyesítés. Mások engedik, hogy áthassa őket a misztérium tudata. Ez részint alaktól, részint a szertartás formájától, az ember műveltségétől, de a kortól is függ, amelyben élünk. Válaszra vár még néhány kérdés azzal kapcsolatban is, hogy az eucharisziát hogyan ünnepeljük?

Vajon, ha áldozik valaki, akkor számára a szentmise elsősorban lakomaélmény? Nem feltétlenül. Lehet, hogy olyan mély hálával fogadja az ajándékot, hogy egész szentmiséje egyetlen hálaadás. De az is lehet, hogy áldozása révén mélyen azonosul Krisztussal és átéli Krisztus halálát és feltámadását. De az is lehet, hogy áldozás után nem tesz semmi mást, csak nézi a többiekét, akikkel Jézusban eggyé vált s így az ő számára a szentmise elsősorban közösségi élmény. (Ez az imádságnak nagyon nehéz formája, mert nagy önuralmat kíván.) Most nézzük ugyanezt a kérdést a másik oldalról. Az, aki nem áldozik, átélheti-e a szentmise lakomajellegét? Természetesen. Ha a szentmisét lakomának tekintjük, nem feltétlenül az ételre, inkább az együttlétre gondolunk. Családi vacsorán, banketten az együttlét, a társas elem legalább olyan lényeges, mint az étkezés. Joggal állíthatjuk: aki nem áldozik, az is részt vehet úgy a szentmisén, mintha lakomán lenne. Annál is inkább, mert az eucharisziában az étel: Jézus. Vele pedig a szentmisén az ember akkor is kapcsolatba kerül, ha nem áldozik. De minél többet gondolkodunk, annál különösebbnek látszik, hogy valaki misére menjen és ott ne áldozzék. „Vegyétek és egyétek” — ez volt Jézus szándéka. Az embernek nehezebb esik arra gondolni, hogy nem méltó Krisztus befogadására. Pedig sosem vagyunk rá méltók — Jézus mégis hív.

A SZENT ÉS A PROFÁN. Az eucharisztia látszólag túlságosan szép földi létünkhöz képest. Mintha idegen elem lenne a világban. Ez bizonyos értelemben igaz is. Az eucharisziában már közöttünk lakozik valami a végső dicsőségből. Az Isten érinthető közelségben van. Az angyalok kenyere — földi táplálék. Szentségi értelemben a földön élő ember legmélyebb vágya vált valóra vele. Az eucharisziában valami eljövendő, valami mennyei került közénk. Amikor viszagondolunk Jézus szenvedésére, előre megizleljük dicsőségét. Ezért templomaink nem pusztá gyűléstermek, ahova úgy lépünk be, mint egy üres szobába. A szent jelenlét szent helyekké avatja őket. Minél közelebb vagyunk a kenyérhez és borhoz, annál jobban tiszteletre indít, s ennek külsőleg is jelét adjuk.

Ezt a szentséget azonban nem a pompa és nem a külsőségek jelzik. Isten szentsége az Újszövetségben halk és egyszerű. Jézus tettei mutatják, hogy mit tegyünk: terítsünk meg egy asztalt, tegyünk rá kenyeret és bort, gyűljünk össze mindannyian, akik Jézus hívására szeretjük egymást. A szentmisét olyan egyszerűen kell bemutatni, hogy nyilvánvaló legyen otthoni étkezésünkkel való kapcsolata. Az eucharisztia jelentéstartalma természetesen sokkal gazdagabb, mint egy közönséges étkezésé. De a szertartás formája olyan legyen, hogy emlékeztünkbe idézze: a szentmise életünk része. Világi vagy hétköznapi közös életünk csúcspontja, benne étkezésünket, imádságunkat, szeretetünket és hálaadásunkat Krisztus szentelte meg.

Cselényi István Gábor

„HOGYAN ISMERTÉK FÖL A KENYÉRTÖRÉSBEN”

— A keleti szertartású eucharisztikus liturgia —

Az Eucharisztia „szövegösszefüggései”

A keleti rítus felfogásában — mint ezt már a keresztség, bérmálás esetében is láttuk (vö. Teológia, 1985. 1. sz.) — a szentségek sohasem értelmezhetők összefüggéseikből kiragadva. Különösen érvényes ez az eucharisziára. Bár Kelet ismeri az Oltáriszentség kifejezést, a keleti felfogástól mégis idegen az a gondolat, hogy az Oltáriszentség — az eucharisztikus áldozattól elszakítva — önálló „kultusz” tárgya legyen. Mint tudjuk, a képfallal, sőt függönnyel is leválasztott szentély épp elrejtteni akarja, semmint közszemlére tenni Krisztus testének hívés-vérének titkát. Ha az oltáron vagy az oltár fölé felülről lenyúló „kolumbáriumban” ősidőktől kezdve őrizték is az Oltáriszentséget, az elsősorban mint „viaticum”, mint a betegeknek megőrzött szent útravaló szerepelt. Igaz ugyan, hogy nagyobbjót alatt különleges szertartással, az ún. előre megszentelt áldozatok liturgiájával hódolunk az Eucharisztia előtt, ez azonban éppúgy üdvtörténeti események megjelenítése közepette történik, mint magán a tulajdonképpeni liturgián, a szentmisében. Az ún. szupplikáció, a közös szentségimádás csak nyugati hatásra alakult ki és terjedt el görög katolikus területeken, de a szentségtartó (cibórium) még ilyenkor is takaróval elfátyolozva kerül a hívek szeme elé.

A keleti eucharisztia felfogás tehát elválaszthatatlan az eucharisztikus liturgiától, értelme, rendeltetése csak a liturgia egészéből szűrhető ki. S itt ismét csak csodót mond az a skolasztikus megközelítési mód, amely szerette volna különválasztani a lényegi és a járulékos, az anyagi és a formai elemeket, amely a pillanatot is szerette volna megjelölni, amikor pl. az átváltoztatás végbemegy. Tévesnek tűnik még az a megfogalmazási mód is, hogy Kelet nem a „szerzés igéiben”, hanem az „epiklézisben”, a Szentlélek leesésében látja a „formai” mozzanatot. Kelet éppen ezt nem akarja: atomjaira bontani a liturgiát. Felfogásában — ha úgy tetszik — az egész liturgia „metabolé”, átváltoztatás: a felajánlás, a konszekrálás és az epiklézis egyaránt, mint ezt Timkó Imre szentségtani írásaiban és ortodox szerzők (így Alexandre Schmemmann: *Pour la vie du monde*, Paris, 1969. 38. o.) egyaránt vallják.

Am magáról az eucharisztikus liturgiáról is csak úgy kapunk teljes képet, ha további összefüggéseit is meglátjuk. Legelső „szövegösszefüggését” az adja, hogy szervesen illeszkedik abba a folyamatba, amit a keresztség és a bérmálás szentsége kezd meg. Igazolható ez mindkét oldalról. A keresztelési szertartásnak még mai formája is világosan tükrözi az „iniciációs szentségek” hármas egységét: a bérmálás előtti imádságban már „a Krisztus testében és vérében való részesedést” is kérjük, bár a szertartás itt bizonyára felnőttkeresztséget tart szem előtt. Az eucharisztikus liturgia pedig szintén még mai szövegében is magában foglalja a *hitjelöltek liturgiáját*, amely lényegében a keresztelendőek felkészítését szolgálta az ősegyházban. Itt külön könyörgés emlékezik meg a keresztségre készülökről; a pap csendes imában azt kéri Krisztustól: „méltasd őket az újjászületés fürdőjére, bűneik megbocsátására s az ártatlanság köntösének elnyerésére”. A szöveg félreérthetetlenül utal a keleti keresztelési liturgia tartalmi és formai elemeire.

Az eucharisztia tehát Kelet szemléletében annak a megszentelődési folyamatnak állandósulása, amely a keresztségben, bérmálásban kezdődik el számunkra. S ha az első két beavató szentség főként Krisztus halálából-feltámadásából és pünkösöd áldásából részesített bennünket, ugyanezek az üdvtörténeti események válnak újra és újra hozzáférhetővé számunkra az Eucharisziában, amelynek szintúgy megvannak a maga nagypéntekre, húsvétra, pünkösdre mutató összetevői. Az új elem, amit az eucharisztia feltételez, az időbeliség: a keresztény ember időben szétbontva éli meg Krisztus megváltását, ezért nem elég, mondjuk egyszer venni magához Krisztus testét-vérét. Az egész életen át számtalanszor ismételt liturgia „kegyelmi előmenetelhez” segít, „hitben és lelki bölcsességben”, a Krisztus-misztériumok egyre mélyebb átélésében.

De az eucharisztia vonatkozásban áll a többi szentséggel is. Magában foglal a *bűnbánattartás*-ra mutató szempontokat, így az ekténiák állandó témája „bűneink és vétségeink bocsánata és elengedése”. A liturgiának van gondja a *kenetre váró betegek*re is: „A betegeket gyógyítsd meg, mert te vagy lelkünk és testünk orvosa” — mondja a Miatyánk utáni csendes ima. A nagybemenet előtti papi ima pedig egyértelműen megmondja, hogy *csakis fölszentelt pap* mutathatja be az eucharisztikus szolgálatot: „Szentleked erejével tégy alkalmassá engem, ki az áldozópapi rend kegyelmével felruháztattam, hogy ezen szent asztalod előtt álljak s feláldozzam szentséges és szepültelen testedet és drága véredek”. Az is kitűnik azonban a liturgia szövegéből, hogy ez a szolgálat nem szakítható ki a közösség egészéből: a pap maga is „bűneiért és a nép vétségeiért”, végül is az egész emberiségért „szolgál”. S ha a liturgia közvetlenül nem is utal a házasság szentségére, mégis jó tudnunk, hogy az esküvő szertartása valamikor az eucharisztikus áldozat része volt, amit több szerkezeti eleme tükröz még ma is. Az eucharisztia tehát lényegében mindegyik szentséggel szoros kötésben áll, végül is annak a megszentelődési folyamatnak része, sőt talán legdöntőbb mozzanata, melyet a szentségek jelentenek keresztény életünkben s melyben egyre inkább „Krisztusba” öltözködünk.

Epp az időelem kapcsolja azután az eucharisziát az egyház liturgikus életének tágabb áramkörébe. Mint Timkó Imre ír erről Szentmise, szolozsma, egyházi év c. munkájában, az eucharisztikus liturgia szervesen ágyazódik a „nap megszentelésének” körébe. Lényegében minden nap az „első napon” kezdődik, az alkonyati és esti szolozsmával, majd a tárgyi napon a reggeli istentisztelettel és az imaórákkal folytatódik, ezek az üdvösségtörténetet idézik fel a maguk szimbólum-rendszerével, afféle „ádventel” jelentenek annak a teljességnek a felidézése előtt, amit a szentmise jelent. A nap megszentelésének köre azután maga is tovább mutat a hét nagyobb ciklusára, ahol a vasárnap a húsvét, a többi nap ennek előzménye és kiteljesítése, ez a ciklus pedig még tovább mutat a liturgikus év tágabb sugarú körére, amelynek keretében — a keleti szertartásban szeptember 1-vel kezdődően — minden évben újraéljük a nagy üdvtörténeti misztériumokat: karácsonyig főleg az őszövetségi előzményeket, húsvétig és mennybemenetel ünnepéig a Jézus-történetet, pünkösdkor a Szentlélek kiáradását, a liturgikus év további része pedig „pünkösöd utáni” idő, amely mintegy átcsap a következő egyházi évbe is, s amely azoknak a fitkoknak a feltárlása, melyeket Krisztus megváltása és a Szentlélek megvilágosítása hozott meg számunkra. Az évek egymásba folyó vagy inkább egymásra épülő körei így arra képesítene bennünket, hogy egyre inkább behatoljunk hitünk titkaiba, egyre inkább bekapcsolódjunk az üdvtörténet — most már bennünk is zajló — sodrá-

sába. Az eucharisztikus liturgia végelemzésben ezt a folyamatot sűríti egyetlen szertartás keretébe, „sejtszerűen” foglalja magába az üdvtörténet megélésének mindezeket a formáit.

Az eucharisztikus liturgia további kontextusát jelenti, hogy a „szavak liturgiája” ezernyi szállal kötődik a templombelső, az ikonográfia, a liturgikus mozgás, — öltözékek „metakommunikációs” rendszerébe. Csupán utalni szeretnénk rá: mindezek maguk is a keleti liturgia szerves részei, s ugyanabba az áramkörbe kapcsolnak bennünket, mint a szavakkal végzett liturgia. Ezek a szűkebb és tágabb összefüggések segítenek feltárni a keleti szertartású eucharisztikus liturgia belső tartalmát.

Megemlékezés és részesedés

Kelet szemléletében az eucharisztia kérdése nem szűkíthető le a „lényegi mozzanatra”, a kenyér és a bor átlényegülésére vagy a „szent színek” kérdésére, még csak nem is csupán nagypéntek — immár vérelnéküli — megisméltése (még ha említés is történik az „okos és vérontás nélküli szolgálat”-ról), hanem Krisztus egész művének, sőt az egész üdvtörténetnek felidézése, nagypénteknek, de húsvétnek és pünkösödnek is a fényében. „Végrehajtott Atyád egész üdvöngondozását” — vallja Aranyaszájú Szent János liturgiája Krisztusról. Az eucharisztikus liturgia ebbe a teljes üdv-ökonomiába enged bepillantást s ennek tesz részesévé.

A liturgia tulajdonképpeni tartalmát azok a szavak tárják fel, melyeket a pap az átváltoztatás végén mond a keleti szentmisében: „Megemlékezvén . . . tehát mindarról, ami értünk történt: a keresztről, a sírról, a harmadnap feláadásáról, a mennybemenetelről, a jobb kéz felől való ülésről, a második és dicsőséges eljövételről, tieidet a tiedből néked ajánljuk föl mindnyájunkért és mindenekért.” Két szó kínálkozik a szövegből „egzegízisre”: az emlékezés és a felajánlás. A liturgia anamnézis, megemlékezés. Mégsem csupán múltbeli eseményekre való visszaemlékezés, amit az is elárul, hogy a végső jövőről is „megemlékezünk”. Helyesen jegyzi meg Miklósházy Attila liturgiaelemzésében (Benedicamus Domino, Eisenstadt, 1984. 131. o.): az újszövetségi liturgiák anamnézise mögött a héber zikkaron áll, ami sokkal több, mint tisztán értelmi síkon történő emlék-idézés. Amint az ószövetségi húsvéti lakoma épp azt tudatosította, hogy a szabadító Isten akkor, ott, bennük is jelenvan, hatékonyan működik, felszabadít, úgy az újszövetségi liturgia által felidézett események (épp nagypéntek, húsvét stb.) is jelenvalókká válnak, azaz a liturgiában cselekvő részesei leszünk a húsvéti misztériumnak, a halálból az életre való átmenetnek.

A görög liturgia is érzékelteti ezt a többletet, azzal, hogy nemcsak anamnézisről, hanem anaforáról, felajánlásról is beszél, sőt Kelet az egész eucharisztikus kánont anaforának nevezi. A liturgián tehát mindenünket és magunkat is mindenestől felajánljuk Krisztusnak, s ezzel cselekvő résztvevőivé válunk szeretetáldozatának. Röviden talán úgy mondhatnánk: a liturgia személyes bekapcsolódás Krisztus életébe, főleg keresztdáldozatába és feltámadásába, de a Szentlélek kiáradásába is.

Az üdvtörténeti eseményekből való részesedés szempontját a liturgia pünkösdi vonása még inkább aláhúzza. Krisztus azt ígérte, hogy a Szentlélek elvezeti majd követőit a „teljes igazságra”. Ezt a teljesebb értést, amely a kinyilatkoztatás továbbélésének, bennünkhatásának feltétele, teszi lehetővé a liturgia pünkösdje is, ezért énekelhetjük áldozás után: „méltattál minket, hogy részessüljünk halhatatlan, éltető, szent égi titkaidban”. Az emlékezés és részesedés e kettős szempontja alapján kereshetjük majd a liturgia egyes mozzanatainak jelentését.

Mielőtt a részletekre áttérnénk, szeretnénk felelni egy sokat vitatott kérdésre. Ortodox szerzők tartózkodnak attól, hogy a liturgia egyes részeibe húsvét előtti eseményeket is belévetítsenek, görög katolikus szertartástani hagyományunk viszont — mint látni fogjuk — Krisztus egész életét végigköveti a mise menetében. Kétségtelen, hogy az eucharisztia „ontológiai létalapja” a feltámadt-megdicsőült Krisztus. Az is biztos, hogy — az újszövetségi Szentíráshoz hasonlóan — már mindent húsvét és pünkösöd fényében látunk. Amint azonban éppen az evangelistákat semmi sem akadályoz meg abban, hogy a teljesség után ne tekintsenek vissza Jézus „előéletére” is, éppen így tesz a liturgia is: soraveszi Jézus életének szinte minden mozzanatát, anélkül, hogy közben egy pillanatra is elfeledkezne arról, amit a megdicsőült Krisztus számunkra jelent. Arról sem feledkezhetünk meg: húsvétban az teljesedett ki, ami csirájában már benne volt a megtestesülésben vagy Jézus megváltói, igehirdetői működésében. Joggal idézzük tehát emlékezetünkbe Krisztus egész életét, sőt annak előzményeit is, ha képet akarunk alkotni arról a teljességről, ahová megdicsőülésében jutott el s ahová bennünket is el akar vezetni.

A Krisztus-esemény sodrában

Az eucharisztikus liturgia Keleten az előkészülettel, a proskomidiával kezdődik. A többdimenziós jelleg jól tükröződik már ebben az előjátékban is: egyszerre utal nagycsütörtökre

(a húsvéti lakoma előkészítése), nagypéntekre („Feláldoztatik az Isten Báránya”), sőt az eszkatológiára is (a megdicsőült egyház oda-idézésével). Mégis, ha a liturgia karácsonyi szakasza (vö.: „A csillag megállapodék a hely fölött, ahol a gyermek volt”), az egész, zárt ajtók mellett bemutatott prozskomidia pedig joggal állítható párhuzamba Jézus „rejtett életével”.

Ezután elkezdődik a szentmise nyilvános része, annak is első egysége, a *hitjelöltek liturgiája*, amely — a II. Vatikánum kifejezésével — az igeliturgiának felel meg. Liturgikus hagyományunk szerint a „kezdő áldás” („Áldott az Atya és Fiú és Szentléleknek országa”) vízkeresztre, a Szentháromság titkának feltárulására emlékeztet bennünket, hiszen ez után kezdte meg Jézus az Ország örömmüzenetének hirdetését. A katekumenek liturgiájában az a Názáreti Jézus jelenik meg, aki valamikor körbejárta a palesztinai falvakat, tanította kortársait. Jézus most az evangéliumban, mint Isten Szavában van jelen, ezért viszik körbe az evangéliumot, s kiált föl a diakonus: „Bölcsesség, igazhívók!” Krisztus szava szól a szentírás szakaszokon és az igehirdető szavain keresztül is.

A hitjelöltek liturgiája természetesen több más üdv-történeti elemet is tartalmaz: megjelenik benne a Teremtő dicsérete, az imádkozó Ószövetség (az antifonák zsoltáraiban), a testi és lelki elesettségében Krisztushoz könyörgő ember (ekténiák), a Szentháromság dicsőítése (Szent Isten, Szent Erős, Szent Halhatatlan) és húsvét öröme, vasárnaponként szavakban is kifejezve (vö. tropár, konták), de magának az ige befogadásának „emmaszi” élményében is, hiszen maga Krisztus az, aki feltárja előttünk az „írások értelmét”. „Áldozás” ez is, éppúgy, mint a Krisztus testéből-véréből való részesedés, „lelkünk és testünk megvilágosítójá”-nak, Krisztusnak befogadása.

Többdimenziójú a „hívők liturgiájának” első része, az *áldozat liturgiája* is. Az eucharisztia előkészített kenyérral és borral (melyet Kelet már itt is az „Eucharisztia ikonjá”-nak tekint!) megtartott ún. nagybemenet az anamnézis síkján Jézus virágvasárnap bevonulását idézi fel, a „részesedés” síkján azonban már eszkatologikus esemény: a kerubének szavai szerint az általunk bemutatott liturgián „a kerubokat ábrázoljuk”, azaz jelenítjük meg, Kelet szemléletében a földi liturgia az Isten színe előtt zajló mennyei liturgia vetülete — és szerves része! Ezért hangozhat fel majd átváltoztatás előtt az angyalok „győzelmi éneke”, a Háromszorszent.

Közben a Hitvallás szavakban is összefoglalja az üdv-történet egészét. A mind keleti, mind nyugati szentmisében meglévő „Emeljük föl szívünket” ismét túlelem a merő visszaemlékezés síkján, a kölcsönös önatadás magaslatára, s ugyanezen a létsíkon belül szólhat az „eucharisztikus ima” (a prefáció) arról, hogy Krisztus „már föl vitt bennünket a mennybe és jöendő országát ajándékozta nekünk”. Hogy a szentmise *eucharisztia*, hálaadás, az itt nyeri el értelmét: nem egyszerűen csak múltbeli dolgokért adunk hálát Istennek, hanem, hogy már nekünk ajándékozta az örök jövőt! Ime, a liturgia egyetlen, megbonthatatlan folyamatban tesz bennünket az üdv-történet befogadóivá.

Az *átváltoztatás előtti imádság* világosan jelzi az idő-síkoknak ezt az egységét. Bár szűkebben véve „csak” az utolsó vacsora felidézése következik, s itt a liturgia történelmileg is a lehető leghűbben idézi fel annak eseményeit, szavait, azonban az ottani pászka-lakoma keretében ágyazott történet maga is előre mutatott nagypéntek áldozatára, arra az eseményre, melyben Isten megszülött Fiát adta értünk, ő pedig „önmagát adta át a világ életéért”, s ez válik most valósággá Jézus örök szándékának erőterében. A kenyér és a bor fölött elmondott szavak után pedig a már idézett „megemlékezés” kezdetű imádság jelzi ennek az áldozatnak további, egészen a végidőkig előre mutató távlatait is.

Érthető tehát, ha a görög liturgia s ennek nyomán a keleti teológia más összefüggésben látja a szerzés igéit, mint a nyugati. Abban semmi kétsége sem volt egyetlen keleti teológusnak sem, hogy ettől kezdve Krisztus valóságosan van jelen a kenyér és a bor színe alatt. „Ez a te valóságos és leltisztább tested s a te valóságos és elevenítő véred” — mondja kifejezetten is az áldozó, mielőtt Krisztussal találkozik. Am Kelet másképp közeledik az átváltozás kérdéséhez. Az eltérés nemcsak abban van, hogy (mint érintettük), nem akarja egyetlen mozzanatra leszűkíteni ezt a folyamatot, hanem abban is, hogy számára a lényeg, járulék, átlényegülés *világi fogalmak*, itt pedig éppen a nem világi, a megdicsőült létrend tör be világunkba: maga Krisztus! Keleti szerzők arra is figyelmeztetnek: nem egyszerűen csak „anyagok” fekszenek előttünk, hanem kenyér és bor, étel és ital, amelyek már azzal a Krisztussal azonosultak, aki azt mondta magáról: „Az én testem valóban étel”, azaz, aki maga kívánt táplálékká — *életté* változni számunkra. Kelet tehát már itt, az átváltoztatás és a „halhatatlanság forrásának” felfekadását látja, amely csak eszkatológiai fogalmakkal közelíthető meg.

A keleti liturgiából az is kétségtelen, hogy ezt a Krisztus-tapasztalást a Szentlélek teszi lehetővé számunkra. Nem arról van tehát szó, hogy az utolsó vacsori szavak helyett az epiklézisben kellene látnunk az átváltoztatás mozzanatát, hanem arról, hogy a Szentlélek leszállása teljesíti ki a felajánlásban és az anamnézisben elkezdődött folyamatot: „Tedd ezt a kenyeret Krisz-

tesod drága testévé és ami e kehelyben van, Krisztusod drága vérévé, átváltoztatván a te Szentlekeddel" — kérjük a görög katolikus liturgiában is.

A feltámadtval való találkozás

A liturgia befejező egysége az áldozás liturgiája. Ennek elején, a Minden szentek ekténiájának csendes imádsága farja fel az eucharisztianak — mint áldozásnak — tulajdonképpeni tartalmát. Azért imádkozunk, hogy a liturgia szolgáljon „a bűnök bocsánatára, a vétkék elengedésére, a Szentlélek közöltetésére, a mennyország elnyerésére, a benned való bizalomra, nem pedig ítéletre vagy kárhozatra”. Itt láthatjuk, hogy a keleti liturgia — amellet, hogy fogékony marad a különböző szükség-helyzetekben lévők (hajózók, betegek, foglyok stb.) iránt, — nem reked meg földi, ha úgy tetszik, utilitarista szempontoknál, hanem elsősorban mennyei kincsek elnyerésére, a megváltás gyümölcseinek befogadására irányít bennünket. A „bűnök bocsánatának” szempontja eleven kötetést létesít az Eucharisztia és a bűnbánat szentsége között, a további kegyelmi ajándékok a pünkösdi elemre és az üdvösség szempontjára fordítják a figyelmet. Ezek az összetevők teljeseznek ki az áldozásban.

Az áldozás előkészítése hűen tükrözi a liturgia közösséggé kovácsoló erejét is. Eppen abban, hogy Istent — a Krisztustól örökölt imában — mindannyiunk Atyának merészkedünk mondani, gyökerezik isteniúságunk s így festvérségünk is. Az Eucharisztia tehát valóban a közös krisztustestté válás szentsége. Ebben a megtisztult légkörben meri a liturgia „szenteknek” nevezni az áldozás résztvevőit, igaz, azonnal helyesbíti is kijelentését: az egyedüli szent csakis Jézus Krisztus (Egy a szent, egy az Úr), csak annyiban lesz tehát szent valaki, amennyiben Krisztust, a teljességet képes tükrözni.

Ezután következik az áldozás, amelynek görög neve (koinonia) már maga is egyesülésre hív, ti. Krisztussal, a fővel, de a Krisztus-test többi tagjával is, a kegyelmi együtt-cselekvés síkján. S jóllehet az Egy a szent előtti papi imádság Krisztust már „országja dicsőségének trónján” látja, most a liturgia — idősíkokat egymásra vetítő módszerével — nagypéntekre emlékezik vissza, a Bárány megtöretésével s a szent testnek a kehelybe való „beletemetésével”. Ezután azonban már újra együtt a test és a vér, azaz áldozásban valóban az élő, a feltámadt Krisztussal találkozunk. S ha vannak húsvéti elemei az előző liturgikus egységeknek, ez a vonás itt, az áldozásban válik uralkodóvá. Félreérthetetlenül tal erre a húsvéti liturgia, amely éppen — és nem véletlenül — áldozásra invitálva éneklí meg a feltámadt Krisztus dicsőségét. Az áldozás tehát Kelet szemléletében azoknak a megjelenéseknek a sorát folytatja, melyeknek során az apostolok — Tamással — egészen a tapinthatóságig megtapasztalták Krisztus köztük-létét és — az emmausziak révén — felismerték a kenyértörésben. Igaz, szemünk, akárcsak az övék, vagy Mária Magdolnáé, aki kertésznek vélte, „elfátyolozott”, hiszen evilági szemmel „csak” a kenyeret és a bort látjuk vagy ízleljük meg, ezeken mégis átsüt a megdicsőült Krisztus jelenléte, sőt ez a vele való személyes találkozás krisztusivá formál át bennünket, rajtunk keresztül pedig kezdi áthatni a világ evilági arculatát is.

Az utolsó szentségi áldás a liturgia jelképrendszerében Krisztus evilágtól vett búcsújára emlékeztet bennünket, melyben megígérte, hogy „veletek leszek minden nap a világ végéig”, ennek visszhangja az „öröktől fogva most és mindenkor”. A végbevitt Krisztus-mű azonban meghozta a Lélek kiáradását is, ezért itt, áldozás után jut ismét előtérbe a pünkösdi elem is: „Vetjük a mennyei Szentleket...” Kelet felfogása szerint az áldozás a „Szentlélek hitének teljességét” is jelenti; nemcsak Krisztus testének-vérének vétele, hanem személyes pünkösdi is, a bér-málás óta bennünk működő Szentlélek hatásainak felerősödése.

Az áldozásban teljeseedik ki az az eszkatológiai elem is, amely szintén átszötte a liturgiát: a Szentháromság bennünk lakik, már „üdvözített minket”, valljuk, pontosan úgy, ahogy Szent Pál arról beszél: Isten már feltámasztott és jobbjára ültetett bennünket.

Krisztus — mennybemenetele előtt — azzal búcsúzott el tanítványaitól, hogy a róla való tanúskodásra küldte őket. Ennek a parancsnak tesz eleget a liturgia, amikor áldozás után a világba küldi vissza a Krisztus-titkokban részesülteket (Békével távozzunk, az Úr nevében). A liturgia nem tesz bennünket világon-kivüliekké; Krisztus, mint ígérte is, nem „vesz ki” bennünket a világból, hanem arra küld, hogy, mint ő is, adjuk oda magunkat a „világ életéért”. Paul Claudel szerint Isten „kompetenssékké” tett bennünket a világban való tanúskodásra. Ennek a küldetésre való felhatalmazásnak a pillanata a liturgia elbocsátója és (hazai gyakorlatunk szerint) végső áldása, mely Isten emberszeretetének továbbélésére és továbbvitelére szólít.

RÉGI ÜNNEP — MEGÜJULT TARTALOMMAL

1984-ben már az illetékes római Kongregáció jóváhagyásával emlékeztünk meg július 2-án a Vízitáció ünnepéről. Folyóiratunk korábbi számában ezért mondtunk köszönetet Sarlósboldogasszonyért.¹ A múltat tehát megmentettük! Ezzel együtt azonban nehéz kérdés elé álltunk: csak konzerváltuk-e „műemlékünket”, vagy gazdagítottuk-e vele jövő életünket?

1. SARLÓSBOLOGASSZONY SAJÁTOS MAGYAR KULTUSZA ui. csak a XIV. és XVI. sz. között jöhetett létre a maga életszerűségével. Az első dátum az ünnep egyházi keletkezését, az utóbbi pedig a sarló egyeduralmának korát jelenti. Ebben az időközben új és életet gazdagító lehetett a kultusz: észrevenni a Szűzanyában a szorongva várt élet egykori meglátogatóját, kérni az aratási „élethez” újra meg újra áldását. Aztán felfedezni, hogy az ítéletkor is „sarlózni” fog bennünket, azaz Szent Fia csűribe gyűjti az igazakat.² De ahol nem a paraszti kultúrához illeszkedik a kalendárium (mint az egyetemes egyházban), vagy mihelyt a sarló szerepe háttérbe szorul a termelékenyebb kaszával, sőt gépi aratással szemben, a Mária-Sarlósboldogasszony kultusz létre sem jöhet, ill. erőtlenedni kezd. („Kaszásboldogasszony” ui. népi látásmód szerint képtelenség. A kasza férfi-szerszám és a sarlóval szemben „kíméletlenebb”; egyik miatt sem vonatkoztatható Máriára.) — A mi esetünk tehát most a következő: megmentettünk egy kultuszt, amelynek létesítő körülményei már régen nincsenek és az életben elfoglalt szerepe megsemmisült. „Sarlósboldogasszonyt” csak a sarlózva aratók értik meg igazán.³ A történelmi vagy népi vallásosság archaizmusát „egy-az-egyben” átvenni nem lehet! Műemléki liturgikus kultuszt gondolni nem érdemes! Ezzel zsákutcába jutnánk.

2. ERDEKES KÉRDÉSE az ethnológiának, tőle tanulva pedig minden kultúrpolitikanak a csupán csökevényes fenntartás vagy az új életre alakulás.⁴ Általános megállapítás: ha az eredeti ihletés kihalt, a jelenség, a szokás éppen hogy csak fennmarad és túlél, de tengődik (survival). Az a jó és egészséges, ha önmagából mindig új ihletést tud kapni (revival), mégpedig az eredetivel egyező forrásból. Ezeket a megállapításokat a liturgikus élet ápolása sem hagyhatja figyelmen kívül. A római Kongregáció jóváhagyása tehát nem a végső kellék!

3. MEG KELL EZÉRT KERESNI a sajátos magyar sarlósboldogasszonyi kultusz eredetét, indító ihletését, anélkül, hogy egykori situációhoz-kötöttségébe belevesznénk. Mint már korábbi írásomban⁵ érintettem, a sajátos magyar tiszteleti forma ihletése: a látogató Szűzanya irgalmas cselekedetének felismerése. A szorongatott élet segítségére sietett és áldás fakadt nyomában. A szolgáló, a cselekvő szeretet, a diakónia észrevétele és a belőle fakadó kegyelemkövetítő szerep az az alap, amelyből az akkori magyar paraszti társadalmi helyzetben a népi vallásosság kifормálta a tisztelet megélésének remekbe sikerült, de csupán egyik lehetőségét, a Sarlósboldogasszonyt. Míg nagyszerűségét és — tudásunk szerint — egyedülvalóságát áhítattal elismerjük, nem győzzük a továbbhaladás érdekében hangsúlyozni, hogy mindazonáltal csak egyik lehetséges formáját alkotta meg a cselekvő szeretet észrevételeiből.

4. VALÓBAN, MÁS MEGVALÓSULÁSOKAT IS létrehozott a látogató Szűzanya tisztelete a kultúrtörténeti múltban.

Egyik XIV. sz.-i kéziratos Misszalénk⁶ a Vízitáció napjára ezeket a perikópákat rendeli: Lectio et evangelium Rogationum. Szentleckében olvasták tehát Jakab levelének 5,16—20 részeit, többek között: „Sokat tehet az igazak állhatatos könyörgése”, valamint az evangéliumban Lk 11,5—13-ból az állhatatosan zörgető barátról, akinek végül is kenyeret ad a ház ura „annyit, amennyire szüksége van”. Majd következik a jól ismert buzdítás: „Kérjétek és kaptok, keressetek és találtok, zörgessetek és ajtót nyitnak nektek. Mert mindenki, aki kér, kap, aki keres, talál és aki zörget, annak ajtót nyitnak.” Telek József ferences atya⁷ el is nevezi a látogató Szűzanyát a munkálkodók nyugalmának és a nyomorultak vigasztalójának. Két olyan „Tudsa Történetet” is elmond a napon, amikor a Szentszúr rabságból kiszabadította a benne bízót.⁸ A XV. sz. második feléből az Apoc. Kódex⁹ liturgikus előírásai között szerepel Sarlósboldogasszony nyolcadán a premontrei rendi halottakért mondott mise után a szegények megvendéglése; — Ismét Telek József prédikálja e napon¹⁰: „Voltak és vannak most is a földi emberek-között számtalanok, kik (...) minden táplálól istápjoktól meg-fosztatván, gyámoltalan szegénységre és ügyefogyott állapotra jutnak, és a fekete földön senkit nem találnak, a ki az ő el-hagyott sorsokat könyörületesen látná, vagy segítené. (...) De örüllyetek, ó gyámoltalan szegények! Örüllyetek, ó ügyefogyott szükülködők! mert az irgalmasságnak Szent Anyja MÁRIA, messzünnen látja, messzünnen észreveszi, a gyámoltalan szegénységnek minden nyomorúságait és sietséggel mégyen azoknak segítségére. (...) Elég világos példával erősítette ezt a mai napon.” — A látogató Szűzanya irgalmas cselekedeteit tartja szem előtt a Vízitációs Nővérek 1610-ben alapított

rendje. A szemlélődő életet a cselekvő szeretet tevékenységével kívánta a példa ihletése nyomán összekapcsolni.¹¹

Kaleschiák Péter soproni városkaplán 1652 táján kelt írásából — melyek régebbi állapotot rögzítenek — tudjuk, hogy a városban működött a nyomorultak vagy száműzöttek céhe (fraternitas exulorum, Ellendzech). Hivatása volt, hogy segítsen a szerencsétleneken, akik a társadalom permére kerültek, sőt (halálos) ítélet előtt álltak. Elsősorban lelki vigaszról gondoskodtak javadalmas papjuk által. De a testi nyomoron is igyekeztek segíteni. Ahol pedig enyhítő körülmények mérlegetéséről lehetett szó, ez a céh megmozgatta a város papságát és a híveket, hogy járjanak közbe a tanácsnál az eltévedt bűnös életéért. Az ilyen közbelépéseknek gyakran meg is lettek a kívánt következményei, ahogy a fennmaradt iratokból láthatjuk. Ezenkívül a koldusokat, a tehetetlen és elszegényedett özvegyeket, vagy nyomorgókat is felkarolták. A céh oltára a soproni Szent Mihály templomban állott és a látogató Szűzanya tisztelője volt felszentelve.¹² Volt-e másutt is valami hasonló? Biztosan nem tudjuk. Bálint Sándor¹³ csak hivatkozik Otto Koch könyvére: Die Elendbruderschaft in Paderborn, — a látogató Szűzanyával való kapcsolat azonban nincs tisztázva. A már említett Misszale¹⁴ e napra rendelt szentleckéje azonban megengedi a következtetést, hogy a későközépkor lelkisége ismerte a vizitáció és az elesettek gondozásának kapcsolatát. Olvasták ui. e napon: „Testvéreim, ha valaki közületek letér az igazság útjáról és akad, aki visszatéríti, az tudja meg, hogy aki a bűnöst letéríti a tévelygés útjáról, megmenti lelkét a haláltól és tömérdek bűnre fátyolt borít.” — Mennyire egyezik ezzel a soproni jámbor társulat gondolkodása a Vizitáció oltára körül!

5. HITELESEN LEHETSÉGES LENNE TEHÁT a látogató Szűzanya kultuszának továbbvitele egy új életre ébredésbe. Azaz, amikor a paraszti társadalmi-gazdasági körülmények teljes megváltozásával a „sarlósi” kultusz továbbélésének már nem lehet a mai hívek áhítatát frissen tápláló ereje, akkor vissza kell térni e sajátos magyar alakítás ihlető forrásához és onnan kell újból tovább jutni.

Ez pedig a cselekvő, irgalmas szeretet, a diakónia és a szoroson vele járó kegyelemközvetítés meglátása volt eddig is, ma pedig egyenesen „hiánycikk”. Ha a megindult új egyházi szeretetszolgálati képzésünk evangéliumi és egyúttal magyar kultúrtörténeti előképet keresne maga számára, íme, nagyon jól és kedveset ajánlhatnánk nekik a látogató Szűzanyában. Benne található példaképet és buzdítást a magános jótékonykodók is. Értékelést és bátorítást a „csak szolgálat”-ra. Ennek újraéledésére manapság különösen szükség volna. Nem nyugtathatjuk meg keresztény lelkiismeretünket az „ügyis” működő állami szociális intézményekkel. Mert hiszen hivatalból sohasem lehet megadni azt, amire a megpróbáltnak legalább annyira szüksége van, mint az anyagi segítség: a szeretetre, a testvéri gondoskodásra és a gyengéd visszavezetésre az élet rendes útján. Ezért lenne Sarlósboldogasszony múltjának jövője: a szeretetszolgálat, a diakónia felismerése.

Jegyzetek: 1. Hetény János: Sarlósboldogasszony ünnepének magyar hagyományai. Teológia, 1984/2/45—47. old. — 2. „Hét újabb ének...” Gitzy György ponyvafüzeté a m. sz. végéről, Kapuvár. — 3. Ld. id. cikkünkben. — 4. Vö. Marót Károly: Survival és revival. Ethnographia, 1945. 1—9. old. — 5. Hetény János id. cikk. — 6. Polycarpus Radó: Libri liturgici manu scripti Bibl. Hungariae, Bp. 1947. 73—77. old. — 7. Telek József: Tizen-két Tsillagu Korona. Budán, 1769. I. k. 829. old. — 8. Uo. I. 842—43. old. — 9. Nyelvelméltár VIII. 242. — 10. Telek József Uo. I. 669—70. — 11. Lexikon f. Theologia u. Kirche, Bd. IX. 116—17. „Salesianerinnen”. — 12. Házi Jenő: Sopron középkori egyháztörténete, Sopron. 1939. 99. és 303—4. o. — 13. Bálint Sándor: Ünnepi Kalendárium II. Bp. 1977. 124. old. — 14. P. Radó: uo. 73. 77. old.

A TEOLÓGIA 1985. ÉVI TÉMÁI: A SZENTSÉGEK TEOLÓGIÁJA ÉS LELKIPÁSZTORI GYAKORLATA „AZ ÜDVÖSSÉG JELEI” CÍMEN — 3. BŰNBÁNAT SZENTSÉGE, BETEGEK SZENTSÉGE — 4. AZ EGYHÁZI REND ÉS A HÁZASSÁG.
A KÖZREMŰKÖDNI KIVÁNÓK SZIVES JELENTKEZÉSÉT MIELŐBB VÁRJUK.

Szerk.

AZ ÖRÖK ÉLET FORRÁSA

Alig kellett meglátni a talajt, a lelkek mélyéből spontán tört fel a tiszta Forrás, az eucharisztikus Krisztus élő jelenlétének tudata. Lelkipásztoroknak és híveknek, minden korosztálynak tanúvallomásait gyűjthettem össze a szentségi Jézussal való találkozás bizonyosságáról.

A válaszok során nyilvánvalóvá vált, hogy Krisztus mennyire bennük és közöttük él. Az Ő jelenléte nem lehet „megszokott”, mert egy váratlan, egy újabb eseményben ismét megtapasztaljuk: a már „megkezdett örök élet” Ura itt van közöttünk!

Sz. M.

MIT JELENT SZÁMOMRA AZ EUCHARISZTIAI

Az Eucharisziában látom papi hivatásomnak és életemnek a gyökerét, középpontját és mozgató erejét.

Megvallom őszintén (ki a felelős érte?), hogy elsődázásomról, annak napjáról és eseményéről semmiféle emlék és élmény nincs bennem. Ezt nem akarom nevelőimnek a rovására írni. Hiszen a testi táplálkozás élményei (örömei és nehézségei) sem hagytak bennem semmiféle emléket, pedig az első világháborút követő években annak is megvoltak a gondjai és örömei.

A papi hivatás jelei iskoláskorom előtt jelentkeztek már bennem. Ez nemcsak abban mutatkozott meg, hogy amióta kezemben tudtam tartani az ampolnát, azóta rendszeresen ministráltam, — hanem abban is, hogy kicsi gyermekkorom óta mindenütt: szobában, pajtában, fészkerben, fedett helyen és az Isten szabad ege alatt „miséztem”, prédikáltam, szertartásokat végeztem, körmeneteket tartottam stb. Kellékekben sem volt hiány sose, mert családkban mindig volt sok gyerek. Abban sem kételkedtem, hogy pap leszek. Pedig emberileg szólva nem volt rá semmi esélyem (falunkból addig senki se jutott középiskolába).

Papi hivatásomnak szinte egyetlen motívuma és tartalma az Eucharisztia volt: a templom és az istentisztelet. Az Eucharisztia titka és a liturgia iránt olyan nagy volt bennem a vonzalom és érdeklődés, hogy amikor a kisszemináriumba jelentkeztem felvételre, az egész szentmisét kívülről tudtam latinul — A kisszemináriumi éveknek köszönhetem, hogy a liturgia és az istentisztelet szeretete mellett megnyílt a szemem az Eucharisztia titkának a másik dimenziója, Jézus valószínűs jelenlétének a titka előtt is. Nem hiszem, hogy keresztény öntudatom és papi lelkiségem alakulására bármi más olyan döntő hatással lett volna, mint Jézus szentségi jelenlétének és kíséretének a boldogító érzése. Ezt az érzést nemcsak boldogemlékű spirituálisom buzdítása ébresztette fel bennem, hanem azt döntően erősítette a nagy dogmatikus hírében álló rektorom is. Őt ugyanis sétája után mindennap a szeminárium valamelyik kápolnájában ott láttuk legalább félórán át mozdulatlanul adorálni a tabernákulumra függesztett szemmel.

Ezek az emlékek és élmények mérhetetlenül nagy hatással voltak rám és jelentős mértékben alakították ki bennem az eucharisztikus lelkületet. Ez megmutatkozott abban, hogy a rendszeres szentséglátogatás a vakációban is, meg a szemináriumban is napirendem egyik szilárd pontjává vált. Abban is, hogy már elsőéves teológus koromban a Papi Eucharisztia Társulat tagjává lettem és vállaltam egész életemre a heti szentségimádási óra megtartását. De abban is, hogy a teológia, különösen a dogmatika nem elméleti tantárgy volt számomra, hanem megláttam a hitgazságok életizébe és élményszerűségét. Tartalmuk és mondanivalójuk fölött nagyon sokat töprengtem és elgondolkodtam a tabernákulum előtt. Ott fedeztem fel azok mélységét, gazdagságát és szépségét, de felfoghatatlanságát is. Így aztán szinte észrevétlenül formáltak egyéniségemet és szellemi-lelki beállítottságomat. Ezeknek a napi szentséglátogatásoknak és heti imaóráknak köszönhetem vallásos életem Krisztus-központúságát, az egészen meleg, bensőséges, szinte baráti és bizalmas kapcsolatot a szentségi Jézussal. Ez adott sajátos tartalmat egész lelkiéletemnek, gondolat- és érzésvilágomnak. A kis- és nagyszemináriumi élmények végigkísértek egész papi életemen, megszabták spirituálisí, majd később lelkipásztori működésem irányát és tartalmát. Eucharisztikus lelkületem elmélyülésénél gratia externa volt az is, hogy mint spirituálisnak el kellett látnom az Eucharisztikus Ertesítő szerkesztői teendőit.

Eucharisztikus beállítottságom miatt láttam mély aggodalommal és sajnálkozással azt a teológiai tendenciát, amelyik az Eucharisztia titkának a dinamikus és sztatikus értelmezése között felborította az egészséges egyensúlyt. Túlon túl hangsúlyozta az Eucharisztia dinamikus valóóságát, annak áldozatbemutató- és lakoma jellegét, viszont elhanyagolta, agyonhallgatta, sőt tudatosan háttérbe is szorította a valóóságos jelenlét titkát, mintha az nem is lenne integráns része az Eucharisztia tanának. Ez a törekvés nagy kárt okozott azzal, hogy papokban és hívekben egyaránt elhalványította a katolikus lelkiség karakterisztikumát: bensőséget, a melegséget és a meg-hitt istenkapcsolatot. Enélkül pedig a kereszténység nem krisztusi kereszténység.

Nagyon jól tudom, hogy az ember közösségi lény és így vallásos életében is érvényesülnie kell a közösségi jellegnek, nem szabad elhanyagolni a liturgia és az áldozatbemutató közösségteremtő erejét. De azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy minden ember ugyanakkor önálló egyéniség és személyiség is, akinek személyes, bensőséges kapcsolatba kell jutnia Jézussal, vallásos élete tehát sohasem személytelenedhetik el, nem válhat csak közösségi cselekedetté. Jézus barátainak hívta övéit, nekünk tehát ezt a barátságot folyton ápolnunk kell. Jézus példája kell, hogy előttünk lebegjen: Ő megdicsőítette nyilvánosan is a mennyei Atyát, de életének legmeghittőbb pillanatai a mennyei Atyával való találkozásnak és beszélgetésnek órái voltak, a pusztá magányában és az éjszaka zavartalan csendjében. A magányban, csendben, a kamrában végzett imádságot nem hanyagolhatjuk el.

Papjaink és híveink nem szakadhatnak el soha a forrástól és a középponttól, Krisztustól, aki az Eucharisziában mindennél világosabban van jelen az egyházban. A szentséglátogatásoknak, a szentségi ájtatosságoknak és a szentségimádási napoknak újra vissza KELL nyerniük nevelő- és hatóerejüket. Azt hiszem, hogy jelenlegi vallásos életünk hiányosságára, a felszínességre valamennyiünknek fel kell figyelnie és annak ellenszerét meg kell találnunk az eucharisztikus lelkület ápolásában.

Dr. Póka György
segédpüspök, plébános

...

EUCCHARISZTIA: JEL ÉS JELTELENSÉG

Az a meggyőződés, hogy élete folyamán mindenkivel történik csoda. Lehet, hogy nem vesszük észre vagy túlhamar elfelejtjük. Pedig jómagam nem vagyok csodapárti, pláne mindenben csodát kereső. De az Úr Jézustól ezt tanultam. Nyilvános működése elején elhangzott panaszszava: „Ha jeleket és csodákat nem láttok, nem hisztek” (Jn 4,48). A fia számára gyógyulást kérő apa felé ugyan, de általános érvénnyel sóhajt fel: „Hitetlen és romlott nemzedék! Meddig maradok még veletek? Meddig tűrjelek titeket?” (Lk 9,41). Sőt van, amikor egyenesen kijelenti: „Mit kér jelet ez a nemzedék? Bizony mondom nektek, ez a nemzedék nem kap semmiféle jelet” (Mk 8,12).

Akármenyre is kedve ellenére volt Jezusnak csodát tenni, mégis tett. És így tesz mindnyájunk életében, rendszerint az Oltáriszentségen keresztül. Velem is tett. Legmélyebb meggyőződés szerint, tett. Eppen 40 évvel ezelőtt Buda ostrománál történt, az ostrom utolsó napjaiban. A kétemeletes ház, melynek első emeleti egyik lakásában kaptam helyet, a földszinten keletkezett tűztől kigyulladt, és a tűz lakásról lakásra járva sorban kiegészítette a második emeleti lakásokat is. Mi az óvóhelyi pince magasabb ablakán keresztül menekültünk a szomszéd házba. A másik szomszédba nem mehettünk, mert az már az oroszoké volt. Földes látvány volt a kétemeletes, kb. 50 lakásos épület az égigérő lángok közepette. Már az esti tűznél feltűnt, hogy az épülettömb közepe táján lévő első emeleti lakásunkra nem terjedt át a tűz, az ablakok függőnyei ugyanis megmaradtak. A következő napokban óriási golyótűz volt a két arcvonal között, nem lehetett ideiglenes lakásunkból sem kimozdulni, pedig egy mosókonyha volt. Mikor később elcsöndesedett a harc, megkíséreltem a lehetetlent. Ha a kigyulladt házunkból csak a mi első emeleti lakásunk maradt meg épen, akkor épen maradhatott a kis lakktáskám is, melyben papi felszerelésemet és az Oltáriszentséget is hordtam. Házról házra jártunk ugyanis misézni. Megkíséreltem ideiglenes tartózkodási helyem felől a kertre néző pinceablakon keresztül bejutni a kiégett lakásba. Nincs értelme a részleteket leírni, de végül is sikerült az aknáktól összerobantott lépcsőházban az emeletre feljutni lakásunkhoz, amit tűztől ugyan mentesnek találtam, de az előszoba, konyha és kisháló közfalai romokban heverték. És mindent vastagon befedett a robbanás pora. Hol keressék és hol találom meg a keresett kis lakktáskámat, ami az előszoba szekrényének a tetején volt? Csak egymás hegyén-hátán fekvő ölnyi faldarabok voltak. Már lemondtam a további keresésről. Körülnéztem még a lakás épen maradt részén, meg a növekvő homály is sürgetett a visszafordulásra. És ekkor csak úgy találokra megsimítom a romhalmaz legfelső szürkességét és a porréteg alól előfeketélik a kis lakktáskám. Mintha csak valaki odatette volna. Megilletődöttem, attól, hogy az Oltáriszentséget épen találtam, és nem kisebb izgalommal, amivel jöttem, a leomlott lépcsőházba mentem, most már kincsemmel új, ideiglenes szállásom felé. Az éhezés, az izgalom, — amiket még növelt, hogy visszautamat a szembenéző két fél arcvonala között kellett megtennem, amikor egyik fél is, másik fél is lepuffanthatott volna — teljesen kimerítettek, úgy, hogy az Alkotás utcán a Honvédtiszti Kórház bejáratába bementem, hogy egy kissé megpihenjek. Valami azért nem hagyott nyugtot. Holfáradtan is tovább hajszolt.

Vonakodva bár, de elindultam. Alig értem a kórház sarkán túl, egy akna becsapódását hallom a Kórház bejáratába.

Szívemben érthető hála gyulladt a mi Urunk áldott jelenléte iránt, aki a tűzön is megmutatta hatalmát és az életemet is megmentette. Azóta sem tud senki meggyőzni, hogy ez nem volt az Oltáriszentségnek csodája; az itt előszámlált mellékkörülmények is indokolják, hát még az élő nem hozták mennyire aláhúzzák azt.

Végül is a kis lakktáska az Oltáriszentséggel együtt rövidesen a háború áldozata lett. Jelez-ven ezzel nekem azt, hogy az mindig tud csodát tenni, de akkor tesz, amikor akar. És a mi Urunk az Oltáriszentségben csodátlanul is az a Jézus, aki isteni hatalmát meg tudja mutatni a világnak, ha akarja.

**Bellon Gellért
püspök**

...

Találkozás a sivatagban. 1964. Mongólia. Második hete barangoltunk Cerendendevre, gépkocsivezetőnkre hagyatkozva Megmár mongol költővel és Gáborral, egy terepjárón a Góbi sivatagban. Idáig, amikor a Góbit emlegették, a Szaharához hasonló, szélfodrozta homoksvatagra gondoltam. Ilyet reméltem itt találni. Ehelyett betonkemény, kavicsos, egyhangúan sivár szürkeségben rázott, dobált bennünket haladtában terepjárónk. Ráadásul, a forró nappalok dermesztően hideg éjszakákba hulltak. Esténként — mindig másik jurtában — sietve csavartam magam köré lefekvéskor a vedlett teveszőr takarót. Azt, amelyiket éppen a kezembe nyomtak. Nem éreztem undort, nem töprengtem; — ugyan ki használta ezt előző éjszaka? Egészen belefásultam már az utazásba. Csak a hideg fájít kegyetlenül.

— Ma búcsút veszünk a Góbitól — mondta végre egyik reggel Megmár. — Nyugatnak indulunk. Útközben olyan homoksvatagon is átvágunk, amilyen után folyton vágyódtál. Selymes homoksvatagon, — tette hozzá mosolyogva.

Rövid idő múlva terepjárónk megállt. Kiszálltam és első örömben futni kezdtem. Csak úgy előre, bele a rengeteg homokba. A többiek nevettek. Visszaszálltak a kocsiba.

Egyedül maradtam. Nem hogy futni, lépni sem tudtam. Annnyira lenyűgözött a látvány: És az ég! Nem, nem létezhet, nincsen ennyire tiszta kék.

Végtelenné tárult a tér és — megállt az idő. Kiáltani szerettem volna, de sóhajtani sem mer-tem. — Ó van itt! — szakadt rám végre a felismerés. Ó, aki mindezt, ezeket az érzéseket már rég megadta nekem; amikor még gyerekként az oltár előtt térdelve áldoztam. Abban az Ostyában — mint cseppben a tenger — már akkor mindez, MINDEN benn feszült. Hiszen az Ostyá — Isten. Isten meg — MINDEN!

Igy éreztem akkor, ott, a Góbi sivatagban. Mégis, kereken húsz évbe telt, amíg 1984-ben újból, igazán rátaláltam az eucharisztikus Jézusra.

dr. T. L.

...

AZ EUCHARISZTIKUS „ÉRZÉK”

„Valamit írjunk az Eucharisziáról!” — hangzott a kérés felém. Rögtön felvillant bennem, hogy ugyanilyet írt Prohászka Ottokár kerek 60 esztendeje (1924. febr. 6-án) a Naplójában. E szavak lettek a nyitánya annak a nagyszerű műnek, amit Az Élet Kenyere címen ismertünk meg, s ami a proházkai életmű legcsodálatosabb darabja és csúcsa, egyben a legbensőségesebb lelki vallo-mása is. Ehhez kapcsolódik az alábbi, hasonlíthatatlanul szerényebb vallomás, vagy inkább ket-tős kegyeleles emlékezés — az *Eucharisztia títká köré* fonódóan.

A pesti Hittudományi Akadémia tanári szobájában — órakezdesre várva — gyakran nézek szembe egy fali márványtáblával. Mindig illetődött eszmélkedésre készítet az aranybetűs latin felirat: E helyről indult a mennyei hazába 1927. ápr. 2-án Prohászka Ottokár püspök. Hatvan évvel ezelőtt itt volt az a vendégszoba, ahol egyetemi templomi konferenciáira érkezve — ha volt még ideje — készült legendás hatású beszédeire a nagy püspök. És a márványtábla alatt állott az a fekvőhely, amelyre a már eszméletlen püspököt fektették, mikor előtte való nap a szó-széken agyvérzés érte. Amit az utolsó dolgok között még biztosan, tisztán érzékelt az omló, süllyedő világból, azt a szemén keresztül érzékelt. A szavak előbb lettek hűtlenek hozzá, a prófétai ajkához. A jelen voltak elmondásából tudjuk, hogy görcsösen kapaszkodva a szószék

peremébe, tekintetét az aranyló tabernákulumra szegezte. Kért, kérdezett? Vagy búcsúzott attól, ami egész élete központi titka volt, az Oltáriszentségtől? Esetleg bebocsátást kért Tőle, akinek az Eucharisziában „kispapkorától kezdve intimusa volt, de mint püspököt is az egyházmegye első adorátorának, szentségimádójának ismerték” (Schütz Antal). A végzetes pénteki nap előtt is megtartotta még szokásos heti éjszakai imaóráját. És Naplójának tanúsága szerint (főleg az 1921-es évektől), de az őt ismerők bizonyosságtételéből is közsímet, hogy valami különös megérzéssel, misztikai fogékonysággal érzekelte teljesen ismeretlen tájakon, vagy városi rengetegben is a templomok jelenlétét s bennük az Eucharisztia titokzatos valóságát, kegyelmi sugárzását. Amit az Élet Kenyerében ajánlott és sürgetett, azt a mago tapasztalatából ismerte: „Új érzék, új szem kell nekünk, új étherhullámmás és sugárzás, ahhoz, hogy a láthatókon át a láthatatlan valósághoz elérjünk és birtokba vegyük. De hiszen van ilyesmin. Szent János írja: Az Isten Fia eljött és érzéket adott nekünk Isten megismeréséhez (1Jn 5,20). Ez egy drága szó, ez a sensus, valami olyasmi, hogy nemcsak fogalom, hanem valamiféle szellemi, felsőbb érzék, egy befelé fordult látás . . . , amellyel érezzük és éljük, gyönyörködünk és megpihenünk a jelenlévő Krisztusban” (ÖM 24,266 és 302).

Aligha van magyar pap, legalábbis az idősebb nemzedékből, aki ne merített volna inspirációt, erőt hivatásához, kispapi, majd papi életéhez ettől az adoráló Prohászktól. Más a helyzet persze eucharisztikus érzékével, e csodálatos természetfeletti adottsággal, még úgy is, hogy tudtunk-e, mertünk-e beszélni róla, főképp „egyszerűbb” hiveink előtt. Végre is ez nem a mindennapos vallásossága, útja . . .

Ezért volt számomra mélyen megragadó és most 20 év után is emlékezetes, mikor egy öreg falusi hívem utolsó órájában hasonló lelki mélység tárult fel előttem. Aznap az esti órákban érkeztem haza, a plébánián már várt az üzenet, hogy haldoklóhoz hívtak. Rendszeres, templomos ember volt, nem az üdvössége forgott kockán, de azért igyekeztem hozzá. „Már nagyon várta a Plébános Atyát egész nap” — fogadtak. És boldog mosoly fénylett fel az öreg arcon is, mikor beléptem hozzá. A gyónás, szentáldozás és minden dolgok elvégzése után még egyszer oda-intett magához és csöndesen súgta: „Tudtam én, hogy az én Jézusom nem hagy magamra az utolsó órán. Mert tetszik tudni, én nagyon jól voltam az én Urammal. Sokat eltársalogtunk Vele. Nemcsak a templomban, vagy esti órán, de az udvaron, mezőn, munka közben is. Igen sokszor fordultam feléje és szölongattam, mondogattam: Úgy-e látsz Uram, segítesz, velem vagy? Es milyen jó, hogy velünk vagy itt, a földi küszködésben” . . . Alig hagytam el a házat, szaladt utánam a hír: csöndesen el is hunyt a jó öreg. Csak a szentségi Jézust várta ki.

Ime: az egyik legnagyobb magyar misztikus főpap és az egyszerű falusi hívő — ugyanannak a csodálatos lelkiségnek boldog birtoklója, az Eucharisztia áhítatában! Az „Isten valóban nem személyválogató” — ahogy Szent Pál többször leírta. — És még egy tanulság: Prohászka ismét aktuális (csak a stílusból kell őt kibontani). A hit megtapasztalásának mostani növekvő igényében és keresésében komoly mondanivalója van ismét az Ország egykori Apostolának.

Koncz Lajos
teológiai tanár

...

ASSZISZI SZENT FERENC ÉS AZ EUCHARISZTIA

Szent Ferenc életét bekeretezi az eucharisztikus élmény, mert megtérése és halála eucharisztikus kicsengésű. Végrendeletében úgy látja, hogy a bűnöktől való elfordulása (aversio) akkor lett teljes, amikor az Eucharisztia felé fordult (conversio) teljes lélekkel: „ . . . egy kevés ideig vártam, aztán elhagytam a világot. És az Úr templomaiban olyan mély hitet öntött belém, hogy egyszerűen ilyen szavakkal imádkoztam: — Imádunk Téged, Uram Jézus Krisztus, itt és minden templomodban a világon és áldunk téged, mert szent keresztet által megváltottad a világot.” — Azóta is minden ferences kolostorban minden imaórát ezzel az imával kezdenek és fejeznek be a testvérek.

Meglepő ez az egyetemesség. Érzékeny a világ minden pontjára, a templomokra, mert bennük a kereszt gyümölcseit őrzik a Szent Színek alatt. Halálát előre megrendezi és mintegy begyakoroltatja a testvérekkel. Meglepő merészséggel utolsóvacsorát mímel. Kenyeret hozat, melyet megtörve szétoszt tanítványai között. Az utolsóvacsora fényébe, sugárzásába helyezi halálát. Előre elfogadja azt Jézus áldozatának húsvéti valóságába merítve.

A „keret”, mely eucharisztikus, tulajdonképpen egy szintén eucharisztikus életet foglal magába. Megtérése után templomokat állít helyre, eucharisztikus mécseseket gondoz és seprűvel a kezében járja az elhanyagolt templomokat és takarít. Akkora hæv fogja el az Eucharisztia iránt,

hogy a pápa már arra gondol, hogy Ferencet és társait egy eucharisztikus renddé alakítja át; hogy felügyeljenek a papság viselkedésére és a templomok rendjére az Eucharisztiaával kapcsolatban. Ferenc „minor” (kicsi) akar lenni. A felügyelet és a rendreállítás nem az ő hivatása, hanem a prófétai ihlet és sugalmazás.

Majdnem minden írásában vannak eucharisztikus részek, de van egy külön röpirata is „Az Úr Teste iránti tiszteletéről és az oltár tisztántartásáról” (Lásd: Az egyszerűség útja, Bp., Szent István Társ. 1981. p. 135—136). — Amikor Ferenc ezt a röpiratát megfogalmazza és terjeszti, nemcsak az Eucharisztiaiba vetett hitét vallja meg, hanem egyben részt vesz a III. Ince pápa által a IV. Lateráni zsinat után azonnal elindított valóságos „eucharisztikus hadjáratában”, amelyet utóda, III. Honorius is folytat. Ma már bebizonyított tény, hogy Ferenc hat a pápára és nem fordítva. Meglepő prófétai tekintélyét az is bizonyítja, hogy az általa sugallt pápai intelem „Sane cum olim” alapján összeállított körlevelét még megírása évében, 1219-ben egy subiacói bencés szerzetes bemásolja a monasztérium misszáléjába.

Ferenc ráirányított az Eucharisztia központi valóságára. Számára a szentmise, az egyház és a testvéri szeretet szét nem választható valóság, ezért kéri az „Egyetemes Káptalanhoz írt levél”-ben, hogy a testvérek „naponként csak egy misét mondjanak . . . Ha több pap van egyhelyütt, az egyik Isten iránti szeretetből elégedjék meg a másik miséjének a meghallgatásával. Hiszen az Úr Jézus Krisztus elég hatalmas hozzá, hogy a jelenlévőket és a távollévőket, ha méltók rá, egyformán eltöltse kegyelmével. Mert ime, bár látásra több helyütt van, mégis oszthatlan marad és nem szenved semmi fogyatkozást, hanem egyes-egyedül működik mindenütt . . . az Atyával és a Szentlélekkel egyetemben.” — Ebből is látható, hogy eucharisztikus lelkisége nem áll meg Jézus személyénél és a szentségimádásnál, hanem felnéz az Atya arcába a Lélek erejében. Szerinte az Eucharisztia a megtestesülés folytatása és ezt erővel állítja a korabeli eretnek mozgalmak ellen, anélkül, hogy vitázna velük. A nála szokatlan, szinte egy elméleti teológus pontos fogalmazásával csodálatosan párhuzamot von a testi látás és a hit látása közé: „Mindazok tehát, akik a mi Urunkat Jézus Krisztust csak embersége szerint látták és nem látták Őt lelke és istensége szerint, és nem hitték róla, hogy Isten valóságos Fia, menthetetlenül elkárhoztak” (Adm. 1.).

A megtestesülés pedig Isten alázatosságának a kinyilatkoztatása. Levele, melyet a Káptalannak írt ritmikus, himnikus szárnyalást kap, amikor Isten alázatosságáról szól: „Rettegjen minden ember, reszkessen az egész világ és örömtől repessen az ég, midőn az oltáron a pap kezében nyugszik Krisztus, az élő Isten Fia. Oh csodálatra méltó nagyság és bámulandó leereszkedés! Oh fölséges alázatosság! Oh alázatos fölség, hogy a mindenség Ura, Isten és az Isten Fia annyira megalázza magát, hogy üdvösségünkért a kenyér szerény színe alá rejtőzött! Lássátok meg testvéreim, Isten alázatosságát és öntsétek ki szíveteket előtte. Alázzátok meg magatokat, hogy felmagasztaltassatok általa. Semmit se tartsatok tehát vissza magatokból, hogy egészen magához fogadjon benneteket Az, aki egészen odaadja magát értetek.”

A papi szolgálatot is azért tiszteli, mert benne a megtestesülés szolgálatát látja. Ismerjük a fölszentelt papok iránti tiszteletét és ragaszkodását, mely homlokegyenest ellentétje a mai ízlésnek, mely a misét sokszor szentéletű és tehetséges papok sziporkázó produkciójaként fogja föl. Ferenc nemcsak tudatosan mondja ki eucharisztikus hitét, hanem „hétköznapi” szavai és cselekedetei is eucharisztikusak. Állandóan, öntudatlanul is a miséből vett kifejezésekkel köszön meg mindent. Egész napja hálaadás a misekánon értelmében. A koldulást az Úr asztalához való járulásnak nevezi és átérzi, hogy minden dolog, mivel az egyedül jó Isten ajándéka „quasi sacramentum”. Minden madárka, minden virágszál, még a „rút idő” is . . . a Nap, a Hold, a csillagok, vagyis az egész teremtet világ olyan, mint egyetlen, hatalmas átváltoztatott ostyá. Naphimnuszából ez az élmény tüzel. Azért választja a teremtményekkel való azonosulás útját, mert tudja, hogy azok az ő Megtestesült Ige léterébe tartoznak és így utunk lettek az Atya felé.

Még nem mondtunk el mindent Szent Ferenc eucharisztikus lelkiségéről, de ennyiből is megsejtjük, hogy Krisztus hűséges követője számára az Eucharisztia valóban „forrás és csúcspont”, belőle indul és beletorkollik élete. Azzal a személyes szeretettel kér bennünket, amellyel testvéreit szerette, amikor így ír: „Lábatokat csókolva és a tőlem telhető legnagyobb szeretettel kérek valamennyiőtöket, kedves testvéreim, hogy a mi Urunk Jézus Krisztus szentséges Teste és Vére iránt, melyben — mindenek, amik akár a földön, akár a mennyben vannak, megbékélnek és kiengesztelődnek, — amennyire csak tőletek telik, a legteljesebb tisztelettel és hódolattal viseltessetek” (Az Egyetemes Káptalannak szóló levél).

Barsi Balázs OFM
teológiai tanár

A SZENTSÉGI JÉZUS FELFEDEZÉSE

Nem mindig tudatosítjuk magunkban, hogy az apostolok fokozatosan ismerték meg Jézust. Nekik nem volt kész Jézus-képük, mint nekünk, hanem napról napra, élményről élményre alakult a Mester alakja, személye bennük. Ha az eucharisziát nem teológiai absztrakcióval nézzük, hanem az élő Jézust keressük benne, akkor az apostolok élményéhez hasonló élményekben lehet részünk. Saját papi életemben időnként én is meglepődve fedeztem fel a köztünk élő Jézus újabb arcvonását.

Tanulmányaim befejezése után a végleges helyezésig átmeneti dispoziókat kaptam egy kis faluba. A falu akkor még elmaradott hely volt, háromnyelvű lakosság lakta. Én, a városi gyerek úgy éreztem magam, mintha misszióba küldtek volna, ismeretlen népek, primitív körülmények közé. A plébániaépület ódon és szegényes, a káplán-ház „istálló”. Estéknél, mikor a szegényes vacsora után az udvar távoli sarkában álló lakásom felé ballagtam, mindig eszembe jutott a bibliai szó: „Távozzatok a külső sötétségre!” Az öreg plébános belül aranyszívű, de kívül ki-mondottan rút, ápolatlan bácsi volt, „fényévek választották el” egy fiatal lelkipályától. Fojtogatós érzés tört rám: ezt nem lehet kibírni. Aztán átmentem a templomba, ott is körülnézni. És ott megtörtént a csoda: végre egy ismerősre találtam. Ott, az „afrikai” környezetben így lett az adoráció a nap fénypontja. Ez már nem a szeminárium ajátossági gyakorlata volt, hanem a nagy Találkozás. Felizzott a jövődőlés: „Es a neve Emmánuel lesz, ami annyit jelent: velünk az Isten.”

Úrnap volt, főpapi misével, nagy körmenettel. A főpap szigorú ember. Mi, segédkezők izgatottan vettük körül, ő méltóságteljesen lépkedett. Az út szegélyén egy férfi emelte szeme elé fényképezőgépét, hogy megörökítse az ünnep pompáját és varázsát. A főpap összeráncolta szemöldökét haragjában. Szúrós szemmel nézett a fotósra, de az képtelen volt felfogni, hogy neki szól a lesújtó tekintet, s azt sem értette szemmel láthatóan, hogy miért volna bűn Jézust lefényképezni. A főpap úgy érezte, hogy ekkora tiszteletlenség láttára komolyabb eszközökhöz kell nyúlnia. Bár szorosan fogta a szentségmutatót, ideges és energikus mozdulatokkal intett takarodást a fotósnak. Ez használt. A férfi elhátrált, a főpap pedig megnyugodva vitte tovább — az üres monstranciát! A füstölő diakonus vette észre először, hogy a Szentostya eltűnt. Az ideges mozdulatokra a monstrancia üvegajtaja kinyílt, s a Szentostya leesett. A főpap elsápadt: ki tudja, hány láb tiporta már meg azóta az Urat? — Eszembe jutott a názareti jelenet: „Meg akarták fogni, de ő átment a kezük között, és eltávozott.” Az eucharisztikus Jézus sem akarta, hogy istentisztelettől, de embergyűlölettől terhes kezek fogják. De a szelid Jézus csak leckét akart adni szelidségből: a szentostya nem a földre esett, hanem a főpap ruhájára. Visszatették a monstranciába, s utána nem volt villámló tekintet.

Öreg német áldoztattam. Alig bírta bevenni a Szentostyát. Aggódva néztem, hogy le tudja-e nyelni. Száraz szájában, merev ínyével forgatta, de csak nem ment lefelé. Lánya hozta a vizet, s biztatgatta: „Nyelj, mama, nyelj!” A jelenet annyira gusztustalan volt (azóta hányszor láttam hasonlót), hogy eszembe jutott: ezt nem volna szabad csinálni. Inkább nem áldoztatom meg az ilyeneket. Aztán eszembe jutott Szent Péter, aki szintén ilyeneket forgatott a fejében: „Ments Isten, Uram! Ilyen nem történhet veled!” De Jézus letorkolta, s később is, mikor Péter megint berzenkedett a lábmosásnál: „Most nem érted azt, amit teszek.” Igen, most nem értjük meg, mert csak a halódó testet látjuk. De ha majd meglátjuk az örök élet Kenyere által üdvözült lelket, másképp gondolkozunk. Addig pedig csodáljuk az Isten szelid Barányát.

Egy férfi rákos lesz. El kellene látni; de ezt csak a szomszédasszony gondolja így. A család tiltakozik: a beteg nem ijeszthető meg, meg hát az állása miatt sem megy a dolog. Megtiltják, hogy felkeressem. De sejtem, hogy a beteg szívesen venné a szentségeket, erre utal a múltja és emberséges egyénisége. Azonban falba ütközöm a rokonoknál. Mikor eljön a végső stádium, a beteg kórházba kerül. „Itt a jó alkalom!” — gondolom, s érdeklődöm a rokonoktól, hol található meg a beteg. Most már a rokonok kívül maradhatnak, minden az én felelősségemre megy. De

jön a válasz: „Meg ne próbáljam! A beteg soha sincs egyedül.” Mégis megpróbálom, bár szorongva. Találomra megyek látogatási időben. A kórház tele látogatókkal, de az én betegem egyedül van. Sőt: betegtársai mind a folyosón vannak. Sőt: a szobában nem ég a villany, csak a folyosóról beszűrődő fény teremt kellemes félhomályt. A beteg boldog és Jézus is az. Én is, s közben mondogatom: „Kicsoda ez, hogy még ilyen erők is engedelmeskednek nekil?”

A szociális otthonbeli áldoztatás sem egyszerű dolog. Megjött a pap, ez is valami kis változatosság az egyhangú napokon, órákban. Jön az áldoztatás, szóval a betegek kapnak valamit. Majdnem mindenki közelít: „igen, ő is áldozni akar.” Megdöbbenő élmény. Hát csak ennyi az egész: valami kis változatosság, valami kis ajándék, még ha csak egy falat ostya is? Meg hát perze a pap pár kedves szava, egy kis érdeklődés, utána egy kis édesség. És ez így van akkor is, ha igyekszem magnóval, imával készíttetni elő a lelkeket az áldozásra. Az ember megkérdezi önmagát: megtehetem ezt? Aztán megnyugtát az evangélista: „Jézus látta az embereket... s ezt mondta: Szánom a sereget!” Milyen csodálatos szavak! Hát nem szánalomra méltóak ezek a szegény öregek? Hát nem éppen ilyenekért maradt velünk az Úr?

**Dr. Bán Endre,
plébános**

A JÓ SZÓN KÍVÜL VALAKI — „OLYANKOR, AKKORI”

Jó negyven éve történt, pappá szentelésem előtt pár hónappal, közvetlenül a végső döntés meghozatala előtt. Szép klasszikafilológus jóvőről álmodoztam akkor. Merényi Engelbert ciszterci rendtársunk négy-öt éves papként a fronton szolgált. Rövid itthoni szabadsága közben benézett tanulmányi házukba, a Bernardinumba. Akik éppen otthon voltunk, ámulva ittuk szavait. Egy történetére élesen emlékszem, ami alighanem halálomig egyik legdöntőbb hitélményem marad rajta keresztül nekem is. Igyekszem szavait pontosan visszaidézni:

„Borzalmas veszteségekkel járó ütközet után szinte kábultan teszem zubbnyom zsebébe az Oltáriszentséget rejtő kis tasakomat, s indulok a hasonlóan kábult szanitészekkel. A nem katolikus lelkész kolléga, igazán testi-lelki jóbarát, mintegy mindnyájunk tehetetlenségét megjelenítve odaszól: 'Jó neked, te a jó szón kívül mást is vihetsz ilyenkor!' Szíven ütött: én mást is viszek — ilyenkor... Valami mást, vagy Valaki Mást? Azt hiszem, akkor nem fogtam fel egészen. Az elesettek között alig találtunk élő sebesültet. Szétroncsolt testek mindenfelé. Az egyik még él, bár a repesz-szilánkok széttépték egész altestét. Fiatal fiú, alig lehet húszéves. Rám néz. Észreveszi parolinomra a keresztet, kezében a kis burzát az Oltáriszentséggel. Megszóal: „Mindig szerettem... Tudtam, hogy eljön!” Egy pillanatilag azt gondoltam, hogy rám érti: eljövök őt megvigasztalni, segíteni, amit lehet. De belémhasított az az igazság, amit addig csak elméleti hittétként vallottam: ez a Szentség nemcsak valami, hanem Valaki, aki biztosan eljön hozzám is 'olyankor', és főként 'akkor'! Suttogásából még csak annyit tudtam kivenni: 'elsőpéntek...'. Csorgott szeméből a könny, több szóra már nem volt ereje. Mutattam neki a Szentséget: Akarja? Le tudja nyelni? Mohón intett a szemével. Feloldoztam, megáldoztattam. Ialán egy percet élt még. Nem tudom, mit éreztem akkor, csak olyasmit, amelyet addig még soha. Az egyik szanitész emelt fel. Nem kérdezte, hogy mi bajom. Úgy látszik őt is megérintette valami (vagy Valaki?). — Napokig hatása alatt voltam, és még ma sem tudom felejtetni. Különösen, ha misézem, áldozatok, vagy egyáltalán...”

Itt viszont Engelbertünk szava akadt el. Kínos csend után valaki más témát vetett fel, de a jó-tékony „nyomottság” megmaradt bennünk, akik ott voltunk akkor. Bennem — és ezt az Úristen nagy kegyelmének tartom — ma is él. És hiszem, hogy az a melegszívű jótestvérünk, aki ezzel az élménnyel megajándékozott, földi életének keresztútján „olyankor” is (börtönében), és „akkor” is (halála óráján) erőt merített ebből a valamiből, illetve Valakiből. — (Megvallom, földi életében én elmulasztottam ezt az élményt neki megköszönni. Halála óta egyre többször és egyre hálásabb szívvel teszem.)

**Dr. Kerekes Károly
teológiai tanár**

„HÁLAADÁS”

Ezt jelenti magyarul a görög „Eucharisztia” szó, amellyel az Oltáriszentséget is jelöljük. Ennek immár több mint hatvan éven keresztül oly sokszori vételéért szeretnék hálat adni ezzel a kis írással, mely nem teológiai tanulmány, hanem szubjektív visszaemlékezés kíván lenni. Első szentáldozásom benyomásaira nem emlékszem pontosan, de azt tudom, hogy nagyon komoly esemény volt számomra. Nemcsak hitoktatóm, édesanyám is felkészített s őszinte hittel hittem, hogy az Úr testét veszem magamhoz. De hogy milyen volt lelki-érzelmi magatartásom ennél az eseménynél, nem tudom már. Bizonyára nem lehetett könnyű felfognom — nem azt, hogyan lehet jelen Jézus a kenyér színe alatt: ezt a legnagyobb elme sem foghatja fel, — de azt, mit is jelent számunkra Krisztus kenyérbe (és borba) öltöző szeretete, hiszen első látásra mintha inkább kisebbítő az Úr méltóságát a nyelvünkre helyezett ostya színe alatti imádása. Akkor valószínűleg nem sokat töprengtem ezen. — Kénytelen voltam töprengeni rajta később, amikor már mint felnőttest rövid kisegítésre bevontak 13—14 éves gyerekek bérmálás előtti oktatásába s azt kellett nekik magyaráznom, mit is kapunk a szentségekben. Hát persze, kegyelmet. S mi a kegyelem? A gyerekek nyelvén úgy próbáltam elmondani, hogy lényegében szeretet, Isten irántunk való szeretete, mely megszentel és segít minket, hogy mi is tiszta szívből szerethessük őt és egymást. Miért kell ehhez külső jel — ez volt homályos előttük — hiszen Isten mindig szeret minket, Jézus szeretete és maga Jézus is mindig jelen van, nemcsak a szentáldozásban, a szentségekben. Hirtelen ez jutott eszembe s ezt mondtam a gyerekeknek: édesanyátok is mindig szeret titeket, még akkor is, ha rosszkodtok (bízva megjavulásokban), s ezt tudjátok is, de úgy, amikor megcsókol, akkor jobban érzitek ennek a jelenlétét, a jelenlőségét, belétek áramlását. Jézus is mindig szeret minket (még mint bűnösöket is), de a szentáldozásban megölel, megcsókol s ez olyan nagyszerű! Amikor a szentáldozáshoz járultok, gondolatok Jézus csókjára, éreztetek át annak valóságát s igyekezzetek lélekben viszonzni. Ilyesmit mondtam zavaromban kis tanítványaimnak. Tudom, hogy a kegyelemnek, a szentségeknek nem pontos meghatározását kapták, de talán felfogóképességükhöz, fantáziájukhoz mérten mégis olyasmit, ami közelebb vitte őket a szentáldozás, a szentségek jelentőségének a megértéséhez. Azóta, bevallom, én magam is fel szoktam idézni szentáldozásaim alkalmával ezt a képet: Jézus belép hozzám, én leborulok, hogy imádjam, ő pedig odalép, felemel, magához ölel és megcsókol jobbról, megcsókol balról. És — bármilyen méltatlan vagyok is erre — felszólít, hogy én is öleljem meg s adjam vissza a csókját. Uram, ne engedd, hogy valaha is Júdás-csók legyen! Először megdöbbsentem bizalmaskodásomon. Megkérdeztem egy jeles teológust, aki így válaszolt (lehet, hogy nem személyesen írta a választ, de az nem méltatlan hozzá): „Szent szeretet, szűz szeretet, ünneplő, derűs szeretet . . . meri megcsókolni Isten, bizalommal, mindig hűn” (Szent Bernát: Amor Sanctus, Babits ford.). Ilyen biztatás ellenére mégis mindennap megrendít az Eucharisztia vétele. Nemcsak méltatlanságomnak vagyok tudatában (bűnre hajló természetünk!), de annak is, hogy felfoghatatlan csoda történik előttem a szentmisében. Csak az ész göggyéről való lemondás segít elfogadni az Eucharisztia mindennapos csodáját. Úgy kell hát közeledni a Titokhoz, hogy valóban „pótolják a rest érzéket a merész hit szárnyail” (Szent Tamás—Babits M.)

Es engedtessek meg ezzel a himnusszal kapcsolatban egy el nem múlt élményemet felidézni: csaknem 30 éve a Bruxelles-i világkiállítás katolikus pavilonjában egy kápolnában ki volt téve a monstrancia, s körülötte, félkörben, ott térdeltünk mi, látogatók, minden fajta, nemzetség, minden borszín képviselői, nők és férfiak, minden korosztály fiai-lányai, egymás kezét fogva és énekeltük latinul, a „Tantum ergo”-t. Ez a jelenet nemcsak az Eucharisztia fenségét állította előttem, de az emberi család egységét is jelezte számomra. A himnusz szavai és a szentségimádások mindig felidéztek lelkemben ezt az emlékképet, szemléltetőjéül annak, hogy az Oltáriszentség valóban a Szeretet Köteléke, Vinculum Caritatis, ahogy diákkoromban imádkoztuk.

Gúthy Andor

AZ OLTÁRISZENTSÉG SZOLGÁLATÁBAN

Röviden így foglalom össze életem hivatását: imádni kívántam Jézust és közelében a hála és az öröm töltötte be életemet. Számomra az Oltáriszentségben a föltámadt Jézus Krisztus mint Istenember van jelen a kenyér színe alatt.

Életem folyamán több esemény járult hozzá, hogy növelje bennem az Oltáriszentség iránti tiszteletet és szeretetet. — Az első ez volt: a családból egyszer valaki nagyon sietett a templomba, mert mint mondta, aznap szentségimádás volt. Elgondolkodtam. Sietnek Hozzá . . . ? Ott-hon is azt láttam, milyen tiszteletben tartották azt az asztalt a szobában, amelyre az Oltáriszent-

seget helyezték, amikor beteg volt a családban. Mindez már gyermekkoromban felébresztette bennem az Oltáriszentség iránti szeretetet.

Elsőáldozásom alkalmával a szentbeszédben a miséző atya egy édesanya történetét mondta el, aki számkivetésben élt kislíával. Amikor elfogyott táplálékuk, az anya egy tüvel szúrta fel karját, hogy vérevel életben tartsa gyermekét. Az atya az Úr Jézus áldozatos szeretetére akarta felhívni figyelmünket. — A harmadik élményem volt a legmegrendítőbb. 1930-ban a Hermina-úti kápolnában ezt hallottam az úrnapi szentbeszédben: „Azon az éjszakán, amikor elárultatott Jézus, kezébe vette a kenyeret” stb. A már ismert szöveg jelentése akkor tudatosult bennem: hogy Jézus éppen akkor alapította az Oltáriszentséget, amikor elárulták. És az árulás ellenére is közöttünk akart maradni.

Ettől kezdve már állandóan sürgetett a belső vágy, hogy egész életemben Őt imádjam. Úgy láttam, hogy nagyobbat nem tehetek érte, mint hogy imádjam. — 1930 tavaszán jutott tudomásomra, hogy az Örökimádás templomban állandó adoráció van. A szentségimádáson az ott élő nővérek állandóan jelen vannak. Úgy éreztem, nekem is köztük kell lennem. A jó Isten megadta a hivatás nagy ajándékát és már 1930. december 7-én, mint jelölt, ott térdelhettem az Oltáriszentség előtt. Az első éjszakai szentségimádáson a következő csütörtök éjjel 2-től 3-ig volt. Felejthetetlenek az éjjeli szentségimádások. Közel hozzák az utolsóvacsora és az Olajfák-hegyi események titkait. Ezeknek az átélése az Örökimádás-nővérek legnagyobb lelki kincsei.

Többször volt alkalom megtapasztalni Jézus erősítő szavait: Jöjjetek hozzám akik fáradtak vagytok és én megenyhítlek titeket. Kezdetben, majd különösen az Eucharisztikus Kongresszusra való készüllet idején sokszor nagyon fáradtan mentem a szentségimádásra és magam sem tudtam, hogyan fogom azt kibírni. Mikor felnéztem az Oltáriszentségre, rajta felejtettem a szemem, és minden esetben felfrissülten hagytam el az imaszámolyt.

Amikor lelki szárazság volt bennem és azt kérdeztem magamtól, mehetek-e ilyen állapotban Jézus elé, azonnal rádöbentem, hogy nekem ebben az órában ez a „kötelességem”. Eszembe jutott az is, hogy sokan milyen nehezen jutnak a tabernákulum elé és ezért ajánlottam fel lelki szárazságot. Hamarosan hála és öröm érzése járta át lelkemet. Sok-sok ilyen élmény alapján adok igazat a szoltáros szavainak: „Bemegek az Isten oltárához, Istenhez, aki megvidámítja ifjúságomat” és ezt 54 év istenszolgálat után is elmondhatom. Jézus közlése, az Ő szolgálata ebben a korban is megadja a lendületet és szükséges erőt és a meggyőződést, hogy a szentségi Jézus szövetsége minden fáradtságot megér.

Tóth Mária
az Örökimádás Rend tagja

VALLOMÁSOKKAL TŰLTERHELT

atmoszférában élünk. Van ebben valami — leplek nélküli — farizeizmus. Mégis meg kell szólnunk hit- és vallásbeli dolgainkról, csak talán kissé hűvösebben, ami az „én”-ünket illeti. Nincs annál kiábrándítóbb, mint amikor valaki az ajándékokról azt tartja, hogy járnak neki, a csöndről meg azt, hogy folyton meg kell szakítania fontoskodásával.

Különösen akkor nem árt óvatosnak lennünk, ha az Eucharisziáról ejtünk szót. Én szóljak róla? Inkább ő szólna rólam, az lenne a hitelesebb! Szól is; hallgat. Ki ismer ennél jelentősebb hallgatást? Ha némi jót tudna mondani rólam s mégis hallgat, akkor nagyon rokonszenves a csöndje. Ha rosszat tud rólam és mégis hallgat, akkor megrendítő a csöndje, mert a végletekig türelmes, azt jelenti. Az Eucharisztia csöndje nem konok, hanem megindító. Nem provokatív, hanem békességszerző. Állhatatos csöndjével lecsillapít, hallgatásra ösztönöz s ebben a térben, a hallgatás terében megkezdődik a Lélek és a lélek legmélyebb, szóval már alig követhető (nem gondolat-, érzelem-, hanem) élet-cseréje; azt hiszem, ez a szentségimádás.

Élményszerűen írni az Eucharisziáról? Amikor az ember még azt hiszi, hogy a Szentség jelenléte rendkívüli, és nagy lobbanásokkal jár ez a jelenlét, akkor kéretlenül is szívesen szólna róla, de jobb, ha nem teszi. Mert túl-élményieszkedi a dolgot, belefantáziál, magyarul: lelkesen hamisít. A legjobb szándékkal is. Férge és illetlenül kíváncsi ujjakkal félre akarja lebbenteni azt a fátylat, ami a Szentségnek nem a tartozéka, hanem a megjelenési formája. Az élményeimben az a hiba, hogy élmények. Túlajzottak, pontatlanok, fitogtatók. Nem kell velük bajlódunk. Az Eucharisztia a fontos, nem az, hogyan érzem én őt. Amikor rájövök, hogy a Szentség jelenléte nem rendkívüli, hanem rendes, ellenben az én — itt-létének fogadására alkalmas — jelenlétem rendkívüli, mert ritka, hisz újra és újra elszórakozva, hibásan élek, tehát nem lényegszerűen, akkor már nem az élményeim esőjében ázom, hanem „szárazon” élek a Szentség udvarában,

vagy — legyünk szerényebbek — inkább távoli, mint közeli tájain; ilyenkor az ember nem beszél e jelenlétről. Vagy ha muszáj, pontosabban beszél.

Az Eucharisztia fölfoghatatlanul döbbenetes ténye Isten „bizonyítási eljárásának”. A világhoz képest páratlan vagyon, kinyilatkoztatás, valóság — egy falat kenyér. De a világmindenség iszonyú tömkelegeihez, jeges törvényeihez és embertelenségéhez képest az egy falat kenyér — szinte hit nélkül is elgondolható — maga az isteni meleg, puhaság és ehetőség. Abban a világ-egyetemben, amelyben a kék-zöld-narancssárga Föld is úgy lebeg, mint egy kenyér-cipó.

Az Eucharisztia a Teremtés értelme, mivel a Teremtés értelme Jézus Krisztus, az Istenember. Látszatra is olyan, mint az Órigó, és értelemszerűen is az; ahol van „egy” Eucharisztia, azt tekinthetjük az élet középpontjának, mert összegez, maga köré gyűjt és átlényegít. „Testisége” a Teremtés iránti végtelen szeretetet mutatja: Isten nemcsak érti, helyesli és megszenteli az ember anyagi jellegű létét, hanem használja is, eggyé lesz vele, mélyebben eggyé, mint én magammal, mert ön-önmagamat nem ehetem meg — bár bizonyos értelemben fogyasztom —, de őt, Istent megehetem. Végre valaki, aki nem csatlakozásra akar bírni, hanem belém veszi magát.

Egyszer egy közösségben körbeadta a pap az átváltoztatott Testet egy tányérkában. Ott fekdült benne a nagyalakú ostyá. Kézről kézre vándorolt. Néztük, néztük és nem jött szó a szánkra, pedig telve voltunk föltóduló érzéssel, gondolattal. Soha olyan mély csöndet. Soha a testvériségnek azt a lüktető bizonyosságát. A szeretetről ilyen percekben nem lehet és fölösleges is szólni; ott van a kezünkben.

Mindenkit és mindent neki köszönhetek.

Vasadi Péter
író

Bánhegyi B. Miksa

JÖJJ EL, JÉZUS, LÉGY VENDÉGÜNK ...

1. Talán éppen ezekkel a szavakkal hívta meg a lakodalomba a kánai örömapa a Mestert; de ha nem is, a vendéghívás formulái mindenképpen hasonlóan hangoztak Jézus idejében is. És ő elfogadta ezeket a meghívásokat. Ott volt a kánai menyegzőn (Jn 2,1—11), ott ült Lázár asztalánál (Jn 12,1—2), betért Péterékhez (Mt 8,14—15), nem utasította vissza Simon farizeus meghívását sem (Lk 7,36—37). Zakeussal, a fővámossal, úgy hívatta meg magát, s az boldogan fogadta (Lk 19,5—7). Az étkezéseknél sokszor lesték farizeusok és írástudók árgus szemekkel, és ütköztek meg rajta és tanítványain (Mk 7,1—2; Lk 11, 37—38). De még hányszor és hányszor kellett leülnie egy asztalhoz a vámosokkal és a bűnösökkel, hogy a farizeusok és írástudók szájából elhangozzék a megállapítás: „Ez bűnösökkel áll szóba, sőt eszik is velük” (Lk 15,2), vagy a kérdés: „Miért eszik mesteretek vámosokkal és bűnösökkel?” (Mt 9,11), s végül a vád: „... falánk, iszákos ember, a vámosok és bűnösök barátja” (Mt 11,19).

Meg szabad kockáztatnunk a kijelentést, hogy talán ez volt Jézus legszembetűnőbb, legegységesebb igehirdetése? Vállalva a „falánk és iszákos” jelzőket odaült az étellel és itallal megrakott asztalhoz, vállalva a „vámosok és bűnösök” barátságát testvéri közösségben étkezett velük. Az asztalközösség, az együtt étkezés, a pohár együtt való kiürítése minden kultúrában, minden korban a barátságnak, a szeretetközösségnek a legegyszerűbb, legközvetlenebb kifejezési formája. Ezért nem tekinthetjük rendkívülinek, hogy a Megváltó ragaszkodik ehhez a hagyomány-

A TEOLÓGIA folyóirat munkatársai a katolikus egyház tanításának keretein belül saját felfogásukat, nézeteiket fejtik ki, saját választott módszerüket alkalmazzák. A közös hit egysége folyóiratunk számaiban a legitím sokszínűség harmóniájában kerül az olvasó elé.

hoz, és az emberi kapcsolatok gyökeréhez nyúl le, amikor egy asztalhoz ül az emberekkel. Nem véletlen, hogy Júdás árulását a zsoltórsz szavaival siratja meg az Úr: „Aki kenyereket eszi, sarkát emelte ellenem” (Jn 13,18). Az eredeti zsoltórszöveg még erősebben aláhúzza az asztalközösség barátságteremtő erejét: „Még a barátom is, akiben megbíztam, aki együtt ette kenyeremet velem, az is ellenem emelte a sarkát” (Zsolt 41,10). S azt se mondhatjuk véletlennek, hogy János az Utolsó vacsorához kapcsolódó búcsúbeszédében mondja el Jézus szavait: „... a barátaim vagytok... Barátainknak mondalak benneteket” (Jn 15,14.16). Erre a barátságra vágyva kell gyakran imádkoznunk: Jöjj el, Jézus, légy vendégünk...

2. Krisztus barátait tüntette ki azzal, hogy asztalukhoz telepedett, barátaivá tette azokat, akiket ő vendégelt meg. Ezt a baráti vendéglátást ajánlja a Lukács evangéliumában szereplő vezető farizeusnak is, akinek vendége volt: „... hívd meg a szegényeket, bénákat, sántákat, vakokat. S boldog leszel, mert nem tudják neked viszonzni. De az igazak feltámadásakor megkapod jutalmadat” (Lk 14,13—14). Hogy hogyan lehet boldog az ember a „szegények, a bénák, a sánták, a vakok” asztaltársaságában? Ezt talán a legmegdöbbentőbb módon Camara érsek fogalmazta meg az egyik kis éjszakai elmélkedésében, majd pedig a lourdesi Eucharisztikus Kongresszuson mondott beszédében:

„Ez a puffadt arc, piszkosan, izzadtan, esésektől vagy ütésektől megjelölten — egy részeges ember, egy koldus arca? Vagy talán a Kálvária hegyén állunk és az Isten Fiának szentséges arcába nézünk?”

„Egy alkalommal néhány hívem jött hozzám: el voltak keseredve, mert tolvaj tört be a templomukba, hogy elloppa — föltörve a tabernákulumot — az aranyozott cibóriumot. Sírva mondták el, hogy a konzekrált ostryák ott hevertek szétszórva a piszkokban. Azt kérték tőlem, hogy a szörnyű szentségtörés engesztelésére mutassak be egy szentmisét. Magától értetődik, hogy igent mondtam. Mise alatt így szóltam hozzájuk a prédikációmban: „Kedves testvéreim, milyen vakok vagyunk! Megrázott benneteket, amikor megláttátok a piszkokban az ostryát: Krisztus a piszkokban! — De hiszen ez nálunk mindennapos! Naponta találkozunk Krisztussal a piszkos és emberhez méltatlan lakásokban. Krisztus, aki valóságosan jelen van az Eucharisziában, még egy másik valóságos jelenlétet is ismer: az emberi nyomorban való jelenlétet.”

Amikor napról napra bombáznak bennünket a nagy éhínségekről szóló hírek, amikor hiteles statisztikák tárják föl a kitesztított és a magukat kitesztított testi és lelki nyomorát, amikor mi is naponta találkozunk kenyérré és szeretetre éhes emberekkel, akkor fel kell ébrednie bennünk is a vágyunk ennek az emberben, főként a meggyalázott emberben elének lépő Krisztusnak a barátsága iránt. Az emberekkel együtt étkező, a köztünk marad, az Euchariszta színei alatt jelen lévő Krisztusban való hitünket fejjeznék ki, ha ilyenkor is ki tudnánk mondani: Jöjj el, embertestvéremben inkognitó jelenlévő Jézus, légy vendégünk...

3. A Lukács-evangéliumból idézett szombati étkezés alkalmával sóhajtott föl Jézus egyik asztaltársa: „Boldog, aki asztalhoz ülhet Isten országában!” (Lk 14,15) Mert a mennyei boldogság, ahogy már a prófétáknál is a messiási kor gazdagsága, a túlcserdülő bőséggel megrendezett lakoma képeben jelenik meg Jézus példabeszédeiben is. De akár a király rendez menyegzőt fiának (Mt 22,1—14), akár csak egy „ember” (Lk 14,15—24), akár végső igazságszolgáltatás, a meg nem érdemelt meghívás és a végtelen nagyságú megbocsátó szeretet kifejezése. Fel kell tennünk a kérdést: Ha Jézus ennyire hangsúlyosan teszi meg az étkezést az Isten és az ember egymásra találásának a színhelyül, akkor a lakoma csupán a mennyei boldogságot fejezi ki, s nem egyáltalán a boldogságot?

A házasságot ősi szóhasználattal szívesen nevezik „égy- és asztalközösségnek”, s ha nincs meg ez a kétfős közösség, valójában nem áll fönn a házasság sem. Mindannyiunk jelenkori tapasztalata, hogy a család egységének, harmóniájának, mondjuk ki: boldogságának mennyire a köteléke, biztosítéka a közös asztal, illetve mennyire lazítja a köteléket ennek a hiánya, mennyire elszegényíti a család kölcsönös kapcsolatait, elsorvasztja szeretetét. Folytathatnánk a közösség bővítését, de enélkül is kockázat nélkül kimondhatjuk: a kisebb létszámú közösségek fennmaradásának biztosítéka lehet az asztal közössége.

Megteszünk-e mindent azért, hogy lehetőleg minden családban legyen meg vagy álljon vissza a közös étkezés szokása, a „családi asztal”, ahol legalább ünnepnapokon ünnepélyesebb körülmények között úgy étkezik együtt a család, esetleg a legközelebbi hozzátartozókkal vagy barátokkal, hogy elhangzik közösen, hangosan, megfontoltan és áhitattal — hogy még eggyel többen ülhessenek az asztalnál: Jöjj el, Jézus, légy vendégünk...

4. Jézus is elhívja magához barátait és követőit, hogy üljenek vele asztalhoz. Néha — mint az evangéliumokban szereplő kenyérszaporítási csodák leírásából látjuk — nagy tömegről van szó, s az asztal egy füves domboldal vagy a tópart. A nagy kenyérszaporítás mégsem lesz egyik alkalommal sem emberhez méltatlan „etetéssé”, hanem szépen megrendezett lakoma képét ölti, sőt a szinoptikusok ugyanazokkal a kifejezésekkel adják vissza minden esetben Jézus cselekvését, mint az Utolsó vacsora leírásában: „fogta, föltekintett az égre, megáldotta, megtörte és tanítványainak adta” (Mt 14,19 és a párhuzamos helyek). Jézus evangéliuma pedig, amelyikben nem

ennyire pregnáns az egyezés (Jn 6,11), a kenyérszaporítás eseményéhez csatolja a nagy Eucharisztikus Beszédet (Jn 6,22—65).

Ez a főltűnő egyezés arra mutat, hogy minden olyan asztalközösség, amelyben Jézus van együtt tanítványával, kapcsolatba hozható, sőt szükségképpen kapcsolatban áll az Utolsóvacsoara asztalközösségével. Ez utóbbit nem szabad teljesen elszigetelten vizsgálnunk, mindig mögötte kell látnunk mindazokat az alkalmakat, amelyeken Jézus magának a közös étkezésnek a tényével nyilatkozta ki baráti, tápláló és életető szeretetét, mint pl. Zakeus esetében: „Ma üdvösség köszöntött erre a házra” (Lk 19,10).

Nem állítjuk, hogy minden alkalommal, amikor Jézus együtt étkezett a tanítványával, a vámosokkal és a bűnösökkel, az éhes tömeggel, mindig úgy nyújtotta nekik a kenyeret, mint az Utolsóvacsorán a tanítványoknak. De az a kenyér, amelyet Jézus nyújt, sohasem mindennapos kenyér, hanem áldott, csodálatos, messiási kenyér, az Élet, az életközösség kenyere. Ezt az életközösséget mutatta meg Jézus fölámadása után az emmauszi tanítványoknak (Lk 24,30), majd a tizenegyet és társaiknak (Lk 24,43). Nem hangozhatott el Jézus feltámadása, majd mennybemenetele után a paruszia-várásban a „jőj el, Urunk Jézus” kérés abban a formában is: Jőj el, Jézus, légy vendégünk . . . ?

5. Az Osegyház gyakorlatában még nem válik szét teljesen az Eucharisztia és a szeretetlakoma, az agapé ünneplése (vö. ApCsel 2,42.46; 1Kor 11,17—22). Az eucharisztikus lakomának és a szeretet asztalközösségének ez az egysége hozzájárult ahhoz, hogy a „sok hívő mind egy szív, egy lélek volt” (ApCsel 4,32.).

Szent Pál a kenyér közösségéből vezeti le az egy Test közösségét. Csupán egyetlen hely álljon itt illusztrációként: „Mi ugyanis sokan egy kenyér, egy test vagyunk, mivel mindnyájan egy kenyérből részesülünk” (1Kor 10,17). De ő az is, aki az Eucharisztia alapításának legrégibb leírásában nem teljes párhuzamban adja a kenyér és a bor fölött mondott jézusi szavakat, s éppen ezért ezek a szavak nem vonatkozhatnak külön-külön Jézus Testére és Vérére, mert ebben az esetben helytelen volna az egyház évszázados tanítása és gyakorlata, az egy szín alatt való áldozás. Az eucharisztikus Kenyér színe alatt Jézust magát vesszük, testével és vérével együtt. Néhány újbabkori egzegéta szerint a Kenyér vétele krisztológiai jellegű, a Krisztussal való közösség létrejöttét szolgálja, a kehely vétele viszont ekkleziológiai karakterrel rendelkezik, vagyis az egyház közösségét hozza létre a Szent Pál-i szavak értelmében: „Ez a kehely az újszövetség az én véremben” (1Kor 11,24).

A talán vakmerőnek tűnő gondolat, hogy az eucharisztikus asztalközösség szoros kapcsolatban van a hívek közösségével mint Krisztus Testével, Szent Ágoston beszédeiben erős hangsúlyt kap:

„Hogyan lehet a kenyér a Teste, s hogyan lehet a kehely, illetve a kehely tartalma a Vére? Ezeket, testvéreim, azért mondjuk rejtett dolgoknak, azaz szentségeknek, mert nem az látjuk bennük, amiről tudjuk, hogy bennük van. Amit látunk, az testi jelleggel rendelkezik; amiről viszont tudunk, annak lelki gyümölcse van. Ha tehát meg akarod érteni Krisztus Testét, hallgasd meg az Apostolt, aki azt mondja a híveknek: 'Ti pedig Krisztus teste vagytok és tagjai'. Ha Krisztus teste és tagjai vagytok, akkor a magatok misztériuma van ott az Úr asztalán, a magatok misztériumát veszitek magatokhoz. Arra mondjátok rá az Áment, ami ti vagytok, s ezzel a válasszal mintegy alá is írjátok. Ezt hallod: 'Krisztus Teste', s azt feleled: 'Ámen!'. Tehát miért a kenyér alakjában? Most nem mondunk semmit a magunk gondolataiból, hanem hallgassuk meg újra magát az Apostolt, aki erről a Szentségről beszélve azt mondta: 'Egy kenyér és egy test vagyunk sokan'. Értsétek meg és örüljétek: egység, igazság, jámborság, szeretet! Egy kenyér! Ki ez az egy kenyér? A sokak által alkotott egy test. Gondoljátok meg, hogy a kenyér nem egy gabona-szemből van, hanem sokból. Legyetek tehát az, amit láttok, s vegyétek azt, ami vagytok! — Mindezt az Apostol a kenyérről mondta. Hogy hogyan gondolkodjunk a kehelyről, azt is elégséges módon megmutatta, ha nem mondta is ki. Ugyanis ahhoz, hogy látható formájú kenyér jöjjön létre, sok gabonaszemnek kell egygké kelnie; de ugyanezt mondja a Szentírás a hívekről is: 'Egy volt a szívük és a lelkük'. Ugyanez áll a borról is. Gondoljátok csak meg, testvéreim, hogyan lesz a bor! Sok szem függ a szőlőfürtön, de a szemek levét egybegyűjti. Urunk, Jézus Krisztus ilyen egynek mondott bennünk, azt akarta, hogy egységet alkossunk vele, asztalán békénk és egységünk misztériumát szentelte meg.”³

Ha azt vesszük, „ami vagyunk”, akkor adjuk kezébe önmagunkat, a sokal által alkotott testet, s úgy kérjük, hogy ossza meg velünk mint vendég ezt a testet: Jőj el, Jézus, légy vendégünk . . .

6. Minden keresztény embernek szívet hasítón fájó gondja, hogy az Eucharisztia nem „békén és egységünk misztériuma”, hanem éppen ellenkezőleg, az Ordo mellett egységünk legnagyobb és legnehezebben leküzdhető akadálya. De katolikus egyházunkon belül, sőt egy-egy szentmise eucharisztikus közösségén belül is, mintha nagyon sokszor hiányozna az egység és a szeretet. Enélkül viszont nincs jogunk eucharisztikus „közösségről” beszélni.

Krisztusnak az asztalközösség iránti vágya — „Vágyva vágytam arra, hogy ezt a húsvéti bárányt elköltsem veletek” (Lk 22,18) — találkozik az emberek közösség-keresésével. A legna-

gyobb lehetőséget mulasztanánk el, ha nem használnánk föl a jézusi asztalközösség lehetőségét, illetve parancsát. Hiszen az Eucharisztia alapítását Jézus kifejezett feladattal kötötte össze: „Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre” (Lk 22,19). Ha a fenti botladozó gondolatmenetünkben van valami igazság, akkor ezt a parancsot nem korlátozhatjuk a kenyér és bor Jézus Testvé és Vérévé való változtatására, hanem meg kell teremtenünk azt az asztalközösséget, amely mint közösség: családi, testvéri, baráti közösség vesz részt az eucharisztikus lakomán, vagy talán használhatjuk a kevésbé ünnepléses kifejezést: a közös étkezésen.

A hívek egy része idegenkedik a hivatalos kultusztól, a sokak számára talán megmerevedettnek is tűnő ritustól, amely körülveszi, talán időnként korlátok közé is szorítja azt a valóban közösségi ünneplést, amelynek az Eucharisziának lennie kellene. A másik rész vonzódik az ünnepléses szertartáshoz, a nép nyelvén végzett liturgiában is megtalálható emelkedettséghez. De mindkét csoport számára sokat jelenthet az Eucharisztia ünneplésében a testvéri közösségnek — talán még szokatlan — megtapasztalása.

Az utak még járhatlanok, de ez nem jelentheti azt, hogy járhatatlanok. Az utolsó 30 év liturgikus változásai lehetővé teszik, hogy magában az Eucharisztia ünneplésének a folyamatában is megtapasztalhassuk a közösséget: a pap köszönésétől és a hívek válaszáig kezdve a valóban közös imádságon és éneklésen, az áldozati ajándékok közös bemutatásán, a békesség és kienyegszelődés egymásnak nyújtott gesztusán, a Krisztus Testének a kézbevitelén, egyes alkalmakkor a közös kehely használatán át az elbocsátó szavakig megannyi lehetőség a béke, a testvéri szeretet, a közösség, az asztalközösség megtapasztalására. Nem lehetne egyszer úgy kezdeni a szentmisét: Jöjj el, Jézus, légy vendégünk . . . ?

7. Minden ünneplő közösségnek a maga módján kell megtalálnia a megélhető és megtapasztalható Krisztus-vendégség útját. Talán egy konkrét példával ösztönzést adhatunk. A helyszín Bécs egyik temploma, ahol az esti órákban ifjúsági misét tartanak. Az egész szentmise kerete lazább, barátságosabb, helyesebben barátságosabb és testvéribb, mint egyébként. Nemcsak Krisztus békéjének fogadásakor és továbbadásakor fognak kezét egymással a résztvevők, hanem a szentmise kezdetén is, bemutatkozással egybekapcsolva. Így mindenki legalább 10—15 testvérrel kerül a testi érintés kapcsolatába is. A szentmise koncelebrációban történik, a legidősebb pap kb. 80 éves, ősz szakállú ferences atya. A papság és a hívek közössége is megtapasztalható minden lehető alkalommal: minden szöveget, ami nem szorosan az eucharisztikus lakomát vezető papot illeti, a fiatalok mondanak, a szentély és a hajó között állandó a kapcsolat.

Az elbocsátáskor az Eucharisztia ifjúsági vezetője megkéri a résztvevőket, hogy ne siessenek el, hanem maradjanak együtt a templom bejárata előtt, ahol ételt és italt kínálnak. Így is lesz, vidám, kötetlen beszélgetésben marad együtt még egy ideig a néhány száz fiatal, de Bécs helyettes polgármestere meg egy magyar bencés is, ebben a közösségben, amely az étel — egy-két darab egyszerű házi sütemény — és az ital — egy pohár üdítő — közössége folytán asztalközösséggé, Krisztus jelenléte és az eucharisztikus áldozattal való közvetlen kapcsolata révén pedig egyértelműen eucharisztikus közösséggé is lesz.

Ha szóban nem is, de gondolatban biztosan sok résztvevő alakította így az imádság szavait: „köszönjük, Jézus, hogy vendégünk voltál . . .”

8. Jézus jelen van az eucharisztikus színekben, de jelen van a közösségben is. Maga mondta: „Ahol ketten vagy hárman összegyűlnek a nevemben, ott vagyok közöttük” (Mt 18,20). Nem hanyagolhatjuk el ezt a jelenléte sem a szent Színek alatt való jelenléte miatt, sőt az eucharisztikus közösségben nagyobb hangsúlyt kell tennünk erre a mozzanatra, hogy megtapasztalhassuk az asztalközösség szeretet- és barátságteremtő erejét, s ezt az elsődleges öslélményt felhasználhassuk a jövő egyházi közösségeinek/közösségeinek az építésében.

Mindebben nem csupán az ember ősi és lényének legmélyéről jövő igényének felelünk meg, hanem Jézus intenciójának is, aki szívesen ült asztalhoz tanítványaival, ellenfeleivel, a bűnösökkel és a „másvallásúakkal” (vö. Jn 4,1—42). Mindezeknek az asztalközösségeknek a tetőpontján egy Vacsora keretében rendelte az Eucharisztia ünneplését is.

Minden étkezésünkön Jézust látjuk vendégül embertestvéreinkben, a jézusi közösséget építjük a családi és egyéb közös étkezéseken. Legerőteljesebben az eucharisztikus lakoma építi a közösséget, de az „ex opere operato” ténye mellett hozzá kell járulnunk ahhoz, hogy ez a közösség, „ex opere operantis” is megtapasztalható legyen. Krisztus Teste vagyunk, Krisztus Testét vesszük. Tesszük ezt a Test közösségében, amely egyúttal emberi közösség is.

Imádkozzunk őszinte vággyal: Jöjj el, Jézus, légy vendégünk . . .

Jegyzetek: 1. Helder Camara, *Mach aus mir einen Regenbogen*, Graz-Wien-Köln 1981, 83. — 2. Idézve az Österreich 3 rádió „Gospelkantate” című műsora alapján. — 3. Sermo 272. Editio Maurinorum, 5,1103.

ÉLET KENYERE

Az Ige testté lett . . . közénk jött . . . testvér lett s azután a testté lett Ige kenyér lett. Belénk való s mindegyikünknek azt venni kell. Ő áll egyformán az élet központjában. A testté lett Ige köztünk lett, közénk jött, de a kenyérré lett Krisztushoz mindegyikünknek életbeli köze van; a kenyeret mindegyiknek külön kell vennie, ennie . . . a kenyérnek bennünk kell lenni. Az Ige köztünk, a kenyér bennünk van . . . Ez az élet legradikálisabb kapcsolatát jelenti Krisztussal. A lelkek belőle élnek. Amilyen első s radikális szükséglet ez a kenyér, úgy radikális indulattal, erőteljes merítéssel akarással kell azt enni: izes, gyönyörűség. Az utolsó vacsorai beszédből világosan Krisztus egyesülni akar velünk . . . A szeretet apotheózisát állítja bele a világba; világ-gá kiáltja, s olyan nyelven, melyet mindenki ért, mint ahogy a kenyeret érti, s az evést, s a legintimebb s életet adó összeköttetést a kenyér és az élet közt . . .

Hogy ő mennyire kell a világnak, az eucharisztia mutatja: mint a falat kenyér, úgy kell! Egy folytonos, nélkülözhetetlen erőforrás s örökközlés! Annak az emberiségnek, mely nincs tisztában küldetésével s azzal, hogy mennyire szorul öreá, tudatára hozza: mint a falat kenyér . . . Ebből a szempontból kell mérlegelni, mit jelent a krisztusi szó: Én vagyok az égből szállott kenyér . . . az Isten-éhségnek szánt kenyér, ami minden léleknek való, melyet minden egyes keres és kíván, — én vagyok az . . . Ez annyit jelent, hogy én vagyok az Isten. Krisztus sehol sem mondja magát oly összefoglaló nyíltsággal Istennek, mint itt.

. . . Tekintsük meg a misztériumot, az örök szent titkot az ő földi útjain. Úton van s mindenféle álmomásokot tart s mindig ugyanaz marad: a nagy titok, a nagy érthetetlen, aki mégis mindig ingerkedik velünk. Mi a kereszténységben ennek a titoknak fölséges kinyilatkoztatásait vesszük, melyeket tetszett neki csodálatos történelmi képekben megjeleníteni.

Vegyük a legnagyobbat, a kereszténység alapját s velejét, az Úr Jézus Krisztust. Ő a végtelen s mégis valaki, ő a határtalan meghatározott, ő az örökkévaló tökéletesség kis mag lett, magzat, csecsemő . . . Istenem, hát ennyire közel és intim lett és miénk lett! S így lettünk vérokonok a Logosz-szal, így jutottunk vérközösségbe vele, s egy életnek s egy történelemnek s egy megszentelt sorsnak nagy világáramába.

S minek tette ezt? Mire való e gyermek, ki Isten Fia? A Goethe-i szó itt is beigazul: „Alles Vergängliche ist nur ein Gleichnis”. Minden csak szimbólum; ez a gyermek is az; ő pláne a legmélyebb s legkifejezőbb szimbólum. Valóság abban, hogy az Isten tényleg megtestesült, de szimbólum is. Jelzi a páratlan közelséget, a hozzánk tartozást, az egybeforradást, a közös természetet, az élet- s a cél s az erő- és örömben való közös részeselet. Jelzi az egész kegyelmi tant, hogy mi is az ő természetének, az isteninek részesei vagyunk, mint ahogy ő a miénkben részes s igaz ember lett. Ő egy közülünk; ő is az életáram egy hulláma, az élétszövedék egy csomója, olyan, mint mi. De azonkívül még más is: az örök s végtelen Istenség második személye. S erre nézve lesz ő nagy jel; jelzi azt, hogy viszont ebbe az isteni természetbe mi be vagyunk oltva, vagy az belénk! . . .

Mi ugyanis azt a végtelen radikális szeretetet, mellyel mi az Úrból valók vagyunk s hozzátartozunk s beléje szakadunk, megérteni nem tudjuk, s azért azt inkább csak jelekben s szimbólumokban vesszük. Az evangélium is mondja: „Ez lesz nektek a jel: találtok egy kisededet, pólyákba takarva, jászolba fektetve”. Csodás, faszínáló jel, hódító és gyullasztó jel, hogy az Isten gyermek lett, hogy a jászolban fekszik a gyermek, ki Istenfia s emberfia egyben. Itt is mondhatom: „Deus exstans passus est incarnando”. Szó szerint magánkívül lett, önmagából kilépett . . .

Szóval jelek! Az egész krisztusi élet a jelzéseknek abba a szakába tartozik, melyről az Irás mondja: Lássátok és izleljétek meg, mily édes az Úr; hogy az Úr erő, zamat, tűz, öröm. Fogalmak, parabolák, tanok ezt csak jelezni tudják. S mikor aztán felkészült legnagyobb extázisára, a szeretet kigyulladására s önfelemesztődésre; mikor készült oda, ahová mint mondotta, mikor elér, az egész világot magához vonzza; mikor szenvedni készült azon az első zöldcsütörtökön este, szeretetének e legnagyobb extázisa előtt megint egy jelet szerzett, mely megértette velünk, hogy milyen intímen tartozunk mi együvé, mennyire egymásba olvadva, egymásból és egymásért élve. Istent s emberségét adta nekünk kenyérül; akart bennünk élni s akarta, hogy belőle éljünk . . . Ime a jel. Nézd a jelet: kenyér. Kenyered vagyok, életed és véred és meleged és heved és enyhüléted és felgyógyulásod . . . úgy szeress! Egész valóddal, mert végre is egész valód belőlem van s belém iparkodik. Te úgy tartozol hozzám, mint ahogy tartozik hozzád a véred, szíved dobbanása, a levegő, s lélegzésed, tested melege s vérkeringése . . . oly mélyen, oly gyökeresen, oly egyetlenül s egységesen.

Prohászka Ottokár
Részletek az ÉLET KENYERE című művéből

Számunk írói:

Bánhegyi B. Miksa OSB főiskolai tanár, Pannonhalma — **Cselényi István Gábor** paróchus, Nyírszőlős — **Gál Ferenc**, a Pázmány Péter Hittudományi Akadémia professzora, Budapest — **Hetény János** plébános, Sopron — **Kasper, Walter** egyetemi tanár, Tübingen — **Kozma Imre** plébános, Budapest — **Lenhardt Vilmos**, a Pázmány Péter Hittudományi Akadémia professzora, Budapest — **Nyiredy Maurus** OSB főiskolai tanár, Pannonhalma — **Schütz, Christian** OSB apát, egyetemi tanár, Schweikelberg-Regensburg — **Szabó Ferenc SJ**, a Vatikáni Rádió munkatársa, Róma — **Széll Margit** tanár, szerkesztő, Budapest — **Tarjányi Béla**, a Pázmány Péter Hittudományi Akadémia professzora, Budapest — **Török József**, a Pázmány Péter Hittudományi Akadémia professzora, Budapest — **Vanyó László**, a Pázmány Péter Hittudományi Akadémia professzora, Budapest

SOMMAIRE

FERENC SZABÓ: L'Eucharistie: sacrifice salutaire et pain partagé
BÉLA TARJÁNYI: Le pain céleste
LÁSZLÓ VANYÓ: L'Eucharistie dans la théologie des Pères de l'Eglise
CHRISTIAN SCHÜTZ: L'Eucharistie — mystère de notre foi
FERENC GÁL: Le pain de la vie
MARGIT SZÉLL: L'iconographie et les symboles de l'Eucharistie
MAURUS NYIREDY: „... demeure en moi et je demeure en lui” (Jn 6,56)

* *

Sur les questions quelques importantes de la théologie contemporaine
Entretien avec professeur Walter Kasper (Róbert Illés)
JÓZSEF TÖRÖK: L'Eucharistie au Moyen Age
VILMOS LENHARDT: Un pas historique vers l'unité
IMRE KOZMA: Commémoration — action de grâce — repas
ISTVÁN GÁBOR CSELÉNYI: „... comment ils l'avaient reconnu au moment
ou il rompit le pain”
JÁNOS HETÉNY: Une fête antique revêtue d'un sens nouveau (Fête de la
Visitation de la Sainte Vierge)

* * *

La source de la Vie éternelle

MIKSA B. BÁNHEGYI: Viens, Seigneur Jésus, sois notre hôte!

INHALT

- FERENC SZABÓ: Eucharistie — heilbringendes Opfer und geteiltes Brot
BÉLA TARJÁNYI: Das Brot, das vom Himmel herabkommt
LÁSZLÓ VANYÓ: Die Eucharistie in der Theologie der Kirchenväter
CHRISTIAN SCHÜTZ: Eucharistie — Geheimnis unseres Glaubens
FERENC GÁL: Das Brot des Lebens
MARGIT SZÉLL: Bilder und Symbole der Eucharistie
MAURUS NYIREDY: „... bleibt in mir, und ich bleibe in ihm“ (Joh 6,56)

* * *

- Gespräch mit Walter Kasper über einige wichtige Fragen der heutigen
Theologie (Róbert Illés)
JÓZSEF TORÖK: Eucharistieverehrung im Mittelalter
YILMOS LENHARDT: Historischer Schritt auf die Einheit zu
IMRE KOZMA: Gedächtnis — Danksagung und Mahl
ISTVÁN GÁBOR CSELÉNYI: „Wie sie ihn erkannt hatten, als er das Brot
brach“
JÁNOS HETÉNY: Altes Fest mit erneuertem Gehalt (Mariä Heimsuchung)

* * *

Quelle des ewigen Lebens

- MIKSA B. BÁNHEGYI: Komm, Herr Jesus sei unser Gast!

TEOLÓGIA negyedévi folyóirat, megjelenik március, június, szeptember és december közepén. — Laptulajdonos: Actio Catholica Országos Elnöksége. — Szerkesztőség és kiadóhivatal: 1053 Budapest, Károlyi M. u. 4—8. III. lép. I. 8. (A kéziratokat kizárólag ide kell küldeni.) — Felelős szerkesztő: dr. Szennay András. — Főmunkatárs: dr. Gál Ferenc. — Felelős kiadó: Magyar Ferenc. — Egyházi jóváhagyással. — Előfizetési díj 1 évre 160 Ft. Egyes szám ára: 40 Ft. Előfizetés és egyházi terjesztés a kiadóhivatalban. Utcai árusítás a Posta Központi Hírlap-irodánál. — Csekk számla szám: 324—VII—1. — Külföldön előfizethető a Kultúra Könyv és Hírlap Külkereskedelmi Vállalat útján. Külföldi előfizetési díj: 1 évre 10,50 USA dollár, vagy ennek megfelelő összegű más pénznem. Átutalható a Magyar Nemzeti Bankhoz (Budapest 54.) a Kultúra 024/2 számú számlájára az összeg rendeltetésének (Teológia előfizetés) a feltüntetésével. — Terjeszti a Magyar Posta. — Minden jog fenntartva. —

Készült: 85 50998 Pannon Nyomda, Veszprém — Felelős vezető: Danóczy Balázs

Index szám
25 821

ISSN 0133—1779